Gérard Maintenant

Jakobenler

iletişim

SKB 756264 UE

GÉRARD MAINTENANT • **Jakobenler**

GÉRARD MAINTENANT (1940) Hocası Albert Soboul'un "insanlığın belleği" olarak tanımladığı tarih alanında birçok çalışmaya imza attı.

Les Jacobins
© 1984 Presses Universitaires de France

İletişim Yayınları 1071 • Başvuru Dizisi 41
ISBN 975-05-0318-X
© 2005 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2005, İstanbul (1000 adet)

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Mustafa Bayka
YAYIN DANIŞMANI Ahmet İnsel
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK İLLÜSTRASYONU "Ya özgürlük ya ölüm" diye haykırarak sınıra giden gönüllüler. (Ayrıntı) [Carnavalet Müzesi, Paris]
KAPAK FİLMİ 4 Nokta Grafik
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Metin Pınar
MONTAJ Şahin Eyilmez
BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

GÉRARD MAINTENANT

Jakobenler

Les Jacobins

ÇEVİREN *İsmail Yerguz*

iletişim

Albert Marius Soboul'a

İçindekiler

Giriş *9*
Genel sorunlar *9*
Paris kulübünün kökenleri ve oluşumu (Nisan-Kasım 1789) *15*
Öncüler: İngiliz kulüpleri ve Amerikan kulüpleri *15*
Öncüler: Mason localan ve fikir dernekleri *16*
Breton kulübü *18*
Paris'te Saint-Honoré Sokağı yerleşimi (1789 sonbaharı) *20*

BİRİNCİ BÖLÜM
1789-1791 Jakobenciliği: Bir Yurtsever Burjuvalar Kulübü *23*
Olanaksız bir anlaşma (Kasım 1789 - Haziran 1791) *23*
Anayasa Dostları Derneği *23*
Mirabeau ve Jakobenler (Kasım 1789 - Şubat 1791) *27*
Triumvira (Mart - Haziran 1791) *31*
İlk büyük bölünme (Haziran - Temmuz 1791) *38*
Kutsal birlik (21 Haziran - 15 Temmuz) *38*
Feuillants [Föyyan] bölünmesi (16 Temmuz 1791) *40*
Champ-de-Mars katliamı (17 Temmuz 1791) ve siyasal sonuçları *42*

IKINCI BÖLÜM
Jakobenler Kulübünün Yeniden Kurulması ve Yönetimin Eylemi (Temmuz 1791 - 10 Ağustos 1792) **45**
Yeni bir siyasi topluma doğru (24 Temmuz - 14 Ekim 1791) **45**
Bağlı örgütlerle ilişkiler **46**
Parlamenter eylem **50**
Yeni bir toplum **54**
Girondin grubun oluşumu (Ekim 1791 - Nisan 1792) **59**
Paris'teki büyük tartışmalar **59**
Alençon Derneği örneği **60**
Özgürlük Bayramı (15 Nisan 1792) **62**
10 Ağustos 1792 ..... **64**
Yurtsever atılım: Federeler ve Jakobenler (8 Haziran - 20 Temmuz) **64**
10 Ağustos 1792: Bir Jakoben ayaklanması mı? **66**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Jakoben Cumhuriyet (10 Ağustos 1792 - 9 Thermidor Yıl II) **73**
Özgürlük ve Eşitlik Dostları Derneği **73**
Paris ve taşra üyeleri **74**
Jakoben kulüplerinin toplumsal bileşimi **81**
Jakoben derneklerinin yapıları ve işleyişi **83**
İktidarın ele geçirilmesi (Eylül 1792 - 31 Mayıs-2 Haziran 1793) **89**
Konvansiyon seçimleri **89**
Gironde tehditleri ve kralın davası (Eylül 1792 - 21 Ocak 1793) **95**
Jakobenler ve ekonomik ve sosyal konjonktür (Kasım 1792 - Mayıs 1793) **96**
Girondin'lerin saf dışı edilmesi (Mart - 2 Haziran 1793); iktidarın ele geçirilmesi **101**
"Jakobenler-Montagnard'lar" ve iktidar uygulaması (Haziran 1793 9 Thermidor yıl II - 27 Temmuz 1794) **111**
"Mükemmel bir ayaklanma"nın ertesinde **111**
Hükümetin çalışması: Devrimci hükümet **113**
Jakoben enerji ve burjuva devrimi **123**
9 thermidor **133**

Sonuç **139**
Jakobenlerin sonu **139**
Jakoben miras **143**

Kaynakça **147**

GİRİŞ

Genel sorunlar

Jakobencilik yıl II'deki başarısından sonra sürekli ilgi merkezi olmuş ve bu özelliğini de zamanla yitirmemiştir. Devrim döneminden başlayarak birbiriyle çatışan iki düşünce akımı "Jakoben olgusu" üstüne bir düşüncenin doğuşuna öncülük etmişlerdir. Bir yandan ne pahasına olursa olsun bu olguyla mücadele etmek, onu unutturmak gerekiyordu; öte yandan da halkı kendi burjuva devrimleriyle birleştirme cüretini gösteren bu insanları -Jakobenler- saygınlıklarına kavuşturmak söz konusuydu. Onları mahkûm etmeye çalışan yazarlar genellikle tüm ayırtı [nüans] duygusunu yitirirler ve kesinlikle "iftiracı" denebilecek bir tarih geleneği içinde yer alırlar. Buna karşılık 1830'dan başlayarak tam bir nefret patlaması karşısında Jakobenlik yanlısı bir tarih geleneği de oluşmuştur. Buchez, Roux, Laponneraye, L. Gallois *Jakobenciliğin savunulması ve aydınlatılması* (défense et illustration du jacobinisme) başlığıyla bir yapıt oluşturma etkinliğine girişirler ve bu çabalarını kanıtlamak için özgün metinlere dayanırlar.

1871'de Paris Komünü olgusu ne tartışmaya ne de ideolojik mücadeleye son verir. Ama Jakobencilik bir yandan ahlaksal bir örnek değer olma özelliğini sürdürürken, bir siyasi model olarak da saygınlığını da yitirmekteydi. Daha ileri düzeydeki bilimsel araştırmalar ve daha soğukkanlı bir eleştirel düşünce kimi zaman birincil önem taşıyan eski ideolojik çatışmaların yerini almıştır. 1889'da Bastille'in alınışının yüzüncü yıldönümü yeni açılımlar sağlamıştır. Paris kenti devrimci tarih araştırmalarını yüreklendirmiş ve daha sonra Üniversiteye bağlanan Fransız Devrim Tarihi Kürsüsü'nün kurulmasını sağlamıştır. A. Aulard bu kürsünün ilk sahibi olmuş ve kapsamlı çalışmalar başlatmıştır bu bağlamda: bu çalışmaların en önemlisi *Société des jacobins, recueil des documents pour l'histoire du club de Jacobins de Paris*, 1889-1897'dir (6 cilt). Aulard bu çalışmasını güçlü bilimsel temellere oturttuğunu iddia edebilirdi.

> "Jakobenler kulübü henüz hiçbir adil ve gerçekten tarihsel bir değerlendirmeye konu olmamışsa, bir devrim ocağı olan bu ünlü topluluk konusunda sadece fanatizm görüş belirtmişse, bunun nedeni, büyük ölçüde elde bir belge bulunmaması ya da belgelerin dağınık olmasıdır. Jakobenlerin tarihi öyle bir konudur ki elde özgün ve birbirini tamamlayan belgeler bulunmadığı takdirde bu tarih, nefret ya da sevgiden oluşan, yanılgı ya da yalandan oluşan masal dünyasına bırakılmıştır."

"Jakoben olayı"nı anlamak için yeterli miydi bu? Jean Jaurès'nin çalışmalarından sonra, Jakobenlerin düşünce ve eylemlerini kavrayabilmek için kapsamlı iktisat ve toplumbilim araştırmalarına girişmek gerekmez miydi? Böyle bir girişimi başlatan, bir Amerikalı, Clarence Crane Brinton olmuştur. 1930'da *The Jacobins* adlı yapıtını yayımlayan Brinton, yaklaşık 200 kulübü inceleyerek Jakobenciliğin

iktisadi ve toplumsal özelliklerini ortaya çıkaran bir sentez oluşturma çabası içinde olmuştur. Ama Albert Mathiez'in işaret ettiği gibi Brinton'un girişiminin "bütünüyle yararsız" olduğu da söylenemezdi. Gerçekten de Amerikalı tarihçi, "bilimsel anlamda *Yasalar*'ı tarihsel kaostan kurtarmak istiyor yani geleceğe ışık tutmak amacıyla kuralları belirlemek istiyordu". Mathiez Brinton'un çıkardığı sonuçlara mizahi bir tavırla yaklaşabilmiştir: "Jakobenler zengin olduklarına göre onların bolşevik oldukları söylenemez."

Rusya'da 1917 Ekim devrimi birdenbire Jakobenciliği en önemli siyasal meselelerden biri durumuna getirmiştir. Brinton ve Amerikan "New History"si aydınlık bir Jakobencilik vizyonu vererek tüm siyasal çalkantıyı önceden haber verme düşüncesindeydi. Jakobenler/Bolşevikler koşutluğu, Marthez'in etkin biçimde katıldığı yeni bir ideolojik tartışmanın konusu olur. *Birtakım özel yazılar* dışında, Brinton'ın yapıtına karşı çıkarılabilecek bir yapıt vardır: 1930'dan sonra Sovyetler Birliği'nde yayınlanan Staroselski'nin yapıtı *Jakoben Diktatörlük Problemi*. Jakobenlere hayranlık harekete geçirici gücünü tekrar bulmuştur ama bu kez yeni bir devrimin ışığında gerçekleşmiştir bu olay. Toplumsal özellik yeni bir boyut kazanmıştır ve Jakobenlerin halk kitleleriyle gerçekleştirdiği ittifaklar sorununa çok özel bir dikkat gösterilmiştir. Batı Avrupa'daki "halk cephesi" deneyimleri bu düşüncelere yabancı değildir. Ama hapishaneden son derece verimli araştırma fikirleri ortaya atan İtalyan Gramsci olmuştur ve bu araştırmalar Fransa'da ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra anlaşılabilmiştir. Bu bağlamda G. Lefebvre şöyle der:

> "Jakobenler bence açık seçik biçimde şu düşüncede olmuşlardır: Demokrasi yönlendirilmelidir ve kitlenin spontan yarışına körü körüne güvenilemez. Robespierre halkın

her zaman iyi olanı istediğini ama bu iyiyi her zaman göremediğini söylemiştir. Halkın her zaman iyi olanı istediği düşüncesi iyimserliktir. Ve Jakobenlerin halkı aydınlatmanın ve aslında yönetmenin gerekli olduğunu düşünmeleri için halkın her zaman iyi olanı görememesi yeterlidir. Dolayısıyla belki de şunu söylemek mümkündür: Jakobencilik bir tür aydın zorbalığıdır. Geriye, uygulanabilmesi için, o dönemden beri geleneksel hale gelen demokratik ilkeden yeteri kadar kopamadıklarının bilinmesinin kabul edilmesi kalıyor: Onlar kulüpler oluşturmuşlar, bir parti kurmamışlardır tesadüfen seçilen parlamenter bir meclise bağlı olmuşlardır. Babeuf bir adım daha atmıştır ve Lenin, büyük olasılıkla Jakobenlerden çok ondan etkilenmiştir."

L. de Cardinal 1929'da yayınladığı *La Province pendant la Révolution, histoire des clubs jacobins (1789-1795)* adlı yapıtında bir sentez önermiştir ama, gene de Jakobenciliğin özgünlüğünün hakkı yeterince verilmemiştir. Cl. Mazauric, Mathiez-Lefebvre kolokyumunda (30 Kasım-1 Aralık 1974, Sorbonne) bu olguya dikkat çekmiş ve şu çelişkiyi dile getirmiştir:

"Jakobenciliğin ve Jakobenlerin eyleminin iyi 'bilindiği' yolundaki görünüme ve kırılgan ifadelere karşı kesin yanıtlar getirmekten çok varsayımlar formüle etmek durumundayız biz.

.... Size hitap ettiğim şu ana kadar, kabul etmek gerekir ki biz belirleme hakkına bile sahip olamadığımız doğru bir kuram ve kesin davranış kurallarından çok son derece zor koşullarda iyilik sevgisi ve Vatanın gereksinimleri duygularıyla yönlendirildik."

Robespierre açık seçik bir ifadeyle ortaya koyuyor problemi: İktidardaki Jakobenlerin "kesin bir kuramı" yoktu.

Bununla birlikte çeşitli devlet aygıtlarında, kulüplerde, silahlı devrimci mücadelelerde oluşmuş bir siyasal deneyime dayanıyorlardı. Aynı zamanda da siyasetlerini filozofların, özellikle de J. J. Rousseau'nun fikirlerine dayandırıyorlardı. Yani kazanılmış bir siyasal deneyime doğrudan doğruya Aydınlanma'dan gelen bir ahlak felsefesi ekliyorlardı. Bu çok özel bağlamda Jakoben ahlakıyla Kant ahlakının olası bir özdeşliğini irdelemek ilginç olacaktır. Gerçekten de Jakobenler genellikle katı, şaşmaz ilkelere sahip bir topluluk gibi gösterilmiştir. Ama şartlara, göreli bir doğrulukla uyum sağlayabilmek için esneklik göstermemişler midir? Bir başka deyişle dogmatik yanlarını biraz olsun yontan pragmatik uygulamalar içinde olmamışlar mıdır? Yıl II'de "Olayların gücü bizi belki de hiç düşünmediğimiz sonuçlara doğru götürüyor" diyen Saint-Just'ün düşüncelerini belki de bu anlamda kabul etmek gerekmez mi?

Jakobenciliğin bitmiş hatta donmuş biçimi, özellikle hareketli özünü gizlememelidir bizden. Öyleyse ortaya çıkan gerçek problemlere göre eylem halindeki bir felsefe, eylem içinde gelişmiş bir siyaset felsefesi midir Jakobencilik? Bu varsayımda kuram ve 27 Temmuz 1794'de son bulan eylem arasında diyalektik bir ilişki bulmak mümkündür. Bu siyasal başarısızlık Jakobenciliğin gelişmesini dinamitleyen iki çelişkiyi aydınlatır kesin biçimde: Jakoben çağrının özünü oluşturan, burjuvaziye özgü bir iç çelişki; Jakobenlerin halk kitleleriyle yaptıkları ittifaka bağlı bir dış çelişki. Bireyci, "bencil" burjuvazi Jakobenler Derneği gibi kolektif bir örgütlenmenin zorlamalarına uzun süre tahammül edememiştir. Siyasal ve toplumsal programının özü gerçekleştikten sonra "vatansever topluluklar"a yüz çevirmiştir. Halk kitleleriyle ittifak özellikle Jakobenlerden gelen bir halk hareketi doğrultusunda yansımıştır. Bu tür bir ilişkiden sadece kökenleri mutlaka sosyal yapılarda aranması gereken bir

çatışma doğabilirdi. Yıl VII'de, 1791 Jakobeni Roederer, bir broşürde, Devrime son vermeyi düşünen devrimci burjuvazinin görüşünü açık seçik biçimde ifade etmiştir.

> "Toplumdaki rastlantıların dağınık tuttuğu unsurları silahlı güce katmak gerekir mi? Soyutlanmışlıklarıyla yararlı bir hareketsizlik içinde kalan ölümcül güçleri kitle haline mi getirmek gerekir? O halde kendi kendisini mahvedecek olanakları keyfince oluşturmak ve düzenlemek nasıl bir siyasettir?... Yurtsever derneklerde kolektif bir düşüncenin oluşması üyelerin düşünceleri üstünde, ancak yurttaşların ağır basan bireysel düşünceleriyle oluşan ve özgürlük ışığında sessiz ve spontan bir biçimde doğabilen kamuoyu üstünde bir zorbalıktır."

Dolayısıyla Jakobenlerin siyasal örgütlenme biçimlerini de irdelemek uygun olur. Çünkü onlar kulüpler, yurtsever ve halkçı dernekler aracılığıyla sözcüğün bugünkü anlamında siyasal bir parti oluşturmamışlardır ama halkı, Dufourny'nin deyimiyle (1789) "dördüncü gücü" siyasal yaşama girmeye teşvik etmişlerdir. Albert Soboul'un tezi, *Les sans-culottes parisiens en l'an II. Mouvement populaire et Gouvernement révolutionnaire, 2 juin 1793-9 thermidor an II* (Paris, 1959), Jakobenler ve halk hareketi arasındaki ilişkileri yeni bir gözle aydınlatmıştır. Daha yakın dönemde, Claude Mazauric, *Histoire de la France comtemporaine* (Paris,1977) adlı yapıtının birinci cildinde, birçok araştırmacının çalışmalarından hareketle J. Godechot'ya göre "bir Devrim felsefesi" gibi sunulan, Jakobenciliğin kesin bir sentezini sunmuştur.

Jakobenlerin kitleleri örgütleme yeteneği XIX. yüzyılın ilerici küçük burjuvazisini büyülemiştir. Geriye şu soruyu sormak kalıyor: Jakobenler büyük olasılıkla muzaffer biçimde özümsedikleri halk hareketini andıran bir "hareket"

mi oluşturmuşlardır yoksa eylemleri, kulüpler içinde ilerici bir yönetici elit oluşması sonucunu doğuramamış mıdır. Her halükârda "kulüpçü" pratik, Jakoben tarihinin temel unsurlarını oluşturduğundan Jakoben kulüplerinin kökeni sorununu irdelemek gerekiyor.

Paris kulübünün kökenleri ve oluşumu (Nisan-Kasım 1789)

Öncüler: İngiliz kulüpleri ve Amerikan kulüpleri

İngiliz milletvekilleri Avam kamarasının resmi gündemini önceden tartışmak amacıyla parlamento dışında bir araya gelme alışkanlığı edinmişlerdi. Böylece hatipler konuşmalarını hazırlayabiliyor, onları "tekrarlama" olanağı buluyorlardı. İlk Jakobenler az ya da çok idealize edilmiş bu uygulamayı taklit etmişlerdir. Barnave *Règlements de la Société*'nin önsözünde şöyle der:

> "Aynı ödevlerle birbirlerine bağlı insanların aynı duyguları paylaşmasının ve bunları karşılıklı olarak iletmelerinin güzellik ve hoşluğuyla, Millet Meclisi'nde her türlü sürprize karşı hazırlıklı ve donanımlı beyinlerin bulunmasının yararı birleşiyordu."

Grégoire, *Anılar*'ında ilk Jakobenlerin, Haziran 1789'da monarşik iktidara karşı direnişi nasıl örgütlediklerini anlatır:

> "Jeu de Paume* andından üç gün sonra Kraliyet adalet divanı toplandı. Bir önceki günün akşamı 12-15 milletvekili *Club Breton*'da (kurucuları Breton olduğundan bu adla anılıyordu) toplanmıştık. Sarayın ertesi günkü tasarılarını bildiğimizden her konuyu etraflıca tartıştık hepimiz; herkes alınacak tavır konusunda düşüncelerini söyledi. İlk çözüm

*) Raket ya da lobutla oynanan bir tür top oyunu ve bu adla anılan salon - yay.n.

kralın yasaklamasına rağmen salonda kalma kararı alınması oldu."

Jakobenler sadece Millet Meclisi'nde toplantılar düzenlemekle sınırlamamışlardır kendilerini. Örgütlerini, Ekim 1792'de Benjamin Franklin'e bir övgünün tanıklık ettiği gibi, Amerikan kulüpleri benzeri bir sivil eğitim merkezi haline getirmek istemişlerdir: "Bu yasa koyucu, ülkesindeki özgürlüğü güçlendirmek için yurttaşlık okulları, Amerikalıların yüce anayasasını hazırladığı yurtsever dernekler kurmuştur."

Öncüler: Mason locaları ve fikir dernekleri

Jakobenciliğin tarihi rahip Barruel'in 1798'den başlayarak ortaya attığı dışlama olgusundan yavaş yavaş kurtulmuştur. Fransız ihtilalini açıklamak için kullanılan "Masonik komplo" tezi bırakılmıştır artık. André Bouton'un çalışması (*Les Francs-Maçons manceaux et la Révolution,* 1958) ve daha yakın dönemde Michel Taillefer'nin Toulouse'da Jakobenler ve Masonlar arasındaki ilişkiler konulu çalışması sorunu çok büyük ölçüde aydınlatmıştır. Bir mason locası ve bir Jakoben kulübünün işleyişi arasındaki açık süreklilik kavranabilmektedir böylece. Birçok olgu bu eğilimi kanıtlamaktadır. Sözgelimi Alençon'daki gibi, bir derneğin benimsediği ad, daha önce var olan bir mason locasının adıdır: *Birleşik Dostlar derneği*. Toplantıların ritüeli mason localarındaki uygulamaları hatırlatır: Yeminler, kabul, kimi zaman gizli toplantılar. Hatta Bergerac kulübü ilk toplantılarını bir mason kulübünde gerçekleştirmiştir. Ama belli bir biçimciliğin ötesinde esasa değinmek gerekir: Kulüplerin amacı, iç mevzuatlarında görülebilecek amaç tamamen siyasaldı. Ve hatta bazı masonlar, Toulouse'da olduğu gibi önemli bir siyasal rol oynamışlardır; Taillefer'nin altını çizdiği gibi "çünkü onlar, kendi deyimleriyle din dışı çevreler-

de de önemli mevkilerdeydiler". Siyasal eylem ölçütü tek belirleyici unsurdur. A. Soboul şöyle der: "Devrimci şok masonik kardeşliği parçalamıştır". Masonluk bazı kulüplerin ortaya çıkmasına yardımcı olmuşsa da daha sonra, mevcut özellikleriyle Jakobenlerin siyasal pratiklerinin gelecekteki evrimi üstünde hiçbir etkisi olmamıştır.

Yakın zamanlarda F. Furet'nin çok tartışılan yapıtı *Penser la Révolution française*' de (1978) yeniden irdelenen Augustin Cochin'in "fikir dernekleri" ve devrim arasındaki ilişkiler konusundaki yazılarında, Fransız devriminin hazırlanmasında XVIII. yüzyılın edebiyat derneklerinin, akademilerinin etkisinin masonluğun etkisiyle eşdeğer olduğu belirtilmiştir. Geleceğin birçok Jakobeninin, edebiyat dernekleri sayesinde hitabet sanatlarını geliştirdikleri yadsınamaz. Ama onlar, genellikle Oratoriens kolejlerinde kazandıkları formasyonla edebiyat derneklerinin çoğu zaman biçimsel uygulamalarını aşabilmişler ve devrimin önemli ideolojik tartışmalarına katılabilmişlerdir. Devrim sadece varlığıyla bile niteliksel bir kopuşa yolaçmıştır. Jakoben kulüplerine dönüşen edebiyat derneklerinin koşulları çok sınırlıdır. Buna karşılık, bu derneklerin bazıları karşıdevrimciler için sığınak olmuştur. Aynı süreç Masonluk ve edebiyat dernekleri için de geçerli olmuştur. Dolayısıyla eski rejim ve farklı sosyallik yansımalarından köklü bir kopuş kesinlikle önemli bir olgudur kesinlikle ve Daniel Roche şöyle açıklar bu durumu:

> "1789, kurucu meclis üyelerinin yazı, ilerigelenlerin kültüründen dışlananlar ön plana geçtiklerinde, akademilerin canlılıklarını yitirdiği, mason localarının boş kaldığı bir dönemdir... Sonuç olarak, mason locaları ve akademiler toplumsal uyuşma laboratuvarlarıdır, bütün güçleri bir yandan yükselen yetenekleri özümseme kapasitesinde, öte yandan da gerçek toplumun çatışmalarını görmezlik-

ten gelme olanağında yatar. Esasta, bunlar düzenler dünyası ve kutsal sadakatler ve laikleşmiş sınıflar toplumu arasında bir tercih yapamazlar. 1789 yılındaki patlama yönetici sınıfların aydın mutlakiyetçilik çevresinde gerçekleşebilecek kesin uzlaşma umutlarını yok etmiştir; ve her yerde olduğu gibi burada da ölçüt ayrıcalıktır. Ayrıcalık ortadan kalktığında burjuva ağırlıklı ilerigelenler toplumu yeni sınıfların umut günlerinde yıkılan binayı yeniden inşa edecektir."

Masonlar ve yurtseverler arasındaki ilişkinin A. Soboul'un altını çizdiği gibi çok güçlü bir biçimde ayrıntılandırılması gerekir. "Yurtseverler arasında masonların bulunması normal bir durumdur ve böylelikle oluşan yüksek düzey, bu koşullarda yararlı olan ilişkiler yaratmıştır; mason localarının yurtsever masonlara bir buluşma olanağı sağlamamış olması düşünülemez. Ama okul, aile, dostluk ya da iş ilişkileri ve dernekler de kesinlikle başka ilişki ağları örmüştür. Ve zaten yurtsever hareket niceliksel olarak bu dernekleri, toplulukları ve mason derneklerini ise haydi haydi aşıyordu".

Breton kulübü

Bütün Jakobenler Versailles Breton kulübü ya da komitesi ile Paris kulübü arasındaki sürekliliği kabul ederler. Kulübün kurulmasıyla ilgili bu kahramanca dönemi kimileri yaşamış ve sadece siyasal angajmanlarının ne kadar eskiye dayandığını kanıtlamak için de olsa *Anılar*'ında da yer vermişlerdir bu döneme. Ne yazık ki bu kulübün etkinliğini iyi anlayabilmemiz için gerekli belirgin ögeler eksiktir. 1848'de, Jakobenler tarihinin öncülerinden biri olan Léonard Gallois'nın belirttiği gibi "bu derneğin attığı ilk adımlar ebediyen karanlık kalacaktır." Breton kulübünün

kuruluşunun dayandığı koşullar, Nisan 1789'da doğan ve Jakobencilik içinde her zaman var olan bazı ilkeleri aydınlatırlar. Etats généraux'da* yer almayı kabul etmeyen Bretagne soylu sınıfı ve yüksek din adamları sınıfı taşra *tiers état*'sının** temsilcilerini çok zor durumda bırakmıştı. Özellikle Breton soyluları ve yüksek din adamları "Bretagne eyaletleri dışında yapılan seçimlere bağlı olarak taşra eyaleti temsilcisi sıfatıyla états généraux'ya katılacağını iddia eden herkesi mahkûm ederek" açık bir protesto eylemine girişirken onlar gerçekten bütün halkı mı temsil ediyorlardı? Aristokrasinin bu tehditkâr tavrına karşı Bretagne Tiers milletvekillerinin birlikte hareket etmek amacıyla bir birleşme gereksinimi duymaları anlaşılabilir. Üstüne üstlük Bretagne'daki bazı seçmen toplulukları, temsilcilerinden öteki taşra temsilcileriyle güç birliğine gitmelerini istemiştir. Bu olayların baskısıyla iki Breton milletvekili 1 mayıs 1789'da Saint-Brieu seçmenlerine şöyle seslenmişlerdir:

> "Baylar ve sevgili yurtseverler, aramızda birlikte hareket edebilmek için öteki taşra milletvekilleriyle istişare ederek sizin isteklerinize ve arzularınıza uyduk."

J.-P. Boullé Ploërmel seçmenlerine gönderdiği bir mektupta, 30 Nisan 1789'da Breton kulübünün ilk toplantısını anlatmıştır:

> "Dün akşam Quimper milletvekilleri geldi, Hennebont milletvekilleri de bir gün önce geldiler. Ortak toplantı yapabilecek bir salon kiralandı çünkü sürekli ve kesin bir plan gerektiren işler için genel meclis dışında toplanma

---

(*) Kralın, kökü feodaliteye dayanan bir tür danışma meclisi. Zamanla temsilî meclis niteliğini kazanmıştır - yay.n.

(**) Hukuksal ayrıcalıklara sahip olanların (soylular ve rahipler) dışında kalan, çeşitli sosyal katmanlardan oluşan halk kitlesi. Üçüncü sınıf - yay.n.

gerekliliği ortaya çıkmıştı. İlk toplantı dün akşam yapıldı ve başka bölgelerden gelmiş birçok milletvekili de katıldı toplantıya; aralarında Etats du Dauphiné sekreteri olan ve yazılarıyla tanınan Mounier de vardı. Edindiğimiz kanaate göre tiers état'nın genel arzusu tek tek kişilerin seçilmesiydi ve sözgelimi gene Dauphiné'nin kilisesinin ve soylu sınıfının milletvekilleri gibi öteki sınıfların milletvekillerinin de bunu kabul etmeleri gerekiyordu. Ama daha başlangıçta bu temel noktanın büyük tartışmalara yol açacağı da bir gerçekti. Bunlar nasıl ele alınmalıdır ve bu koşullarda nasıl bir yol izlenmelidir? Açılıştan önceki konferansların konusudur bu."

Bu milletvekillerinin toplandığı lokal Versailles'da, Paris caddesi ve Pompe sokağı köşesindeki Amaury kahvehanesiydi. Kulübün ilk etkinlikleri üstüne tanıklıklar Jakobenlerin ilk güçlü eğilimlerinin de habercileridir: Ayrıcalıklıların, aristokratların isteklerine karşı mücadele etmek; yurtseverleri taşra temelinde değil, ulusal temelde bir araya getirmek; milletvekilleri ve "onları yetkilendirenler" arasında sürekli yazışma yoluyla ulusal egemenliğe saygılı olmak. Çıkarılabilecek bir ilk bilanço, sosyopolitik etkenlerin Breton kulübünün kuruluşunda ne kadar belirleyici olduklarını gösterir.

Paris'te Saint-Honoré Sokağı yerleşimi (1789 sonbaharı)

1789 5 ve 6 Ekim devrim günleri Paris'te kraliyet ikametgâhının yeniden belirlenmesi gibi bir sonuç da doğurmuştur. Onu Millet Meclisi izler. Bu koşullarda Breton kulübünün yurtsever milletvekilleri Versailles'daki gibi toplantılarına devam etmek için Tuileries yakınlarında bir lokal ararlar kendilerine. Dubois-Crancé *Analyse de la Révolution française* adlı çalışmasında bu yer değiştirme olgusunu anlatır:

"6 Ekim 1789'da Etats généraux meclisi kraldan ayrılamayacağına ve toplantıları için Paris'e gideceğine karar verince *Breton kulübü* dağılır ama bundan sarayın sağladığı yararlar, kısa süre sonra, kulüp üyelerini yeniden örgütleme olanaklarını aramak zorunda bırakır. Tuileries manejine yerleşen kurucu meclisin toplantılarının yapıldığı yere yakın bir lokal gerekiyordu; Saint-Honoré sokağı Jakobenleri başrahibine gidilir ve başrahip manastır kütüphane salonunu tahsis eder kendilerine ve oraya yerleştirir onları."

Léonard Gallois bu olayın tarihini 27 Ekim 1789 olarak belirtir. Versailles'da başlattıkları tartışma ve eylem yöntemlerini sürdüren yurtsever milletvekilleri tutum ve tavırlarıyla Paris kamuoyunu şaşkınlığa düşürürler. Onların kulüpleri ne bir salon ne bir edebiyat kahvehanesiydi; siyasal gerekçelerle toplanıyorlardı onlar. Jakobencilik, atılımını yapmıştır artık. Jakobenlerin bir tür ilk ilkesi olan düşüncenin altı çizilmiştir: Eski rejime ve aristokrasiye karşı mücadele. Alexandre de Lameth *Histoire de l'Assemblée constituante* adlı çalışmasında bu çok verimli dönemin olaylarını şöyle anlatmıştır:

"1789'un aralık ayına doğru özel işleri için ya da kamusal meselelerle ilgili hareketleri daha yakından görebilmek için Paris'e gelen birçok taşralı Derneğe gitmiş ve yetkililere bu derneklerin aynısını Fransa'nın belli başlı kentlerinde kurmak istediklerini bildirmişlerdir. Uzun süre hissettirdiği gücünü henüz kaybetmemiş olan aristokrasinin şiddetli muhalefeti, genel çıkarları savunmaya hazır bu yurttaş kitlelerini bu sınıfa karşı harekete geçirmenin en etkili yol olduğu düşüncesini doğurdu."

Böylece 1789 sonbaharında Jakoben hareketin temelleri atılır. Kulübün Paris'te çok iyi bir yerde bir lokali vardı. Bel-

li başlı üyeleri yurtsever milletvekilleriydi. Dernek taşrada izlenecek bir model rolü oynamaya başlıyordu. Hemen iki büyük ilke yürürlüğe kondu: Anayasa kararlarına uyma ve daha sınırlı bir boyutta İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ne saygı. Jakobenlerin tarihi başlıyordu. Bu tarih kesinlikle türdeş olmamış, özellikle gelişimi içinde Fransız Devrimi'nin yolunu çizen büyük olaylarla belirlenmiştir. Baştan beri görülen şahsiyetlerin yanında çok sayıdaki Jakoben kuşağı birbirini izlemiştir. Michelet şöyle anlatır onları: "Mirabeau'yu öldüren, Duport, Barnave ve Lameth'in ilkel, parlamenter ve aristokratik Jakobenciliği olmuştur. Cumhuriyetçi, Orléans'cı gazetecilerin, Brissot'nun, Laclos'nun vb. karma Jakobenciliği olmuştur ve bu Jakobencilikte Robespierre öne çıkmıştır. Nihayet bu ikinci lejyon 92'de çökünce, meydanlarda, yönetimde, çeşitli misyonlarda modası geçince 93 Jakobenciliği, Couthon'un, Saint-Just'ün, Dumas'nın vb. Jakobenciliği başlar: Robespierre'i tüketen ve onunla birlikte yıpranan Jakobencilik." Michelet'nin önerdiği ve bizim de benimsediğimiz bu dönemlere ayırma Devrim tarihi içinde, Yıl II'de I. Cumhuriyet'in resmi ideolojisinin temel direği olan bir Jakoben siyasetin sürekli gelişiminin anlaşılmasını sağlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

1789-1791 JAKOBENCİLİĞİ BİR YURTSEVER BURJUVALAR KULÜBÜ

Olanaksız bir anlaşma (Kasım 1789 - Haziran 1791)

Anayasa Dostları Derneği

Birçok yergi yazısında rastladığımız "Jakobenler" ya da "Jakobitler" sözcüğü başlangıçta hakaret içeriyordu. Robespierre pek tutmuyordu bu sözcüğü ama sonunda bu sözcük olumsuz yan anlamını yitirerek gündelik yaşama girdi. Bu nedenle biz de sözcüğü, 1789'da henüz yaygınlaşmamış olsa da geniş anlamıyla kullanacağız. Resmi olarak Breton kulübü Saint-Honoré sokağındaki Dominiken "Jakobenler" manastırına yerleştiğinde *Anayasa Dostları Derneği* adını almıştır. Ve bu adı tüm meşruti monarşi döneminde taşıyacaktır. Şubat 1790'da kabul edilen *Mevzuat*'ın birinci maddesi şöyle diyordu:

> "Anayasa Dostları Derneği'nin amaçları:
>
> 1. Mecliste karara bağlanması gereken sorunları önceden tartışmak;

2. Anayasanın yaşama geçirilmesi ve güçlendirilmesi için çaba harcamak;

3. Krallık içinde oluşabilecek aynı türden diğer derneklerle ilişki kurmak."

Sarayın ve aristokratların siyasetine karşı çıkmak ve gittikçe etkin olmaya başlayan bir halk hareketine bağlı olarak çalışmak isteyen Jakobenler güçlü bir örgütle donattılar kendilerini. Anayasal gücü savunurlarken amaçları belliydi: Güçlü bir monarşik iktidarı destekleyen aristokratik eğilim ve egemen olunması ve "geliştirilmesi" gereken bir halk hareketi arasında yer almak. Jakobenler halk hareketinin etkisinin bilincindeydiler: 14 Temmuz 1789 meşru burjuva devrimini kurtarmıştı; 1789'un 5 ve 6 Ekim günleri kralı Ağustosta alınan ilk önemli devrimci önlemleri onaylamaya zorlamıştı: Ayrıcalıkların kalkması, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, ilk anayasal kararlar. Dernek, 8 Şubat 1790'da Grenoble milletvekili Barnave tarafından kaleme alınan bir mevzuatı kabul ederek devrimci burjuvazinin vatansever karakterini en iyi biçimde ifade edebilen özerk bir siyasal örgütün temellerini atmıştır. Dernek, misyonu gereği öncelikle meclisin devrimci milletvekillerine açıktı. Bununla birlikte yurtseverlikleriyle, ahlaki değerleriyle tanınan yurttaşlar da dernek üyeliği talebinde bulunabilirlerdi. Böylelikle belli bir siyasal, sosyal ve kültürel elite dernek bünyesinde bir araya gelme çağrısı yapılmıştı. Mevzuatın giriş bölümü derneğin kurulmasını gerekli kılan koşulları özetledikten sonra *Birinci Kuşak Jakobenler*'in eylemlerine rehberlik eden önemli amaçları tanımlamıştır. Bu derneğe üye olma kriterleri esas olarak "eşitlik ve insan hakları sevgisi"ydi. Bu insanları bir araya getiren "karşılıklı saygı ve güven" "iyi niyetli yurttaşlar arasında amaç, ilke ve tavır birliği oluşturacaktır. Dernek üyelerinin çoğunluğu milletvekilleridir;

ama "derneği onurlandıran önemli çalışmalarıyla bazı sade vatandaşlar da toplantılara katılma hakkı kazanmışlardır".

"Anayasa Dostları Derneği" adlandırması bu kulübün varlık nedenini hatırlatır: Yeni anayasal rejimin kuruluşunu desteklemek ve bu çabaya güç katmak. Bu amacın gerçekleşmesi için iki koşul gereklidir. "Her yanda gerçeğin egemen olması ve herkese aynı dille hitap etmek" ve ikinci koşul: "Jakobenler halkı sürekli olarak aydınlatmalı ve düşmanlarının tek umudu olan hatalar yapmasına engel olmalıdırlar". Halkı eğitme rolü bundan böyle serbest olan ifade özgürlüğüyle doğrulanmıştır. Ama dernek böyle bir misyonu tek başına üstlenemediğinden ülkede kurulacak olan benzer derneklerin aktif ama kendisine bağımlı işbirliğini de ister. Esasen bu Paris kulübünün önceliği kadrosunun niteliğiyle kabul görmüştür: Dernekteki milletvekilleri "bu mutlu devrimi özümseme" konusunda en uygun ve en yetenekli inanlardır; dernek, Paris'teki konumuyla bir "aydınlanma merkezi" durumundadır. Barnave Jakoben örgütün değişmez özelliği olan bu nokta üstünde durmuştur.

> "Ancak meclis bünyesi içinde kurulan ve çeşitli bölgelerden gelmiş çok sayıda milletvekiline sahip olan bir dernek tüm ülkede kurulacak derneklerin merkezi olabilir; dernek onların görüşlerini dinleyecek ve Aydınlanmanın ve ilgi alanlarının yakınlaştırılmasıyla oluşacak görüşleri aktaracaktır onlara; ve özellikle de uygulanmasında bütün bu derneklerin sorumlu oldukları meclisin kararlarının ruhunu aktaracaktır."

Böylece mevzuata göre parlamenter misyon egemendir. Jakobenler görüş birliği içinde bu misyonu en tutucu milletvekillerine empoze edeceklerdir. Seçim disiplini saf dışı edildiği takdirde "dernekte özgürlükle ilgili olabilecek her

şey tartışılacaktır; giriş metninde bildirilen anlayış ve ilkelere göre kamu düzeni ve anayasa; ama tartışmalar, meclisteki üyelerin düşünce özgürlüğünü olumsuz etkilemeyecekir kesinlikle"; buna karşılık mevzuatta yer alan bir maddeye göre sözlü ya da yazılı olarak ve de özellikle eylemleriyle anayasaya ve insan haklarına yani derneğin ruhuna ters düşen ilkeler sergileyen üyeler dernekten ihraç edilirler. Kasım 1790'da, Paris kulübü, ülkede kurulan 150 dernekle daha sıkı ilişkiler kurabilmek için Choderlos de Laclos'u özellikle ana dernek ve taşra dernekleri arasındaki haberleşmeye ayrılmış *Anayasa Dostları Günlüğü*'nü tutmakla görevlendirir. Bu dönemde Jakoben hareket ulusal bir realite olmuştu ama tüm Fransa'yı etkilememişti henüz: Artois, Flandre, Normandiya, Guyenne, Languedoc ve Bourgogne Paris'in çağrısına cevap vermişlerdi ama Anjou, Nivernais, Alsace, Dauphiné gibi bölgeler Jakobenciliğe duyarsız kalıyorlardı...

Paris kulübü, başlangıçta bir *resmi gazete*'yi hiç yararlı bulmadı. Toplantı raporları için tutanaklarından (ne yazık ki kaybolmuştu bunlar) yararlanıyordu. Kulüp liberal görüşleriyle tanındı ve derneğin etkinlikleri konusunda yazılabilecek yazıların tüm sorumluluğunu bu konuda istekli olan gazetecilere bıraktı. Kulüp toplantılarına özel bir günlük ayıran bu gazetecilere özel bir yer verildi. Kimi zaman kesinlikle yararlı olan ama çoğu zaman çok kaba, basit ve uyduruk olan övgü yazıları dışında bazı haber gazeteleri Jakoben kulübünün belli başlı kararlarını günü gününe yansıtmışlardır: Prudhomme ve Loustalot'nun *Les Révolutions de Paris*'si, Antoine Tournon'un *Le Mercure universel*'i, Camille Desmoulins'in *Les Révolutions de France et de Brabant*'ı, J.-P. Brissot'nun *Le Patriote français*'zi.

Mirabeau ve Jakobenler (Kasım 1789 - Şubat 1791)

1790'da yurtsever dernekler ve kulüpler Jakobenlerin siyasal eylem tekelini tartışmaya açtılar. Mayıs 1790'da 1789 Derneği Palais-Royal'de, 1789 ilkelerine titizce uyulması gerektiğine inanan liberalleri bir araya getirdi. Aralarında, içlerinde La Fayette ve Mirabeau'nun da bulunduğu bir Jakobenler fraksiyonu da (yaklaşık yüzde 10) vardı. Bunlar aristokrasi ve sarayla bir uzlaşma siyasetini ön plana çıkarmak istiyorlardı. Bununla birlikte 1789 kulübü sadece bir salon, siyasal bir akademi olarak kaldı ve pek fazla etkili olamadı. Ama sadece varlığıyla bile Jakobenler arasında görüş ayrılıkları bulunduğunu gösterme eğilimi içindeydi. Bunlar, bir bütün olarak oldukça muhafazakâr bir eğilim içinde gelişme gösteriyorlardı. Gerçekten "eşitliği ve insan hakları özlemlerini savunuyorlar mıydı"? Özellikle kardeşlik derneklerinin kurulması, Cordeliers kulübünün kuruluşu soruya verilmiş olumsuz bir cevaptı. Zenginlik ölçütlerine göre "aktif" ve "pasif" yurttaş ayrımı (Jakobenlerin çoğunluğunun kabul ettiği bir ayrımdı bu) halk kitlelerinin özlemleriyle uyuşmuyordu. Bu kitleler daha çok Cordeliers kulübünün amaçlarıyla uyum içindeydiler: "İktidarların istismarlarını ve insan hakları ihlallerini halk mahkemesine ihbar etmek." Yeni resmi *İnsan Hakları Dostları* kulübü kamuoyunun bir bölümüne Jakobenlerin programlarının bir bölümünü üstlenmediklerini kesinlikle gösteriyordu. Kendi solundaki demokratların düşüncelerini bastıran Jakobenler kulübü yetenekli ilerici devrimci yurttaşlardan yoksundu ve kendi sağındaki karşıdevrimci bir düşünce akımının gelişmesine olanak sağlıyordu. Böylece 1790 yılı sonbaharında, özellikle "haklar"ından vazgeçmemiş bir soylu olan Clermont-Tonnerre önderliğinde Jako-

ben modeline göre bir Monarşik Anayasa Dostları Derneği kuruldu.

Dolayısıyla Jakobenler için yeniden toparlanmak, aristokrasiyle uzlaşır gibi gözüken bir siyaset karşısında kendilerini daha iyi tanımlamak gerekli hale geldi. Kulüpçü etkinlikler tekelci özelliklerini yitirmişlerdi ve "1789" grubu bu olguya yabancı değildi. Mirabeau siyaseti, bütün olanaklarıyla Jakobenler kulübünün gittikçe artan etkisini nötralize etmeye çalışıyordu. Mirabeau'nun sarayla olan ilişkilerinin, La Fayette'le somut işbirliğinin tek amacı kulübü saray ve ülke arasında uslu bir aracı yapmaktı. Kısa süre içinde demokratların lideri durumuna gelen Robespierre Mirabeau'nun uyguladığı siyasete karşı çıktı. 6 Aralık 1790'da kulübün bir toplantısı sırasında Meclisin çıkardığı ve sadece aktif yurttaşların ulusal muhafızlara katılabileceğini öngören bir kararnameye karşı çıktı. Robespierre müdahalesini eşitlik ilkesi temeline oturttu. O dönemde kulübün başkanı olan Mirabeau kendisini kurallara uymaya davet etti: "Hiç kimse özellikle de hiçbir meclis üyesi çıkarılan bir kararnameye karşı çıkamaz ve bu konuda fikir yürütemezdi." Camille Desmoulins toplantıyı şöyle anlatıyor:

> "Mirabeau sesinin kısıldığını görünce ve kulaklara hitap edemeyince gözlere hitap etmeyi düşündü ve yeni bir eylemle etkili olabilmek için, şapkasını meclis başkanı gibi takacağına koltuğuna oturdu: Kararnameyi kendi kişiliğinde korumak söz konusuymuş gibi "Tüm meslektaşlar etrafımda toplansın!" diye haykırdı. Hemen, otuz kadar meclis üyesi atıldı ve Mirabeau'nun etrafında toplandı. Bu arada her zaman çok saf, çok temiz olan ve bu toplantıda da hitabetiyle dinleyicileri etkileyen Robespierre'in etrafını da gerçek Jakobenler, tüm cumhuriyetçiler, devrimci elitin tümü almıştı..."

Robespierre'in müdahalesi etkisini gösterdi. Lameth kardeşler ve bu anlaşmazlıkta Mirabeau'yu desteklemiş olan Duport ve Barnave, Mirabeau'ya karşı alınacak tavır konusunda ders çıkardılar durumdan. Onun etkisinden çekindiler ve kendisini kulüpte git gide yalnız bıraktılar. Ama daha önce Jakobenler kulübü *Monarşi Kulübü'* nün en azından tehlikeli aktivitelerinden kurtulmak zorunda kaldı. Gerçekten de bu kulüp Paris'in 38 bölgesinde ekmek dağıtıyordu ve karşılığında da ekmek talep eden herkesin Clermont-Tonnerre imzalı bir kulüp kartı taşımasını istiyordu. Bu örgütlü hayırseverlik Jakobenler tarafından iki gerekçeyle ifşa edildi:

- Ekmek yarı fiyatına satıldığından fırıncılar açısından kabul edilmez bir rekabetti bu; liberalizm yeniden tartışmaya açılmıştı. Böyle bir ekmek satışı ayaklanmalara neden olabilirdi; öteki fırıncılar "açgözlü ve cahil bir halk yığını tarafından saldırıya uğramış ve aşağılanmışlardı";
- Monarşi kulübünün ekmek dağıtımı için, bu şekilde, güvenebileceği 48 bölgenin yoksullarından oluşan bir liste oluşturması kabul edilemezdi.

Jakobenler 24 Ocak 1791'de, kendilerine bağlı derneklere son derece kararlı bir talimat gönderdiler. "Meşruti Monarşi Dostları adıyla tanınan bir derneğin çıkartmaya çalıştığı kargaşanın tehdidi altında olduğumuzu sizden gizlemememiz gerekiyor. Onlardan korkmuyoruz kesinlikle; ama Devrim düşmanlarını göz altında tutmak doğru olacağından yeni bir emre kadar her gün toplantı yapılması kararı aldık; ve tüm yiğit üyelerimiz, beklenmedik bir ayaklanma gibi ani bir devrim hareketinde halk düşmanlarını göz altına alma yemini etmişlerdir."

Ertesi gün, Barnave, Mecliste monarşistlerin "halka zehirli ekmek dağıttıklarını" ilan etti. Nihayet 28 Mart 1791'de Jakobenler belediyeden, Monarşi kulübünün toplantılarını askıya alması kararını çıkarttılar.

Bu dönemde Jakobenler kulübü çeşitli düzeylerde yansıyan karşıdevrimci eylemlerin tehlikeli biçimde yükselmesine karşı çıkmak zorunda kaldı: Aristokratik entrikaları destekleyen bir göç yasasıyla Mecliste, sokakta ve Sarayda. 28 Şubat 1791 gününün antijakoben manevralar bağlamında bir zirve olduğu söylenebilir. Paris departmanı direktuvar üyeleri olan La Fayette ve Mirabeau çok tehlikeli iki provokasyonun gelişmesine yol açtılar. Bir yandan da bir "halk" hareketi Saint-Antoine semtinden Vincennes kalesine doğru yayıldı ve kale unutulmuş bir Bastille gibi saldırıya uğradı. Ama 2 Martta Santerre, kulüpte şöyle dedi: "Geçen pazar günü Saint-Antoine semtinde gördüğüm ve halkı Vincennes kalesine saldırmaya kışkırtan iftiracılar arasında birçok yabancı, semt sakinlerini aldatmak amacıyla çeşitli kılıklara girmiş insanlar vardı." Öte yandan, Tuileries şatosunda bir "chevaliers du poignard" komplosu kıl payı açığa çıkarıldı. Böylece kralı "ortadan kaldırma"nın mümkün olduğu gösterisi gerçekleştirilir. 2 Martta Alexandre Lameth, Jakobenlere aristokratlar ve Mirabeau arasındaki somut birliği açıklar: "Bizi nasıl başkaldırı çağrısı yapan ve anayasanın yürürlüğe girmesini engellemek amacıyla ortalığı karıştıran fesatçılar olmakla suçlamak istiyorlar?... Başkaldırıcılar ortaya çıkarılmış olsaydı, tüm gizli nedenleri ve araçları gösterilseydi, bu Vincennes kargaşısını Jakobenlerin üstüne yıkmak isteyen düşmanlarımızı görmek isterdim... Fesatçılar, halkı avuçlarının içinde tutarak bir saat süren bir başkaldırı gerçekleştirmişlerdir; amaçları ayaklanmayı bastırma onurunu sahiplenmek ve başkentin koruyucuları olmaktı. Fesatçılar önce Jakobenlerle birlik oldular, sonra 89 yanlıları safına geçtiler, daha sonra da onları bırakmadan tekrar Jakobenlerle birlik oldular. Anayasa düşmanı fesatçılar bir karşıdevrim gerçekleştirmiş olsaydı kimse asmazdı onları çünkü bütün taraflar defalarca alkışlamışlardır ken-

dilerini ve Maury'ler, Cazalès'ler, Malouet'ler şimdi onları fikir önderleri gibi görüyorlar. Bu kadar açık ve içten konuşabiliyorum çünkü doğru siyasetin Mirabeau'yu korumak olduğunu düşünenlerden değilim." Alexandre Lameth'in saldırısı meyvelerini verdi. Entrikacı olmakla suçlanan Mirabeau kulüpteki tüm etkisini yitirdi. G. Michon, Duport'la ilgili tezinde "büyük tribün"ün bozgununu şöyle yorumlar: "Alexandre de Lameth'in bütün darbeleri hedefini bulur, Mirabeau etkilenir. Asla bu kadar güçlü bir saldırıya maruz kalmamıştır, hataları, inişli çıkışlı, ikircikli siyaseti hiçbir zaman bu kadar açık seçik biçimde ortaya serilmemiştir. Mahareti ve kurnazlığı sayesinde nefretleri bir süre uyutabilmişti ama güvensizlik ve horgörüyü yok edememişti. 28 Şubat 1791'de maskesi düşürüldü, büyük yara aldı böylece ve beş hafta sonra, belki de bu acı ve sıkıntılara dayanamadığından öldü."

Triumvira (Mart - Haziran 1791)

Triumvirler (Alexandre Lameth, Duport ve Barnave) Mirabeau'dan kurtuldular; ama onun siyasetinin ana hatları büyük ölçüde yeniden gündeme geldi: Aristokrasi ve sarayla uzlaşma eğilimi, devrime son verme iradesi. Duport demokratlara, özellikle de Robespierre'e gizli bir çağrı yaptı; ama birleşme mümkün olmadı. Triumvirlerin devrimciliği tartışmaya açılmamıştı ancak, belirli vergileri ödeyebilenlerin seçilebilecekleri bir sistemi savunmaları genel seçim taraftarları demokratlarla ittifak umudu vermiyordu onlara. Kulübün Ocak 1791 tarihli sirküleri triumviranın istediği sınırları çok iyi göstermektedir: "Devrim bitmiştir... Yasaların egemenliği kutsaldır. Sadece bu yasaların uygulanması anayasayı sağlamlaştırabilir." Sorun şu şekilde özetlenebilir: İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ne, özellikle eşitlik kavramına her yerde ve her zaman sadık kal-

mak gerekir miydi ya da Meclisi şaşmaz ve tek referans kaynağı gibi mi görmek gerekiyordu? Demokratlara göre uyanıklık ve eleştirel düşünce kaçınılmazdı; devrim kesinlikle sona ermemişti. Triumvirler ve yandaşlarına göre ancak belirli vergileri ödeyenlerin seçme ve seçilme hakkına sahip olabileceği meşruti siyasal rejimin kurulması için istikrar gerekliydi. Ve projelerini daha güçlü bir biçimde hayata geçirebilmek için Lameth, Duport ve Barnave Jakoben örgütünü daha etkin kılmak amacıyla çaba harcamaya başladılar. Şubat 1791'de üç komite kuruldu. On iki üyeden oluşan bir yönetim komitesi (tutanakları elimizdedir) kulübün maliyesini yönetmekle görevlendirildi. Otuz üyeli bir temsil komitesi kabul taleplerini "denetlemeyi" üstlendi. Nihayet bir haberleşme komitesi de dernek ve şubeler arasında ilişki kurmayı üstlendi. Bu komite kısa sürede öteki komitelerin kökenini oluşturmuştur; çünkü kaleme aldığı sirküler ya da talimatlarla bütün Jakoben kulüplerine belirli bir siyasal eğilim kazandırıyordu. Bu komitenin üyelerine bakıldığında, triumviranın, komite içinde ne kadar sıkı bir denetim uyguladığı görülür; gerçekten de bu dönemde şu isimler dikkat çeker: Barnave, Charles ve Théodore Lameth, Villars, Bonnecarrère, Beauharnais, Biauzat, Broglie, Laclos... Her üç komite Mayıs 1791'e kadar aynı adlarını korumuşlardır. Ve bu dönemde, 27 Mayısta, Robespierre, mevzuata uygun olarak, derneğe, iletişim komitesini yenilemeye zorlamak amacıyla müdahalede bulunmuştur. Barnave ustaca bir manevra yapmış ve söz konusu komitenin üyelerinin üçte bir oranında yenilenmesi kararını çıkarttırmıştır; bu bağlamda amacı, komitenin "böylelikle, kendisine bağlı derneklerle diyalog kurma konusunda rehberlik eden devrimcilik anlayışını sürdürebilmesidir". Bu amaçla yapılan oylama sadece triumviranın gücünü pekiştirir çünkü Duport iletişim komitesine girer. Jako-

benler kulübünün çoğunluğu yöneticileri sürekli eleştiren demokratların desteğinden git gide yoksun kaldı. Mirabeau'nun tavrını benimseyen Lameth ve Barnave en azından kuşkulu olduğu söylenebilecek bir tavır içinde oldular ve uzlaşma siyasetlerini başarıya ulaştırabilmek amacıyla kulüpteki en tutucu unsurlara dayandılar. Bu siyaset çok basit bir varsayıma dayanıyordu: Siyaset pratiğini sadece aktif siyasetçilerle sınırlamak ve pasifleri yasalara saygılı olmaya zorlamak. Mart 1791'de Barnave tarafından kaleme alınan, bağlı derneklere yönelik bir talimat triumviranın izlediği siyasi çizgiyi tüm ayrıntılarıyla gösterir.

> "Halka şunu söyleyin: Temsilcileri, amaçlarını gerçekleştirmekten bir an geri durmuyorlar ve bu yöndeki çabaları, erdemi, halkın mutluluğu ve yönetimin istikrarı için kurulan gerçek meşruti krallık özellikleri gösteren bir kral tarafından desteklenmektedir... Anayasanın kendisini yüzyıllar boyunca etkin kılacak bir bütünlüğe çok yakın olduğu bir dönemde... onu köstekleyecek her şey, daha sonra büyük pişmanlıkların kaynağı olacaktır. Dolayısıyla bu amacın gerçekleşmesini isteyenler, bu mücadeleden bir an vazgeçmeyen temsilcilerine özgürce davranma hakkı versinler; onları sürekli denetlesinler, yasal ve barışçı taleplerle uyarsınlar; Devrim'i başlatan o cesaretle, onların çalışmalarını güvence altına alsınlar; ama kesintiye uğratmasınlar bu süreci."

Robespierre'in bu talimatın kaleme alınmasını ve gönderilmesini engellemeye çalışması boş bir çaba olarak kaldı. Bu vesileyle Brissot *Patriote français* adlı yayın organında şu görüşlere yer vermiştir:

> "Görüyoruz ki Barnave, iki satırda ifade edilebilecek bir düşünceyi altı sayfada anlatmıştır ve bu düşünceler yanlış-

tır: 'Halk, iyi yasalar isterseniz, yasa koyucuları sıkıntıya sokmayın ve eylem yapmayın'."

Demokratların desteğinden yoksun kalan triumvirler büyük olasılıkla onların siyasetinin toplumsal özellikleriyle körleşmişlerdi. Bunlar Soboul'un şu gözlemlerde bulunmasına neden olmuştur:

> "Fransa'nın sosyal realitesini yeniden biçimlendirmek gerektiğinde kurucu Meclisteki hukukçular ve mantıkçılar genel ilkelerden de evrensel akıldan da rahatsızlık duymadılar. Gerçekçi tavırlar içinde bazı kimseleri bazılarını dizginlemek amacıyla yönlendirmek zorunda kaldılar, eylemlerindeki çelişkilere pek aldırmadılar ve sınıf çıkarlarına hizmet ederek Devrimi koruduklarına inandılar."

Şunu kesinlikle belirtmemiz gerekir ki aktif yurttaşlar ve pasif yurttaşlar arasındaki kopukluk konusunda en açık seçik tavrı gösteren Duport olmuştur. Ulusal muhafız örgütünün oluşması konusunda 20 Martta Jakobenlere şunları söylemiştir: "...Karışıklıkların üstesinden gelmenin tek yolu bir silahlı kişiler sınıfı ve bir de silahsız kişiler sınıfı oluşturmaktır." Genelinde, Jakobenler kulübü, halk hareketinden git gide kopmuştur. Marttan hazirana kadar uçurum derinleşmiştir. Halk hareketi birçok kriz etkeniyle yoğunlaşmıştır; öncelikle, İlkbahar 1791'in ekonomik ve sosyal zorluklarından söz edilebilir. Taşrada tarım alanlarında birtakım karışıklıklar başgösterir. Kuzeyde de yiyecek sorunları nedeniyle gerçek bir ayaklanma çıkar. Douai'de 16 ve 17 Mart tarihlerinde sorunlu "toprak" satışı sırasında şiddet olayları görülür: bir zahire tüccarı asılır. Bu sorunla ilgilenen meclis çok sert bir kararname yayımlar. Biauzat'nın (bir Jakoben) önerisiyle Douai belediyesi tutuklama kararları çıkarır. Yalnız kalan Robespierre "korkunç bir adaletsiz-

liği engelleyemez". Alsace'ta Avusturya'yla savaş korkusu, Brest'de deniz subaylarının firarları yerel Jakobenlerin denetleyemedikleri yaygın bir panik ortamı yaratmıştır. Katolik kilisesinin sivil din adamları anayasasının uygulanmasına karşı çıkma hareketine, aristokratlardan gelen ve yavaş yavaş yükselen siyasal bir karşı saldırı eşlik etmeye başlar. 6 Martta Sables-d'Olonne kulübü Société de Paris'ye şu mesajı gönderir: "Fırtına işaretleri var ve etkilerinden kurtaramayacağız kendimizi. Aristokrasi kendisini koruyamayacak." Gerçek bir alarmdı bu.

Bununla birlikte Paris kulübü ılımlı bir tavır içinde gözüktü ve meclisin izlediği yoldan sapmadı. Demokratlara göre kulübün kendilerine karşı çıktığı kesindi. Nisan ayında da Cordeliers kulübü Robespierre ve dönemin demokratik düşüncesiyle ilgili temel bir metni (*Sur le marc d'argent*) geniş bir kitleye duyurdu. Arras temsilcisinin mecliste de Jakobenlerde de dile getiremediği bir metin; yeni mevzuata göre seçim koşulları kararnamesi kabul edildiğinden Robespierre kendi görüşlerini içeren metni bastırdı ve özellikle Versailles, Toulon, Brest Jakobenleri aracılığıyla dağıttırdı. Cordeliers kulübü memnuniyetle kabul etti metni. Robespierre meclisin, insan hakları adına, belli bir ücreti ödeyebilenlerin seçebilmeleri ve seçilebilmelerini öngören sistemi kaldırmasını ve bu konuda bir kararname yayınlamasını istedi: "Bütün Fransızlar yani Fransa'da doğan ve yaşayan ya da Fransız tabiyetinde olan herkes yurttaşlık haklarının sağladığı eşitlik ve özgürlükten yararlanmalıdır; bütün yurttaşlar erdem ve yetenek dışında bir ayrımcılık gözetilmeksizin her işe girebilmelidir".

Mayısta hem Jakobenler içinde hem de mecliste halk örgütlerine karşı baskıcı bir tavır iradesi ortaya çıktı. 13 Mayısta Jakoben Biauzat merkez kulübün, halk örgütleri temsilcilerini bir araya toplama projesini şu görüşlerle ifşa eder:

"Öyle sanıyorum ki bir merkez olması gerekiyorsa bu merkez bu örgüt olmalıdır; aksi takdirde yurttaşlar, istemeyerek ulusal meclisten farklı bir yol izleyebileceklerdir." Ertesi gün merkez kulübü yasaklandı ve Cordeliers kulübü de kapatıldı. 22 Mayısta Meclis bir kararname çıkardı: "Yurttaş örgütleri, yakınma ve talep etme haklarını ancak toplum adına kullanabilirler". Bu, halkı çok önemli bir eylem olanağından yoksun bırakmak demekti. Bununla birlikte Jakobenler kulübü inisyatifini ustalıkla kullandı. Kulüp, demokrat kamuoyu üzerindeki olası kötü izlenimi hafifletebilmek amacıyla Robespierre'den basın özgürlüğü konusunda bir metin kaleme almasını istedi. Böylece ilk kez, Robespierre'in bir yazısı kulüp tarafından yayımlanmış oluyordu... Ama bu siyaset, ılımlılar ve demokratlar arasındaki ayrılığın ortadan kaldırılmasına yetmemiştir. 16 Mayısta triumvira ve demokratlar arasında her türlü uzlaşma umudu yok oldu. Temmuz 1791'de Robespierre "Fransızlara" başlıklı bir yazısında bu ayrılığın nedenlerini açıklamıştır. Robespierre yeni mevzuata anayasa meclisi üyelerinin bir kez daha seçilemeyecekleri ilkesini koydurduktan sonra şu tespiti yapmıştır:

> "Duport'un mecliste, meclis üyelerinin bir süre için bakan ya da yasa koyucu olamamaları nedeniyle bu durumun bütünüyle anayasal olduğunu söylemesi çok şaşırttı bizi... Bugüne kadar bölünmüş durumda olan çeşitli partilerden bir koalisyon oluştuğunu görüyoruz şimdi: Soylu sınıfın azınlığı olarak bilinen topluluğun ileri gelenlerinden ve çok sayıda hatipten oluşan bir koalisyon; bunlar bana karşı ve aynı ilkeleri savunanlara karşı birlik olmuşlardır. Dolayısıyla özgürlüğün dostları onları anayasamızda ve devlet işlerinde değişiklikler düşünmekle suçlamışlar; özellikle de amaçlarının, herhangi bir biçimde sözünü ettiğim iki kararnameyi geçersiz kılmak olmasından korkmuşlardır."

Dolayısıyla 1791 yılı Mayıs ayının Jakobenler kulübünün tarihinde bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Ilımlılar ve demokratlar çatışması Paris'te git gide daha açık biçimde gerçekleşmeye başlamıştır. Hatta bazı gözlemciler haklı olarak bu nedenle kulübün varlığının tehlikeye düştüğünü ileri sürmüşlerdir. "En gayretkeş yurtseverler"in safdışı edilmesini dilemekte duraksamamışlardır. Gelecek meclis seçimleri yaklaştığından triumvirler olabildiğince çok sayıda ılımlı seçmenle uzlaşma yoluna gitmeye çalıştılar. Bu amaçla Paris kulübünün desteğiyle bir gazete çıkmaya başladı. Haziran ayı başında kurulan *Journal des débats de la société des Amis de la Constitution* derneğin toplantılarını yansıtmayı ve aynı zamanda da bazı "resmi" talimatları aktarmayı amaç edinmişti.

Bu gazeteden bir alıntı:

> "Halk anayasa dostları olan ulusun milletvekillerinin, düşmanlarının manevra ve projelerini açığa çıkaracaklarını ve toplumun ışığıyla bunlara karşı başarılı bir mücadele içinde olacaklarını görecektir... ve halk kendilerinden geçmiş yurtseverlerin ölçüsüz bir gayretkeşlik içinde aşırı uçlara meylettiklerini fark ederse bunların, meclisin ağırlığıyla, anında adalete ve ılımlı bir tavıra çekildiklerini görecektir."

Ilımlı yönelim açıktı. Ama girişim kesinlikle triumvirlerin lehine gelişmedi. 8 Haziranda iletişim komitesi tarafından kaleme alınan ve dernek tarafından, seçmenlerin tayininde tercihlerini belirlemeleri amacıyla ilk meclislere gönderilmesi tasarlanan bir metin daha sonra Robespierre'in şiddetli muhalefetiyle karşılaşmış ve askıya alınmıştır. Bu bağlamda belirleyici argüman şudur: "Seçmenlerin barışın dostlarını tercih etmelerini salık vermek" mümkün değildir. Sonunda Robespierre bu metni seçimlere yönelik olarak yeniden kaleme alma görevini üstlenmiştir. Söz konusu metin

20 Haziranda oylanarak kabul edilmiş, şubelere ve Paris'in 48 bölgesine gönderilmiştir. Demokratların zaferi miydi bu? Ertesi gün kralın kaçması her şeyi yeniden tartışmaya açtı. Jakobenler kulübü beklenmedik bir durumda kaldı. Büyük bir siyasal bunalım tüm ulusu sarstı ve Jakoben örgütün tutarlılığını da etkiledi bu durum.

İlk büyük bölünme (Haziran - Temmuz 1791)

Kutsal birlik (21 Haziran - 15 Temmuz)

Varennes'de son bulacak olan kralın kaçışının ilan edilmesinden sonra Paris Jakobenleri belli bir birliği gerçekleştirdiler ve kesinlikle aşırı görüşlere meyletmek istemediler; cumhuriyet sözcüğü her türlü tartışmadan dışlandı; monarşinin yerine naipliğin getirilmesi çözümü devre dışı bırakıldı. Meclisin kararlarını beklemek ve meclise güvenmek en uygun çözümdü. Bununla birlikte merkeze bağlı derneklerde büyük bir coşku egemendi! Kimileri kralın ihanetinden sonra yeni bir cumhuriyet rejimi kurulması talebinde bulunmakta duraksamadılar. En cüretli talep de hiç kuşkusuz Perpignan kulübünden geldi ve onu kısa süre sonra birçok taşra derneği izledi. Brissot'dan etkilenen Bourbonne-les-Bains'li bir yurttaş bazı taşra kulüplerinin zihniyetini özetleyen bir tespitte bulunmuştur:

> "XVI. Louis ihanet etmiş ve vatanını terk etmiştir: Vatan onu cezalandırma yerine bu durumdan yararlanmalıdır... Bu vatanın oluşturduğu bir halk yönetiminin zamanıdır şimdi... bir kişiye ve onun aşağılık dalkavuklarına kurban olacak bir yönetim olmayacaktır artık. Biz (la Société des Amis de la Constitution de Bourbonne-les-Bains) halkın seçtiği ve belli sürelerde görevleri sona erecek olan üyelerden oluşan bir yasama gücü oluşturulmasını ve bu gücün

sınırlarının kesinlikle belli olmasını ve bunun aşılmamasını istiyoruz."

Varennes yakınlarında, küçük bir Haute-Marne kentinden ama aynı zamanda Kuzey-Doğu'nun tehdit altındaki sınırlarından gelen bu talimatta iki önemli tema vardır: Açıkça ifade edilmiş "Amerikanvari" bir cumhuriyet kurma iradesi ve bir istila korkusu; ve dolayısıyla söz konusu Jakobenler tarafından ortaya konmuş belli bir cumhuriyetçi ve de yurtsever refleks.

Paris'te durum farklılık göstermiştir. Meclisin anayasal kararnamelerine sadık kalma talimatı, Jakobenleri bir cumhuriyet lehinde her türlü resmi bir karar yayınlama imkânından yoksun bırakmıştır. Bu yöndeki hareketler sistemli bir biçimde saf dışı bırakılmış ve kulüp her zaman gündemde kalmıştır. Olası tek tavır, Tuileries'de verilen mesaj ve tutumu dikkate alındığında kralın düşürülmesini talep etmek olmuştur. Cordeliers kulübü Jakobenler kulübünden daha devrimci bir tavır içinde olmuştur: Bu kulüp XVI. Louis'nin düşürülmesini talep eden bir imza kampanyası düzenlemiştir. Hiçbir şekilde geniş halk hareketinin dışında kalmak istemeyen Jakobenler de, kaleme alma görevi Brissot ve Danton'a verilen çok katı ve biçimci bir bildiri ilkesini benimsediler. Sonunda kabul edilen metin kralın yerinin mümkün olabilecek tüm anayasal olanaklarla doldurulmasını kesin hükme bağladı. 14 Temmuzda Champ-de-Mars'ta sunulan Jakoben bildirisi 15 Temmuz kararnamesiyle birlikte derhal geri çekildi. Barnave, mecliste kralı suçsuz gösteren ve görevlerini iade eden bir oylama yapılmasını sağlamıştı: Bu kararname kralın kaçırılması kurmacasını gündeme getiriyordu. Ne pahasına olursa olsun, belli bir ücreti ödeyenlerin seçme ve seçilme hakkına sahip oldukları meşruti monarşiyi kurtarmak isteyen ılımlılar Barnave'ı destek-

ledi. Barnave yaptığı kesin ve kararlı konuşmayla Ocak 1791'den beri Jakobenlere karşı savunduğu siyasal çizgisini daha da güçlendirdi ve sorunu şöyle ifade etti:

> "Devrime son mu vereceğiz, yeniden mi başlayacağız?... Bir adım daha atmak tehlikeli ve suç teşkil eden bir eylem olacaktır, özgürlük doğrultusunda bir adım daha atmak krallığın ortadan kaldırılması, eşitlik çizgisinde mülkiyetin ortadan kaldırılması olacaktır."

Bu durumda Jakobenler için tek çözüm 15 Temmuz anayasal kararnamesi çevresinde saf tutmak oluyordu.

Feuillants [Föyyan] bölünmesi (16 Temmuz 1791)

Krala karşı bildiri yayınlanması sırasında demokrat Jakobenlerin belirgin özelliklerini oluşturan temkinlilik ve de kararlılığa rağmen triumvira, Jakobenler kulübünü bütünüyle gözden düşürmek ve Paris ve taşrayı etkileyen "siyasal karışıklıklar"ın sorumluluğunu onlara yüklemek amacıyla büyük bir darbe indirmeye karar verdi. 16 Temmuzda Paris kulübünün milletvekilleri olan üyelerin neredeyse tamamı toplantı salonunu terk etti ve başka bir yere Feuillants manastırına gitti. Barnave bir yandan yeni kulübün kurulmasına üzülürken bir yandan da *Anılar*'ında özellikle 15 Temmuz günü üstünde durarak bölünmeyi haklı buldu.

> "Jakobenlerin 15 Temmuz meclisi kararnamesine karşı ilk eylemleri sırasında bu dernek üyesi milletvekillerinin dernekten ayrılmayı düşündüklerini belirttim. Bu hareket kesinlikle spontan bir hareket oldu; biri tarafından esinlendirilmişse eğer ve onlar bu çözüme yol açan olayların tanıkları olmuştur ve ben onların içinde değildim; Ben ve de hiçbir arkadaşımın toplantı yerinin belirlenmesi ve davet konusunda bir müdahalesi olmamıştır: Ben orada bulunan üç

ya da dört yüz kişi arasında yer aldım. Tartışma sırasında on ya da on iki kişiyle birlikte milletvekillerinin Jakobenlerden ayrılmaları gerektiği eğilimini destekledim; bu, benim konuşmamın öncesinde ve sonrasındaki ortak görüştü. Yeni bir kulübün oluşmasına karşıydım, bu konuyla ilgili düşüncelerim herkes tarafından biliniyordu, aksi bir çözüm için hiçbir biçimde etkili olmadım: böyle bir çözüm bugün ulusal Konvansiyon üyesi olan ve ateşli yurtseverliği kesinlikle tartışılmayan bir milletvekili tarafından önerildi: Bu milletvekiline göre Jakobenler kulübü tüm yurtsever derneklerin merkezi olmalıdır ve bu nedenle Jakobenlerin kafalarının karışmasını engelleyen tek yoldur bu..."

Feuillants grubu *Société des Amis de la Constitution séante aux Feuillants* adını alır. Hedefleri çok basittir: Karışıklık çıkararak Jakoben örgütün yönetimini tümüyle ele geçirmek. Paris'te çok az üye Petion, Robespierre, Roederer'e sadık kalmıştır. Jakobenlerin ilk işi Feuillants grubunu yollarını şaşırmış yurttaşlar gibi göstererek toplumu kurtarmak istemek olmuştur. Ancak birleşme çabaları Feuillants'ın uzlaşmaz tavrıyla engellenmiştir. Ağustos 1791'de Robespierre şunları söylemiştir bu konuyla ilgili olarak.

"Masumiyete boyun eğerek her şeyi feda ettik; kendilerini iki kez ana derneğe girmeleri için davet ettik: Onlar bu konuda tartışmaya gerek olmadığını söylediler! Yeni derneğe kabul konusunda kendi mevzuatlarını gönderdiler bize: Aktif olmayan bütün yurttaşları ya da aktif olmayan yurttaş çocuklarını dışlamamış olsalardı büyük bir memnuniyetle kabul ederdik onları. Bizler hiçbir özel düşünceleri olmayan bağımsız yurtseverler olarak, belli bir vergiyi ödeyememe felaketine maruz kaldığı için insanlığın en onurlu sınıfı ve anayasanın en sağlam savunucularını geri çevirmek istemedik."

Ilımlılar ve demokratlar arasındaki karşıtlık, halk hareketi büyük bir sertlikle bastırıldığı sırada son derece belirgin biçimde ortaya çıkıyordu.

Champ-de-Mars katliamı (17 Temmuz 1791) ve siyasal sonuçları

17 Temmuz "günü" –Champ-de-Mars katliamı– burjuvazinin, demokratlar tarafından desteklenen halk kitlelerinin ifade özgürlüğüne getirmek istediği sınırları göstermiştir. Varennes'den sonra Paris Jakobenler kulübüne, çoğu zaman üstü kapalı biçimde Cumhuriyet yönetimi isteyen bir yığın öneri gelmiştir. 15 Temmuzda XVI. Louis'nin tahttan indirilmesini ve yerine "tüm anayasal güçlerin" getirilmesini isteyen ulusal talep Jakobenler tarafından ilke olarak kabul edildi. Ama meclis kralı akladığından Jakoben örgütü titiz bir meşruiyet kaygısıyla, bir yıl önce Federasyon Şenliği'nin kutlandığı Champ-de-Mars'da verdiği dilekçeyi geri çekti. "Kardeş örgütler" nöbeti devraldılar. Bir merkezi komite çevresinde bir araya gelen ve Cordeliers kulübü tarafından desteklenen bu halk örgütleri Parislilere yeni bir bildiri önerisi getirdiler. 17 Temmuz Pazar günü Paris halkı meclisten bir istekte bulunan metni imzalamaya davet edildi:

"XVI. Louis'nin suçunun kanıtlandığı ve bu kralın tahtından vazgeçtiği dikkate alınmalıdır: Tahtından feragat ettiği kabul edilmeli ve yeni bir kurucu güç oluşturulmalıdır ve bu güç gerçek anlamda ulusçu bir tavır içinde suçluların yargılanması ve özellikle de yeni bir icra gücünün getirilmesi ve örgütlenmesi için çaba harcamalıdır." Meclis kargaşa ortamı gerekçesiyle Paris Belediyesi'nden (Bailly, belediye başkanı; La Fayette, Ulusal Muhafız Birliği komutanı) bildiri sahiplerinin dağıtılmasını istedi. Sıkıyönetim ilan edildi, ulusal muhafızlar silahsız kalabalığa ateş açtılar; elli kadar

insan öldü. Bunun arkasından demokratlara ve gazetelerine karşı bir baskı uygulanmaya başladı.

Bu devlet terörü yurtsever örgütleri doğrudan doğruya tehdit etti. Roederer olayları titizce analiz ederken 17 temmuzla Feuillants'ın bölünmesini birleştirdi.

> "Bence ayaklanmalar kendiliğinden başlamıştır; ama bu ayaklanma sanatını kesinlikle anlayamıyorum ve namuslu bir insanın da böyle bir sanattan anlamasını ve bunu öğrenmeye çalışmasını anlayamıyorum. Bana söylediklerine göre, genellikle çok önemsiz gerekçelerle, küçük çıkarlar için sözgelimi ayaklanmaları düşmanların üstüne yıkmak ve bu ayaklanmaları bastırmanın onuruna sahip olmak için tarihte birtakım sahte ayaklanmalar olmuş. Üstelik ben özellikle şunu biliyorum ki bölünmeden üç hafta önce, 1200'ü aşkın kişinin bulunduğu bir toplantıda Anayasa Dostları yönetimine koalisyon önderlerinin Jakoben örgütünü dağıtma hakkına sahip olduklarını ve dolayısıyla ülkedeki tüm örgütleri yok etme ya da zayıflatma gücüne sahip olduklarını bildirmiştim."

Bu feuillant provokasyonu tezi Robespierre'in ortaya attığı birlik çağrısıyla tamamlanmıştır:

> "Yurttaşlar, kim olursanız olun, bu korkunç günü bir an önce unutmaya çalışın: Sizi birbirinize karşı silahlandırmaya çalışanların oyunlarını bozabilme yollarını öğrenin. Birçok yurttaşını yitiren ülkeyi ancak sonsuza kadar kalıcı bir birlik kurtarabilir. Bir yıl önce uzlaşma ve dostluk manzaraları sunan bu yerleri kana boyayan cömert bir halkın öcünü alabilmelidir bu birlik! Son derece gerekli olan bu birlik düşüncesini yaygınlaştırın; insanların kutsal haklarına saygılı olan bu halk sevgisini çevrenize yayın aksi takdirde ne barış, ne adalet, ne gelenek ve görenekler, ne

özgürlük ne de mutluluk olabilir. Oysa bu uğursuz sahneden sonraki sahneler sizin eseriniz olacaktır... Saldırıya uğrayan basının özgürlüğünü gördük; tutuklanan, kaçmaya zorlanan yurttaşlar; yeni bir yıkımla tehdit edilen halk dernekleri ve yurtsever kulüpler; bir ara zorbalığın dirildiğini ve özgürlüğün öldüğünü sandık..."

İKİNCİ BÖLÜM

JAKOBENLER KULÜBÜNÜN YENİDEN KURULMASI VE YÖNETİMİN EYLEMİ (TEMMUZ 1791 - 10 AĞUSTOS 1792)

Yeni bir siyasi topluma doğru (24 Temmuz - 14 Ekim 1791)

Feuillants grubunun ayrılmasından sonra Jakoben kulübü başkanı seçilen Petion açık ve seçik bir biçimde şu temel soruyu sordu: "Ben hangi örgütün başkanıyım?" Bir an önce kulübün işlevini yeniden tanımlamak ve yeni temeller kazandırmak ve bunu her düzeyde gerçekleştirmek gerekiyordu. Üyelerden biri Mendouze genel görüş açısını açıklarken şunları söylemiştir:

> "Her türlü iftiraya karşı çıkalım... her türlü alçakça komploya..., yeni bir örgütle karşı koyalım, tartışmalarımızda, toplantılarımız sırasında sükûnetimizi bozmayalım ve özellikle salon içinde mevzuatı titizlikle uygulayalım; aramızda bulunmayı hak etmeyenleri hiç acımadan dışlayalım...."

Bununla birlikte bölünme bir hastalık gibi görülmeye devam ediyordu: Jakobenlerin birlik özlemi onların uzlaştırıcı bir tavır benimsemelerini gerekli kıldı. Önce, bir süre "yol-

larını şaşırmış olanların" dönüşünü kolaylaştırmak amacıyla geçerli bir uzlaşma yolu aradılar. Sonunda çok özlenen, tehlikeli bir rakip haline gelen kulüple birleşme olanaksız gözüktü. Jakobenlere dönen milletvekili Coroller kendilerini dayatan sonuçları çıkardı:

> "Hayal kurmamalısınız... Silahınız size uygun düşen karakter olmalıdır... Özel önlemler almanız gerekir ve daha sonra, benim artık inanmadığım bir uzlaşmayı gerçekleştirmek için gerekli olacak olan çareleri kendi bilgeliğinizde aramalısınız."

Bağlı örgütlerle ilişkiler

Mendouze, yeni örgütlenmeyle ilgili önerilerinde "bağlı örgüt üyelerini" bir statüye bağlamak için belli bir süre ilkesini kabul ettirdi. Ama 21 Temmuzdan başlayarak Artonne (Puy-de-Dôme) derneği dikkate değer bir siyasal çizgiyle ilgi çekti. Auvergne kulübü genel merkeze gönderdiği bir bildiride bölünmenin sorumluları olarak Feuillants grubunu gösterdi: "Bölünme yurtseverleri sarıyor ya da daha doğrusu bunun şimdi farkına varılıyor." Artonne Jakobenleri Paris kulübüne sarsılmaz bağlılıklarını bildirdiler, Feuillants grubunun bir an önce Jakobenlerle birleşmelerini istediler. Paris Jakobenlerinin kendi lehlerine gördükleri ilk kendiliğinden bildiri olmuştur bu. Ama her türlü anlaşmazlığı yok etmek amacıyla bir sirküler yayınlamaya karar verdiler. Bu bağlamda amaç "bölünme nedenleri ve olgularının muhasebesini yapmak amacıyla Feuillants grubuna ve derneğin tüm şubelerine bildiri göndermek" olmuştur. Bu eylem derneğin yaşayabilmesi için gerekli olmuştu. Kendilerini savunmak durumunda kalan Jakobenler örgütlerinin temellerinden birini oluşturan mevcut haberleşme ağını korumak zorundaydılar.

14 Temmuz tarihinde bir bildiri yayınlanması fikrine bo-

şuna karşı çıkan Robespierre, buna karşılık "dernek şubelerine, içinde bulunulan durumu ve alınan sıkı önlemleri anlatmak amacıyla bir mesaj gönderilmesini" istemişti. Ağustosta bu proje kabul edildi ve mesajın içeriği Robespierre, Petion, Roederer, Brissot ve Buzot tarafından belirlendi. Jakobenler bilinen o 15 Temmuz kararnamesiyle birlikte bildirilerini geri çektiklerinden kendilerinin kesinlikle hizipçi olmadıklarını kanıtlama çabasına girdiler. Dolayısıyla Feuillants grubunun ayrılması hiçbir biçimde haklı gösterilemezdi. Bununla birlikte, temkinli davranılarak Feuillants grubu düşman ilan edilmedi: "Feuillants grubunun içinde yer alabilecek tüm samimi anayasa dostlarının birliğine güvendik." Bildiri göstermektedir ki Jakobenler birlik için, birliktelik için çaba harcamışlardır ve eğer bu noktada bir başarısızlık olursa bunu "Feuillants kulübünün çoğunluğuna" değil "sadece bu dönemde bazı kimselerin aşırı biçimde etkili yıpratıcılıklarına" mal etmek gerekir. Demokratların düşünce çizgisiyle doğrudan ilişki içinde, halk dernekleri ve pasif yurttaşlar yönünde sola doğru bir açılım gerçekleşmişti. "Bize uzak dinsizlik düşünceleriyle yetenek açısından bizim kadar şanslı olmayan kimileri bizimle aynı çatı altında birleşmeye layık olmasınlar. Jakobenler nihayet bağlı derneklerin vatanseverliklerine (derin bir insan hakları ve onuru düşüncesi gibi kabul edilen vatanseverlik) başvurdular. Taşra dernekleri özellikle bölünmenin nedenleriyle ilgilendiklerinden Paris sirküleri onlara temel bir bilgi unsuru sağlamıştır. Artonne derneği gibi bazı dernekler karar vermek için bu sirküleri hiçbir biçimde dikkate almadılar. Melun kulübü gibi bazıları ise Jakobenlerle bozuşma fırsatını büyük bir sevinçle karşıladılar. Taşra derneklerinin 16-17 Temmuz olayları karşısındaki tepkilerinin irdelenmesi Fransa'da Jakobenlerin kök salmalarının bilançosunu çıkarabilme olanağı vermektedir. Taşra derneklerinin büyük ço-

günluğu merkeze "kesinlikle bağlı kalma" eğilimi içinde gözüktü ve bir yandan da Feuillants grubuyla birleşmek istedi. Eylülde Feuillants grubunun Jakobenlere katılmayı kesinlikle reddetmelerinden sonra merkezle "özel bir iletişim kurma" lehindeki gelişme hızlandı. Böylece Jakobenler birlik adına zor bir mücadeleyi kazandılar. Halk derneklerine açılarak yandaş kitlesini genişlettiler ve konumlarını güçlendirdiler. Bu bakımdan Lyon örneği çok anlamlıdır. La Société des Amis de la Constitution (Anayasa Dostları Derneği) alelacele Feuillants grubuyla birlik olunca kentteki 31 halk derneği de Jakobenlere katılmak istedi. Bu talep 28 Ağustosta kabul edildi ve daha sonra Paris kulübünün Lyon'da 31 şubesi oldu.

Barnave *Anılar*'ında Feuillants'ın bu alandaki yenilgisini kabul etmiştir:

> "İlk onbeş gün içinde Feuillants derneğine dört yüz bölge derneği katıldı ve Jakobenler derneği bağlamında bu konuda kesin karar veren on iki dernek bile yoktu. Bu başlangıç nispeten özenle sürdürülmüş olsa da, bu başarılar uygun biçimde kamuoyuna duyurulmuş olsa da, Feuillants grubunun iletişimi etkin ve öğretici olsa da, tavırlarını ve ilkelerini doğru ve etkili yazılarla geliştirmiş olsalar da çok büyük olasılıkla devrimci partinin merkezi olmuşlardır, ilk dönemde anayasaya çok büyük destek vermişlerdir ve ikinci bir devrime (10 Ağustos 1792 devrimine) en büyük engeli oluşturmuşlardır. Ama işler böyle gitmeyecekti. Jakobenler kulübünde çok sayıda gazeteci ya da yergi yazıları yazan cesur insan vardı ve bunlar kulüplerinin saygınlığını korumak ve zafere ulaşmasını sağlamak amacıyla canla başla çalışıyorlardı; bu insanlar inanılmaz çabalar harcadılar ve özellikle de iki büyük dinamiği harekete geçirdiler: Taşlama ve yergi terörü."

Barnave'ın acı ve kırgınlığında son derece haklı olduğu ortaya çıktı. Taşra dernekleri, 1791 yazında hissedilir derecede genişledi. Ekim 1791'de hazırlanan harita Feuillants grubunun ayrılmasına rağmen kesinlikle yadsınamayan bir gelişmeyi yansıtır. Feuillants grubunda 83 dernek (Melun, Lyon, Tours, Colmar, Cherbourg, Rouen, Nîmes, Châteauroux...) vardı ama Jakobenlerde kendi ilkelerini benimsemiş 500 dernek bulunuyordu: Ardından büyük bir başarı geldi. Rhône-et-Loire, Paris ve Kuzey en Jakoben bölgeler olarak dikkati çektiler. Ayrıca on sadık derneği olan Provence, Midi aquitain, Auvergne, Bourgogne, Charente-Inférieure ve Haut-Rhin'den de söz edilebilir bu bağlamda. Buna karşılık hiç kulübü olmayan Lozère dışında Jakobenlerin Alplerde, Kuzey-Doğu'da, Merkezde ve Loire ağzında çok zayıf kaldıklarını da belirtmek gerekir.

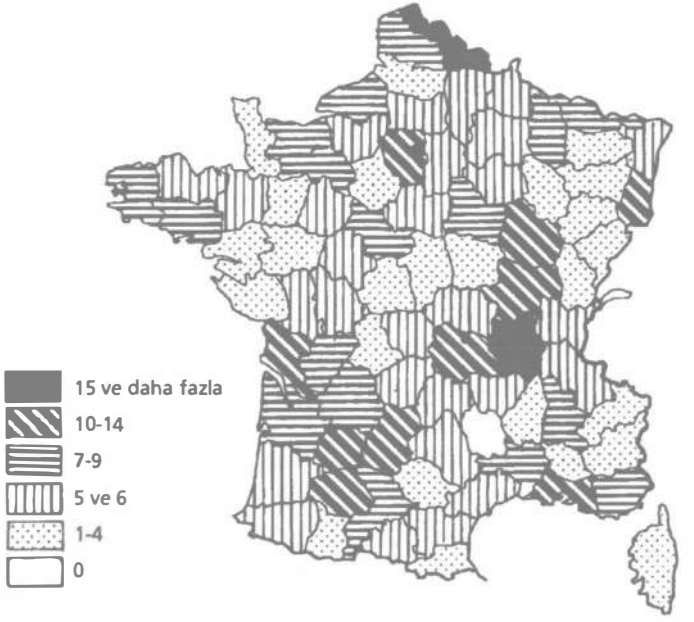

Parlamenter eylem

Mecliste azınlıkta kalan Jakobenler Anayasanın çok gerici bir görüşle revizyonunu engellemek amacıyla mücadelelerini sürdürdüler. Marat *L'Ami du Peuple*'ün 533. sayısında övgüler yağdırdı onlara:

> "Gördük ki Petion, Buzot, Prieur, Robespierre, bu vatansever dostlar satılmış komitelerin yurttaşların eşitlik haklarına son derece ters borç kararnamesine direndiler; ve yerlerine daha kötü kararnamelerin geleceği korkusuyla uğursuz birtakım kararnamelerin kalması için mücadele ettiler."

Halk egemenliğinin bir uzantısı olan genel seçim Jakobenlerin temel taleplerinden biri oldu. Ama seçmek ve seçilmek için belli bir ücret ödemeye dayalı sistem yasalaşmış olduğundan açıkça bir savaş olasılığı da dışlanmış oluyordu.

Jakobenlerin bir fraksiyonu (Condorcet, Petion, Brissot) genel seçime yakın sistemlerini geliştirmek amacıyla "konvansiyonlar" tezini tercih ettiler. "Tamamen yeni olan bu konu" 7 Ağustosta Petion tarafından Jakobenlere anlatıldı. Petion "çağın en aydın kişilerinden biri olan ve yönetim bilimi felsefesiyle ilgilenen" Condorcet'nin otoritesine dayandı. Aynı zamanda referans olarak Solon, Locke, Mably ve Rousseau'yu da gösterdi.

Petion 1791 Anayasası'nın eksiklikleri karşısında, mümkünse genel seçimlerle seçilecek bir ilk meclisler önerisi getirdi; bunlar belli dönemlerde kurumları denetlemekle görevli temsilcileri seçeceklerdi. Fransa bu şekilde tanımlanan konvansiyon uygulamasıyla, halkın da onayıyla her türlü ayaklanma hareketinden korunmuş olacaktı. Jakobenler hiçbir biçimde, tamamen savunmaya yönelik bir tavırla yetinmediler; Feuillants grubunun istediği meşruti monarşiye

karşı bir rejim oluşturmak amacıyla, zorlayıcı düşünceler haline gelebilecek yeni düşünceleri geri çevirdiler.

Yasama meclisi seçimleri Jakobenler için elverişli olmayan bir döneme rastladı. Bu koşullardan kaynaklanan karışıklıktan yararlanma çabası içindeki Feuillants grubundaki hizipleşme onları kendilerinden geçirdi ve şu ya da bu vatandaşı aday olarak göstermek amacıyla bir sirküler yayınlayamadılar. Buna karşılık Feuillants grubu Société des Amis de la Constitution'un meşru ardılları olarak takdim ettiler kendilerini. Bölge seçimlerine odaklanarak adreslerini ellerinde bulundurdukları tüm taşra derneklerine sirküler gönderdiler: Konu ise, "bir dahaki yasama meclisi seçimleri için milletvekili adaylarının belirlenmesi"ydi.

Feuillants grubu haziranda Robespierre tarafından geliştirilen argümantasyonun esasını aynen alarak ama daha ılımlı bir yöne çekerek seçmenlere sadece ileri gelenlere, "bilge kişilere" oy vermeleri ve "cüretkâr yenilikçiler"e oy vermemeleri çağrısı yaptılar ve şöyle izah ettiler bu düşüncelerini: "Aydın olmayan iyi insan ancak iyi bir yurttaş olabilir; aydın iyi insan iyi bir yasa koyucu olur". Seçim propagandası alanında yenilgiye uğrayan Jakobenler Feuillants meydan okumasına karşı koymak için taşra örgütlerine güvendiler. Bu arada Tallien'e de bir görev verdiler: Jakoben düşünceleri seçmenlere tanıtmak. Tallien'in *L'Ami des citoyens* adlı gazetesine maddi destek sağladılar. Tallien 28 Ağustosta gazetesinde şunları yazıyordu: "Ahlak kurallarına titizlikle bağlılıklarıyla tanınmış eğitimli insanları seçin; özellikle kamu görevleri için son derece gerekli olan dürüstlük ve tutarlılığı arayın". Jakobenler seçim sırasında bile taşraya talimatlar gönderdiler; ama henüz sonuçları bilmediklerinden karamsarlığa düştüler ve Feuillants grubunun ezici bir zafer kazandığına inandılar. Gerçekten de şöyle diyorlardı bir yazılarında: "...her yerde vasatlık hatta en

açık biçimiyle aristokrasi seçimlere taşındı... ve kötülerin zaferi tezgâhlanıyor."

Elde edilen sonuçlar kesinlikle her türlü umudun ötesindeymiş gibi değerlendirildi. Bir parlamenter çoğunluğa sahip olabilme Jakoben projelerinin dışında kalmıştı. Meclisin geri kalan bölümünü ikna edebilmek için kararlı bir azınlık yeterli gözüküyordu büyük olasılıkla. Robespierre temmuz sonunda sadece on kadar yurtsever milletvekiliyle özgürlüğün kurtarılabileceği düşüncesini dile getirdi. Oysa 1791 Ekim ayı başında en aşağı 130 temsilci Paris Jakobenler kulübüne kayıtlarını yaptırmıştı. Umulmadık bir olaydı bu. Bu bağlamda Feuillants grubunun hedefi 163'tü; ama ortaya çıkan güçlükler dikkate alındığında Saint-Honoré sokağı derneğinin tatmin olduğu söylenebilirdi. Haritanın yansıttığı bu sonuç Jakobenlerin taşra derneklerini birlik içinde tutmak amacıyla mücadele etmekte haklı olduklarını göstermişti.

Gerçekten de Feuillants grubunun tutunamadığı yerlerde Jakobenler iyi sonuçlar aldılar: Vendée'de 9 milletvekilliğinden 6'sını, Oise'da 12 milletvekilliğinden 5'ini, Gironde'da 12 milletvekilliğinden 5'ini (Feuillants grubu hiç milletvekili çıkaramadı burada), Seine-et-Oise, Meuse, Haute-Vienne, Creuse, l'Hérault, Bouches-du-Rhône'da 4 milletvekilliği kazandılar... Buna karşılık Feuillants grubunun, kendilerini böldükleri yerlerde Jakobenler hiç milletvekili çıkaramadılar: Seine-Inférieure'de 16 milletvekilliğinden 11'ini, Seine-et-Marne'da 11 milletvekilliğinden 8'ini, Gard'da 8 milletvekilliğinden 6'sını Feuillants grubu kazandı...

Seçimlerin sonuçları Jakoben güçlenmesiyle ilişkilendirilebilir. En tipik bölgeler olan Kuzey, Pas-de-Calais, l'Oise, Seine-et-Oise, Paris, Calvados, Côtes-du-Nord, Gironde, Landes, Puy-de-Dôme, Côte-d'Or, Bouches-du-Rhône, Var, Hérault uyumlu bir tavır gösterdiler. Bununla birlikte en

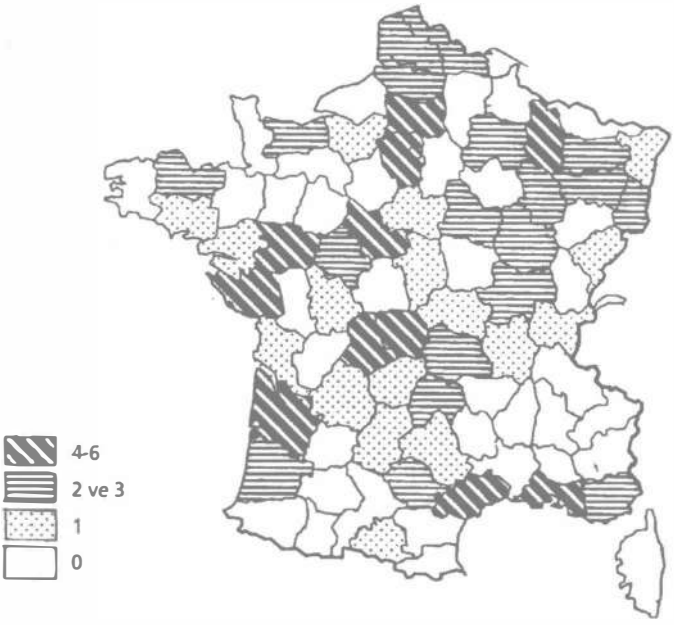

Yasama meclisine seçilen Jakobenler (Ekim 1791). Paris:4.

azından şaşırtıcı iki başka olgu da ortaya çıkmıştır. Vendée ya da Haute-Vienne gibi bazı bölgelerde kulüp sayısı azdı ve bu bölgeler meclise 4'ten fazla milletvekili gönderdiler. Öteki bölgeler, Gers, Lot-et-Garonne ve Lot Jakoben derneklerinde oldukça yoğun bir ağa sahiptiler ama hiçbir Jakoben milletvekili seçmediler! Gers olayı özellikle şaşırtıcıdır çünkü buradan ne Jakoben milletvekili ne de Feuillant milletvekili çıkabilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Jakoben derneklerinin kök salması ve milletvekili seçimleri arasında bir uyumsuzluk söz konusu olmuştur. Seçim başarısı tam olarak Jakoben gücünün bir yansıması değildi; başka faktörler devreye giriyordu burada.

Paris kulübüne yeni milletvekillerinin gelişi derneği belli

ölçüde canlandırdı. Çok sayıda temsilci taşrada deneyim kazanmıştı ve ulusal bir pratiği keşfetmişlerdi. Derneğin yeni aktif çekirdeğini değerlendirmek için Couthon, Choudieu, Coupé, Lequinio, Romme gibi adları saymak yeterlidir. Dernek altı ay içinde büyük bir değişim geçirmişti.

Yeni bir toplum

14 Ekim 1791'de Paris kulübü halka açık ilk toplantısını gerçekleştirdi. Belli bir demokratikleşme yönünde ve en azından halk kitlelerine açılma iradesini kanıtlayan bir yenilikti bu; tribündeki halk Jakoben tartışmalarının vazgeçilmez unsurlarından biri durumuna geldi. İki yıllık bir uygulamayla gelen kapalı bir kulüp imajı aşılmıştı artık. 1791 yazında çok sayıda halk örgütünün Jakobenlerin tezlerini kabul etmesi Paris kulübünü tüm kardeşlik ya da halk dernekleri üstünde bir yönetim gücü uygulamaya götürdü. Bu yeni strateji 15 Eylülde taşra derneklerine gönderilen bir sirkülerle bildirildi. Paris Jakobenleri taşradaki üyelerden, "tüm yurttaşların aileleriyle birlikte katıldıkları ve kendilerini hep birlikte eğittikleri" mevcut kardeşlik dernekleri benzeri "anayasa dostları halk ve kardeşlik dernekleri" ("Bu toplanma noktaları sizin dallarınız olacaktır ve siz de bu ağacın gövdesi olacaksınız, tıpkı bizim tüm taşra derneklerinin merkezi olmamız gibi.") kurmalarını istediler. Siyasal program basitti: Genel oy ilkesini hararetle savunarak halk kitlelerini kazanmak gerekiyordu.

> "Tavır ve ilkeler arasındaki bu çelişkiden kurtulma zamanı gelmiştir, gerçek bir ihanete dönüşen bağışlanmaz bu ihmalkârlıktan kurtulmak gerekiyor. Sürekli halk egemenliğinden söz ediliyor; azılı düşmanları bu egemenlik önünde eğiliyorlar; ve bu unsuru oluşturan saygın çoğunluk çok kötü durumda ve cehalet içinde bırakılıyor."

Kardeşlik derneklerine yönelik açılıma köylü kitleleriyle uzlaşma iradesi eşlik etti:

> "Esas olan nihayet köylerde gerçeğin tohumlarının ekilmesidir; bundan böyle, kendisini sıkan mevzuat bağlamında etkin olacak olan halk haklarını ve bu haklarını kullanma biçimini bilmek, tanımak zorundadır. Devrimin başarısının güvencesi özellikle halk olacaktır. Çıkarların farklılığı ve değişkenliği kentlerde yaşayan halkların düşüncelerinde ilkelerin istikrarıyla çelişen bir dalgalanma oluşturdu. Buna karşılık köylü hep aynıdır: Onun çıkarı değişmez: Çıkarı devletin çıkarından kesinlikle ayrı değildir: Mutluluğunu oluşturacak olan ahlaksal ve siyasal gerçeklikleri bir kez kavrayınca bunları sonsuza kadar ve hiç yıpratmatan kuşaktan kuşağa aktarır. O halde bir an önce dernekler kurulmalıdır köylerde; özgürlüğün saz şairleri vatan türkülerini götürsünler onlara; orada kıvanç insanların uzun süre habersiz olduğu tüm doğru ilkelerin aracı olsun."

Köylülüğün şiirsel vizyonuna çok uzak duran Jakobenler köylerdeki halkın devrimdeki ağırlığını anlayarak büyük bir uyanıklık göstermişlerdir.

21 Eylülde "Köy halkını aydınlatmak için görüşler"ini sergileyen Coupé'nin (Oise milletvekili) projelerini desteklediler. Coupé "köylü kardeşlerimizi eğitme özgürlüğü davası için" Jakobenlerin beş farklı noktada militan eylemlerde bulunması gerektiğini düşünüyordu: Haberler, her türden bilimsel ve pratik bilgiler veren takvimli kitaplar (almanaklar), şarkılar, danslar ve gösteriler. Morbihan milletvekili Lequinio'nun gazetesi *Le Journal des laboureurs* Paris kulübü tarafından fazla ılımlı bulunan *Feuille villageoise*'ın yerine önerildi. Paris kulübü nihayet köylülükle ilgili etkinliklerini tamamlayabilmek için "...gündelik uğraşları yüzünden öğrenme, araştırma olanağı bulamayan yurttaşla-

rı aydınlatmak amacıyla herkese açık bir almanak düzenleme yarışması" açtı. Bu yarışmayı kazanan Collot d'Herbois oldu.

Kazanılması gereken son bir savaş daha vardı: Yurtsever derneklerin yasağını saf dışı etmek. Kurucu meclisin dağılmasından önce Breton kulübünün kurucularından biri olan Le Chapelier siyasal derneklerin etkinliklerini ve özellikle öteki derneklerle haberleşmelerini yasaklamaya yönelik bir kararname önerdi; bu Jakoben örgütün tüm yaşamının gözden geçirilmesi anlamına geliyordu. 28 Eylülde Brissot ifade özgürlüğü adına Jakobenlerin örgütlenme hakkını yasakladı.

> "Kulüpleri feshetmek kamuoyu mahkemesini ortadan kaldırmaktır... Halkın hiç kuşkusuz barışa ihtiyacı vardır ama meselelerin farkında olması gerekir ve bu da ancak dernekler aracılığıyla mümkün olabilir, aksi takdirde çekinceleri onu isyana sürükleyecektir... Dolayısıyla derneklerin kargaşa çıkaran odaklar olması diye bir şey söz konusu değildir, dernekler bu insanları uyarırlar."

Kanıtlama inandırıcı olabilirdi. Bir yandan derneğin ilkelerini paylaşıyordu: Yönetmek, kamuoyunu kanalize etmek; öte yandan da Kurucu Meclis üyelerine göre Jakobenleri her türlü başkaldırı riskine karşı bir güvence gibi görüyordu. Robespierre, 29 Eylülde, mecliste Le Chapelier'nin projesine karşı çıktı. Vatandaşların İnsan Hakları Bildirgesi adına rahatça örgütlenebileceklerini kanıtladı. 5 Ekimde taşra derneklerini, 29 Eylül kararnamesi konusunda rahatlatmak amacıyla bir sirküler gönderildi. Petion tarafından kaleme alınan ve Robespierre tarafından Paris kulübünde okunan *29 Eylül Kararnamesiyle İlgili Olarak Taşra Derneklerine Talimat* başlıklı sirküler Jakoben örgütün temelinin kurtarıldığını kanıtladı: İletişim özgür bırakılıyordu, der-

nekler kamu görevlileri üstünde "sağlıklı ve yararlı bir denetim" hakkını koruyorlardı. Hiçbir şekilde siyasal otoriteler düzeyine çıkma eğiliminde olmayan dernekler "ahlaksal ve kamusal bir yaşamla sınırlarlar kendilerini". Talimat şöyle biter: "Kararnamenin olumlu bir biçimde doğruladığı şey derneklerin yaşamasıdır."

Paris kulübünün işleyişindeki değişiklikler kendilerini nihayet, yeni bir mevzuatın kabul edilmesiyle ve milletvekillerinin farklı tavırlarıyla göstermiştir. Eylül 1791'de iki mevzuat projesi tartışıldı. Kurucu meclis üyesi, Metz milletvekili Anthoine 18 Eylülde, genel meclisi komitelere göre ayrıcalıklı konuma getiren 24 maddelik bir metin önerdi; "Çünkü bir dernek kendisi için düşünme, görme, anlama, karar verme etkinliklerini birkaç kişiye veremez." Anthoine böylece 21 Eylülde iletişim komitesini protesto ederek komitenin "cevaplar konusunda derneğe danışmadan hiçbir şey yapamayacağı" düşüncesini öne süren Chabot'yla aynı çizgide buluşuyordu. Bu proje pek tutulmadı ve kulüp bir revizyon komitesi raportörü olan Guirault'nun projesini benimsedi. Üye olabilmek için aktif yurttaş olduğunu kanıtlamak ya da en azından Ulusal Muhafız birliğinden olmak gerekiyordu. Giriş hakkı nispeten pahalılaşmıştı: 12 lira ve 24 liralık yıllık aidat (üç ayda bir ödenen). Komiteler sistemi güçlendirildi. Mevcut üç komiteye, temsil, yönetim ve iletişim komitelerine bir rapor komitesi ve gözetim komitesi eklendi. Kulübe, bir yığın yönetimsel amacı gerçekleştirebilmek için nitelikli bir personel yanında 6 işçi ve 2 büro elemanı alındı.

Komiteler içinde iletişim komitesinin önemli rolü sürdü. Gerçekten de bu komite Jakoben örgütlenme üstünde, ulusal düzeyde etkiliydi. Bileşimi dernek merkezindeki eğilimleri oldukça güçlü bir biçimde yansıtıyordu. 1791 yılı Ağustos ayı sonunda ön plandaki Jakobenlerin adları duyuruldu:

Collot d'Herbois, Robespierre, Petion, Buzot, Royer, Corroler, Réal, Brissot, Carra, Bourdon, Lanthenas, Desmoulins, Clavière, Chamfort, Billaud-Varenne, Dulaure... Kulüp Anthoine'ın projesini reddederek belli bir işleyiş sürekliliğini ön plana çıkarıyor ve demokratik yönelimlerine rağmen açılımını sadece aktif yurttaşlarla sınırlı tutuyordu ancak milletvekillerine karşı tavrını değiştirmedi. Barnave mevzuatı bu belirli noktada geçersiz hale geldi. Yeni mevzuat "meclise, tartışmalarla hazırlanmış ve her türlü sürprize karşı hazırlıklı beyinleri taşımak yerine" "düzeni, genel eğitimi ve anayasayı ilgilendiren her şeyle ilgilenilmesi gerekliliğini" karara bağladı; "sadece derneğin çıkarları için karar alınacaktır". Böylece Jakobenler kulübü parlamento dışı bir örgüt olmaktan çıktı ve özerk bir baskı grubu oldu. Yeni yasama meclisi kurucu meclis kadar saygın olamazdı. Kuruculuk gücüne sahip olmayan bir halk temsilcisinin Jakobenlerin gözünde hiç değeri yoktu. Üstelik seçimler çok olumsuz koşullarda cereyan etmişti. Paris'te 22 Jakoben adayın sadece beşi seçilebilmişti; Brissot 11. turda, Condorcet de 22. turda atandı. Dolayısıyla geleceğin milletvekillerine karşı karamsar bakış doğrulanmış oldu. Buna karşılık eski kurucu meclis üyeleri yadsınması mümkün olmayan moral güçlerini korudular: Meclisin bölünmesi sırasında Robespierre ve Petion'a yapılan tezahüratı hatırlayalım. Robespierre'in Brissot'yu Aralık 1791'e kadar kendi otoritesiyle donattığı kesin gibidir. Dolayısıyla Jakobenler yeni milletvekillerine karşı çok uyanık olmuşlardır; kurucu meclisin yakın tarihi, birlik ve beraberliğin, dürüstlüğün, ilkelere bağlılığın milletvekillerinde çok ender görülen nitelikler olduğunu yeterince kanıtlamıştır. Bu nedenle yeni temsilcilere kulüp son derece kritik bir misyon yüklemiştir. 26 Eylülde bir resepsiyonda eski kurucu meclis üyesi Grégoire Jakobenlere şunları söylemiştir:

"Halkın size yüklemiş olduğu misyon düzeyine yükseltin kendinizi; bütün gerçekleri açığa çıkarın, istismarcılara saldırın, hainlerin peşini bırakmayın, zorbaları korkutun. Çarpan dalgaların inlediği ve kırıldığı sağlam ve güçlü kayalar gibi olun..."

Girondin* grubun oluşumu (Ekim 1791 - Nisan 1792)

Paris'teki büyük tartışmalar

En kötü olasılığa göre siyaset uygulayan saray Paris belediye başkanlığı için La Fayette'e karşı Petion'un adaylığını destekledi. Her halükârda bulanık olan bu "zafer" çok büyük ölçüde kral ve Kurucu Meclis arasındaki çelişkileri yansıtmıştır. Millet Meclisi'nin, başkaldıran din adamları ve göçmenlerle ilgili olarak aldığı önlemlere karşı anayasal veto hakkını kullanan XVI. Louis Brissot'nun Aralık 1791'de geliştirmeye başladığı savaşçı bir politikayı önceden garanti altına alan Alman prensleriyle ilgili kararnameyi onaylamıştır. Ayın 16'sında Brissot Jakobenler nezdinde tavrını belirginleştirmiştir: "İcra gücü savaş ilan edecek, görevini yerine getiriyor ve görevini yerine getirdiğinde onu desteklemeniz gerekir ve size ihanet ederse eğer, halk buradadır, hiçbir şeyden korkmanıza gerek yok". Ayın 18'inde Robespierre'in verdiği bir dizi söylevin temel tezi şudur: "Ben de savaş istiyorum ama ulusun çıkarına göre savaş istiyorum: İçerideki düşmanlarımıza boyun eğdirelim ve daha sonra, kalmışsa eğer dış düşmanlarımızın üstüne gidelim." Isnard, Guadet, Vergniaud "brissotin" adı verilen, bir yandan da Jakobenler kulübüne dahil olan bir grubun önderi olan Brissot'yu desteklediler. Kral, savaş ko-

(*) Brissot tarafından yönlendirilen bu grubun parlak üyeleri Gironde eyaletinden seçilmiş olduğundan, Lamartine bu grubu Girondin (Jironden) olarak adlandırmıştır - yay.n.

nusunda kulüp içindeki siyasal bölünmeden yararlanarak Mart 1792'de Brissot'nun dostlarının egemen olduğu Jakoben bir kabine oluşturdu: İçişleri bakanı Roland, Kamusal hizmet bakanı Clavière, Savaş bakanı Servan, Dışişleri bakanı Dumouriez. Jakobenler ilk kez bakanlık görevlerine getiriliyorlardı. Ama hangi siyasete hizmet edeceklerdi? Isnard, 5 Ocak 1792'de, Mecliste yaptığı bir konuşmada soruyu önceden yanıtladı. "Aristokratlar ve eşitlik" arasında bir savaş istiyordu, sadece Girondin düşüncenin temsil ettiği burjuvazinin çıkarlarına uygun bir savaş istiyordu.

> "En tehlikeli sınıfı, devrimde kaybeden insanların çoğunluğu oluşturur; ama bu sınıfı daha çok büyük mülk sahipleri, zengin tüccarlar, kısacası, soyluluk özlemi içinde olan ve eşitliğe tahammül edemeyen, eşitliğin temeli anayasadan nefret eden zengin ve kibirli insanlar oluşturur."

20 Nisan 1792'de Yasama meclisinin desteğinden emin olan kral Avusturya'ya savaş açılması önerisini getirdi. Brissot'nun tezi ağır basıyordu. Bu sırada taşra derneklerinde nasıl bir gelişme görüldü?

Alençon Derneği örneği

Eylül 1791 seçimlerinden sonra kulüp, Orne'da şiddetli bir karşıdevrimci kampanyaya göğüs germek zorunda kaldı. Paris'e gönderilen ve kulübün 26 Eylül tarihindeki toplantısında okunan bir mektup tehlikeyi şöyle özetliyordu: "Bu ülkenin aristokratları birkaç günden beri bir zafer sarhoşluğu içindeydiler... Burada korkunç dedikodular dolaşıyor ve kulüplerin bütün Fransa'da monarşiyi yok etmek için yemin ettikleri söyleniyor. Onlara halkın dışkılarının toplandığı pis, mikrop saçan lağımlar deniyor. İhanet ve adaletsizlikte daha ileri gidilebilir mi?" Alençon Jakobenlerinin elinde 10 Kasım 1791'de gerçekleşen "Caen başkaldı-

rısı" örgütlenmesinin belgeleri vardı. Ama bu başkaldırıdan daha önce ihanet etmeye cesaret edemediler. Tavırlarına üçlü bir doğrulama getirdiler: Gazeteler göçten yeterince söz ediyordu; bu kanıtlar insanları kralın içtenliği konusunda kuşkulandırıyordu; halk tepki gösterebilirdi.

Dernek 6 Ekimde bir ölçüde Girondin bildirilerinde yer almış olan bir ilke kararını benimsedi. "Sadece anayasal otoriteler tarafından yönlendirildiğinde meşru olabilecek çoğunluğun eylemlerine genel bir nefretin yön vermesi ve insanlara ve mala mülke zarar verilmesi endişe verici sonuçlara yol açabilir." Sonuçta karşıdevrimci tehlikeye karşı gerçek bir ilgisizlik görüldü. Kulübün Girondin eğilimi 22 Aralık 1791'den başlayarak hemen belirginleşti. Savaş yönünde bir çözüm yolu kabul edildi. "Ulus, büyük olasılıkla, sürekli Rhin-ötesi toplulukları dağıtmak zorunda kalacağından ve bu savaşın bedelini iyi ve sade vatandaşlara ödetmek doğru olmayacağından, Dostlar bu koşullarda olabildiğince çok sayıda kentin vatandaşını Alençon'lular gibi davranmaya ve silahlanma ve savaş harcamalarını göçmenlerin karşılaması için dilekçe vermeye zorlamanın doğru olacağını düşündüler..." Şubat 1792'de birçok bölgede ve bu arada özellikle G. Ikni tarafından gözlemlenen Compiègne ve Noyon'da erzak konusunda kargaşalar yaşandı. Robespierre'in tezlerine yakınlık duyan rahip Damois 23 Şubatta "erzaklara el konmasının denetlenmesi amacına yönelik bir bildiri" yayınladı. Alençon kulübü uzun tartışmalardan sonra bazı kararlar aldı: "1) Paris Anayasa Dostları'na mektup gönderilecek ve kendilerinden, taşra derneklerini, tahıl sirkülasyonuyla ilgili yasalara uyulmasını dikkatle denetlemeleri için seferber etmeleri istenecekti; 2) Karşılıklı yardımların engellerle karşılaşmaması için bu kentin belediyesinden çevre bölgelere karşı temkinli olunmasının gerektireceği tüm önlemleri almaları istenecekti; 3) Tekelcilere karşı uya-

nık olmaları istenecek ve onlara böyle bir ticaretten sağlanabilecek uğursuz kârların kendileri için ve yurttaşlarının selameti için yaratacağı tehlikeleri göstermek amacıyla köylülere çağrı yapılacaktı."

1 Martta, geleceğin Konvansiyon meclisi üyesi Dufriche-Valazé kulüp başkanlığına getirildi. Alençon derneğini açık seçik biçimde Girondin bir yönelime sokarak kamuya açık toplantılar düzenledi ve bu toplantılarda savaş teması, "vatan sevgisi", vatanın savunulması düşünceleri egemen oldu büyük ölçüde. 28 Martta Valazé'nin bir dostunun " savaş ilan etmenin gerekliliği üstüne" düşünceleri alkış topladı. Valazé, ertesi gün kent ilahiyat okulu kilisesinde Brest hapishanesinden yeni çıkmış olan Châteauvieux askerlerinin onuruna düzenlenen resepsiyona başkanlık etti. Bu resepsiyon bütünüyle Jakoben bir mücadele çerçevesi içinde görülmüş olsa bile aynı zamanda toplumun Brissot eğilimine de çok iyi tanıklık eden vatansever söylemler taslağı için bir vesile oluşturmuştur.

Özgürlük Bayramı (15 Nisan 1792)

Jakobenler "Özgürlük Bayramı" adını verdikleri organizasyonu bu ekonomik, sosyal ve politik kriz ortamında düzenlediler. Çok büyük bir olay olarak kabul edilen bu organizasyon 17 Nisanda Robespierre tarafından şu konuşmayla selamlandı:

> "Devrimden önce bizim sadece halkların sefaletinin hüzünlü bir anıtı olan despotizm ve adaletsizliğe adanmış şenliklerden haberimiz vardı: Devrimden sonra yurtseverlik bu ayın 15'ine benzetilebilecek bir gün yaşamadı kesinlikle... İstiyorum ki... bundan böyle bu salonun duvarlarında, anayasa dostları derneklerinin bir araya geldiği bu

salonda basit ve güç veren bir slogan okunsun: Herkese şu ölümsüz olayı gösteren bir slogan olsun bu: *15 Nisan 1792'de, özgürlüğün IV. Yılında yoksulluk ve halk, Fransız muhafızları, Château-Vieux askerleri ve Devrim davasına inançları yüzünden sıkıntı çeken tüm dürüst yurttaşlarla birlikte zafer kazandılar.*"

Bu şenliğin nedeni neydi? Jakobenler 1790'dan beri, "Nancy olayı" adı verilen olaydan sonra kürek cezasına mahkûm edilen kırk kadar İsviçreli askerin haklarını savunmaya adamışlardı kendilerini. Château-Vieux askerlerinin "resmî savunucusu" olan Collot d'Herbois bunların saygınlığına kavuşturulmasının en önemli mimarı oldu. Bu kişiler 9 nisanda Jakobenler kulübünde coşkuyla karşılandılar ve kendilerini savunan Collot d'Herbois tarafından tanıtıldılar. Robespierre onlar için övgü dolu sözler söyledi ve onları "Halka sadakatin kurbanları askerler" olarak Fransız muhafızlarıyla bir tuttu. 15 Nisan Pazar günü Özgürlük Bayramı Yıl II'nin büyük sivil şenliklerinin belirgin özelliklerinin göze çarptığı bir ortamda geçti. Châteauvieux askerlerinin onuruna bir kardeşlik şöleni verildi; Paris'te büyük bir geçit resmi yapıldı; 16 atın çektiği bir arabada bir Özgürlük heykeli vardı. Jakobenler kulübü lokali kürek mahkûmlarının zincirleriyle süslendi ve Robespierre'in önerdiği slogan bu şenliğin anısını canlandırdı.

Avusturya'ya savaş ilanından sadece birkaç gün önce düzenlenen yurtseverliğe bağlılık gösterisi kesinlikle başarılı olmuş ancak savaş sorunuyla ilgili ayrılıkları da ortadan kaldırmamıştır pek. Bu şenliğin sonucu ise, kırmızı başlık takılması oldu. Forsaların taktıkları kırmızı başlık özgürlük simgesi oldu. Ama karışıklıklara neden olabilecek bu yeni modanın ölçüsüz patlayışı karşısında Petion ve Robespierre çok temkinli davrandılar: *Patriote français*'de okunan yazıya göre "onlar

ulusal kokartın ve özgür yaşamak ya da ölmek sloganının anayasa dostları için yeterli olması gerektiğini düşündüler."

10 Ağustos 1792

Yurtsever atılım: Federeler ve Jakobenler (8 Haziran - 20 Temmuz)

Yasama meclisi 8 Haziran 1792 kararnamesiyle tüm krallık içinden seçilmiş 20 000 gönüllüden oluşacak bir kamp açmayı öngörmüştü. Bu amaçla saptanan federeler önce Paris'te kaldılar bir süre ve orada 14 Temmuz bayramını kutladılar; daha sonra bir karşıdevrim durumunda kente girmek amacıyla başkent yakınlarına yerleştiler. Bunun kraliyet tarafından onaylanmaması-kral bu kararnameyi veto etti-çok sayıda gönüllünün başkente gidişini kesinlikle engellememiştir. 18 Temmuzda Paris Belediyesi yaklaşık 3000 gönüllü aldı. Bu gönüllülerin gelişi Jakobenleri önce böldü. Girondin grubu Paris'teki bu kampı desteklerken Robespierre 7 Haziran'da karşı çıktı bu uygulamaya ve kararname projesine çekince koydu.

Jakobenlerle yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

> "Bu projeyi tehlikeli buluyorum çünkü eşitlik düşmanlarının amacı korkunç sistemlerini geçerli kılmak için önce başkente ve daha sonra da departmanlara egemen olmaktır. Bu proje Paris ulusal muhafızlarının millet meclisi ve krala karşı, bu iki kutsal güvenceye karşı görevlerini yerine getirmesini engellemeye yöneliktir. Amacın Paris'te bulunan cephe birliklerinin sınırlara gönderilmesi olduğu söyleniyor; ama inanınız ki bu kuvvet içinde çok az yer tutan Fransız muhafızları uzaklaştırılmak isteniyor."

20 Haziran gününden sonraki kralcı kaynaşma, 28 Haziranda Millet Meclisinde Jakoben kulüplerinin dağıtılmasını

isteyen La Fayette'in git gide tehditlerini artırması ve nihayet dış tehlike... bütün bu unsurlar bir araya gelerek Paris'te federelerin varlığına yeni bir anlam kazandırdılar. A. Mathiez şöyle yazıyor:

> "Jakobenler kendi aralarındaki bölünmeleri unutarak sadece devrimin ve vatanın kurtuluşunu düşünmeye başladılar. Brissot ve Robespierre, 28 Haziranda, kulüpte birlik çağrısı yaptılar ve Lafayette'in bir an önce cezalandırılmasını istediler."

11 Temmuzda, Yasama Meclisi'nin *Vatan Tehlikede* bildirisini yaptığı gün Jakobenler kulübü birçok federeyi, özellikle Albitte'in önerdiği Toulon federelerini resmi olarak kabul etti. Robespierre federelere yaptığı çağrıda Paris'i ve ulusu karşıdevrimci tehlikeden kurtarmak amacıyla gelen bu gönüllülerin üstlendikleri rol üstünde durdu ve şöyle dedi:

> "Sizin misyonunuz devleti kurtarmaktır... Bizi özgürlük için yaratan ve zorbaları cezalandıran doğanın ölümsüz kralının ellerinde sadece vatan ve kendimiz üstüne and içelim."

Haziran başında Jakobenler tarafından tehlikeli ve yararsız bir ordu gibi düşünülen federeler Temmuz ortasında, git gide tehdit altına giren özgürlüğü kurtarmak amacıyla değerli yardımcılar gibi görülmeye başlıyordu. 14 Temmuz bayramından sonra gerçek anlamda Jakobenlerin sorumluluğuna girdiler; Jakobenler onları sadece barındırmakla değil Girondin grubun -özellikle de Lasource'un- çabalarına rağmen onlara daha ileri bir devrimci ideoloji aşılamakla yükümlü hissettiler kendilerini. 16 Temmuzda Danton'un bir düşüncesinden yola çıkan dernek vatan kurtarılıncaya kadar federelerin başkentte kalması gerektiğini belirtti. Yemin metni şöyleydi: "Paris'i ancak özgürlük çok sağlam bir

biçimde yerleşince terk edeceğimize yemin ediyoruz." Aynı gün, Jakoben düşünceyi radikalleştiren Drôme'lu bir federe, icra gücünün gelecek seçimlere kadar askıya alınmasını ve federelere *silahlı halk* statüsü verilmesini istedi.

> "Fransa'yı sadece halk kurtarabilir; ama nerede bu halk? İlk meclislerde mi olacak? Onlar bir araya gelmeden önce Avusturyalılar kapıya dayanacaklar. Dolayısıyla bu geçici temsilcilerin federeler olması gerekir; onlar sağlam vicdanlarıyla, arzuları ortak bir rızayla meşruiyet kazanıncaya kadar yasama gücünün yanında esir olarak kalacaklardır."

Sonunda federeler ve Jakobenler arasında bir birlik kuruldu; Kulübün yanındaki bir lokal *Federe Merkez Komitesi*'ne tahsis edildi. Bu komitenin, 20 Temmuzda Fransızlara yaptığı duyuru Jakobenler ve federeler arasındaki görüş birliğini kanıtlamıştır. "Paris'te yenmek ya da ölmek zorundayız ve Paris'te kalmaya yemin ettik. Bizim görev yerimiz burasıdır, zaferi kazanacağımız yer burasıdır ya da mezarımız olacaktır burası."

10 Ağustos 1792: Bir Jakoben ayaklanması mı?

Paris kulübü 15 Ekim 1792'de taşra derneklerine gönderdiği bir sirkülerde Tuileries'nin [Saray'ın] zaptedilmesini şöyle anlatmıştır.

> "10 Ağustosta Paris Komünü her kesimden gerçek yurtseverlerden oluştu...; federelere katılan halk silahlı olarak şatonun önünde toplandı: Yarım saat içinde saldırıya geçti... Bu sırada yeni Komün durumu tartışıyor ve halkın uzun zamandan beri savsaklanmış dileklerini Meclise taşıyordu. Halkın bir organı olan Meclis Paris Komünü'nün hazırladığı yararlı ve sağlıklı önlemleri yasalara dönüştürdü ve Fransa Jakobenler, federeler ve Komün sayesinde kurtuldu."

F. Braesch, A. Mathiez, M. Reinhard'ın çalışmaları belli bir ölçüde krallığın devrilmesinde belirleyici olmuştur. Bununla birlikte öyle gözüküyor ki o günkü eylemlere Jakoben katılımı sorunu gerçek anlamda ele alınmamıştır. Yöneticilerin, Robespierre'in, Danton'un rolleri ve onların sözde nispeten ortada gözükmemeleri üstüne çok şey yazılmıştır. Reinhard aralarında Anthoine, Chabot, direnişi örgütleyen Carra'nın da bulunduğu isimlerden oluşan gizli bir Direktuvarın varlığı üstünde durmuştur. Direktuvar ilk toplantısını 26 Temmuzda Saint-Antoine semtindeki Soleil d'Or hanında yapmıştır. 30 Kasım 1792'de *Cumhuriyeti kurtaran geçen 10 Ağustos'taki ünlü ayaklanmanın kökeni ve gerçek yaratıcıları üstüne tarihsel ve çok kesin bir sunuş* kaleme alan Carra'nın bildirilerine kuşkuyla bakmak gerekiyor.

> "Bu gizli direktuvar Saint-Honoré Jakobenleri muhabere salonunda çalışan Federeler merkez komitesi tarafından oluşturulmuştur... Tüm ayaklanma planını, birliklerin yürüyüşünü ve şatoya saldırı planını kendi elimle kaleme aldım. Simon bu planın bir kopyasını çıkardı ve onu Santerre'e gönderdik..."

Jakobenlerin o gün oynamış oldukları kesin rol sorununu gerçekten irdelemek gerekiyor. Anayasa Dostları derneğinin, misyonu ve statüsü gereği ayaklanmalar düzenlemek gibi bir amacı olamazdı! Tersine, kurumlara saygı gereği eylemleri sınırlıydı ve taşra dernekleriyle ilişkilerini çok yüksek düzeyde tutmak zorundaydı. 1791 yazındaki olaylar gerçekten bir "ders" olmuştu. Hiçbir biçimde taşra derneklerinin herhangi bir eleştirisine hedef olmamak gerekiyordu. Gizlilik dışında bir tavır benimsemek mümkün olabilir miydi? Ayaklanma nedenleri daha sonra açıklanacaktı. Fazla acil olmayan olaylarda haber aktarımı çok vakit alıyordu oysa eylem gerekiyordu. Bu koşullarda Jakobenler iki alanda etkin

oldular: Misyonlarına uygun, klasik, legal alan ve belli ölçüde Babeuf'ün "eşitlik komplosu" özelliklerini taşıyan bir alan. Kulüp özellikle yasama meclisine baskı yaparak "normal" etkinliklerine devam etti. Paris delegeleri ya da federeler tarafından Meclise taşınan taleplere dönüşen birçok önerge verildi ve kabul edildi. Kulüpten moral ve siyasal destek isteyen radikal yurtseverler kulübü sürekli oynamak istediği rol bağlamında destekliyorlardı: Devrimci eylemin koordinasyonu ve yönetimi. 4 Temmuzda, Mauconseil seksiyonunun girişimi anlamlı oldu. Kulübün yayın organı *Journal des débats* şöyle diyordu:

> "Mauconseil seksiyonundan bir temsilci grubu bir bildiri okumuştur; bu bildirinin o günün akşamı Meclis'e sunulması gerekiyordu; bildirinin amacı halkın düşmanlarının oyunlarını bozmak federelerle kaynaşmak amacıyla Meclisin sürekli çalışması gerekliliğini hatırlatmaktı..."

Kulüp bünyesinde yeni bir siyasal eğilimin hazırlıkları görüldü; ama başka bir strateji belirlenmesi konusunda büyük güçlükler vardı; çünkü meşruiyet sınırlarının aşılması zorunluluğu git gide daha belirginleşiyordu. Jakobenler, kralın istediği tüm kurumların engellenmesiyle başgösteren siyasal bunalıma karşı koyabilmek için tüm anayasal olanakları yok ettiler. 27 Haziranda, ısrarla Cumhuriyet talep eden Marsilya kentinin bildirisini görmezlikten gelmeyen Jakobenler derneği Xavier Audoin'in bir önerisini duyurdu. *Journal des débats* şöyle aktarıyor bu öneriyi:

> "Xavier Audoin olaylar, devletin yüz yüze olduğu tehlikeler ve devleti kurtarma olanakları konusunda çok önemli ve yararlı açıklamalar yaptı. Kendisi anayasaya sadıktır ve çareleri sadece anayasada buluyor. Bu çarelerden biri Anayasanın VI. Maddesindedir (kısım I, bölüm2): "Eğer kral

bir ordunun başına geçer de bu orduyu ulusa karşı yönlendirirse ya da kendi adına gerçekleştirilecek böyle bir girişime karşı kesin bir tavır almazsa, onun krallıktan vazgeçtiği anlamına gelir bu."

20 Temmuzda Robespierre kulüp adına şunları söyledi: "Haklarımızı, özgürlüğümüzü anayasa yoluyla korumanın yollarını bulmaya çalışalım." Ama 1791 Anayasası her yanda görülen karşıdevrimci tehditlere karşı etkili bir mücadele konusunda yetersizdi. Bu tehlikelerle nasıl baş edilecekti? Vatan tehlikedeydi, Kuzey-Doğu sınırları tehdit altındaydı, La Fayette Jakobenleri yok etmek amacıyla darbe hazırlıkları içindeydi, saray sürekli bekleme durumundaydı ve yasama meclisinin çoğunluğu atalet içindeydi... Çıkmazdan kurtulmak için yeni çözümlere başvurma zorunluluğu bir gereklilik oldu. 28 Haziranda Chabot açık seçik biçimde şunları söylemişti:

"Bu kaçınılmaz bunalım durumunda, Anayasanın elini kolunu bağladığı Meclis sizi kurtaramaz çünkü kral sizi yok etmek istiyor... Bu durumda sadece tek egemen olan halk etkin olabilir ve iradesini bize aşılayabilir."

J. Castelnau *le Club des Jacobins* (*1789-1795*) adlı yapıtında bu müdahale anlayışını şu ifadeyle belirtiyor: "İlk kez, çok kutsal Anayasayı bir engel gibi gören böyle bir ifade görkemli manastırın kubbesinde çınladı."

Bir "ikinci devrim" öngörme düşüncesi (G. Lefebvre) bir savunma tepkisinin meyvesi oldu. 20 Temmuzda bir federe, kulüpte sert bir konuşma yaptı.

"Eğer Meclis bize teslim olmazsa şunu söyleme hakkına sahip oluruz: Siz de icra gücü gibi hainsiniz. Vatanın tehlikede olduğunu söylediniz ve vatanı kurtarmak için hiçbir şey yapmıyorsunuz: Dolayısıyla bir kararnameyi amacından saptırdınız, kendinizi aşağıladınız ve bizi kendi ege-

menliğimize yeniden sahip olma zorunda bırakıyorsunuz; başkaldırıdan başka bir seçenek kalmıyor bizim için."

Kulüp ülkeyi bunalımdan kurtarabilmek için yasama meclisine güvenemezdi artık. Desfieux, 27 Temmuzda aydınlatıcı bir konuşma yaptı:

> "Toplantıları elinde kitap izleyen herkes Mecliste, güvenilebilecek, olsa olsa kırk-beş, kırk-altı kişi bulunduğundan emin olabilir. Oysa sorarım size, yedi yüz kişiden ancak kırk altısı güvenilir olunca böyle bir Meclisin yenilenmesi gerekmez mi ve böyle bir yenilenmenin seçmenler aracılığıyla değil, doğrudan doğruya birinci turda seçilmiş meclisler aracılığıyla gerçekleştirilmesi gerekmez mi?"

Desfieux 1 Ağustosta Girondin milletvekillerinin Jakoben davasına karşı ilgisizliğini ifşa etti: "Evet, beyler, evvelki gün Réunion adlı kulüpte, artık burada göremediğimiz milletvekillerin kurduğu kulüpte... Isnard ve Brissot vardı..."

Jakobenlerin Yasama meclisine güvenlerini yitirmeye başlamaları 8 Ağustos akşamı kesinleşti. General La Fayette'in suçlanmasını isteyen Jakobenler (Girondin'ler de dahil olmak üzere) oylamayı lehlerine çeviremediler: Meclis 224'e karşı 411 oy'la "La Fayette'in suçlanmasına gerek olmadığına" karar verdi: Oylama ad okunarak yapıldığından Jakobenler "hizipçi general"in tutuklanması lehinde oy veren "değerli milletvekilleri"nin listesinin bir an önce açıklanmasını istediler. Tümüyle meşruiyetçi olan eylemin artık yararsız olduğu anlaşılmaktaydı. Chabot şu tespiti yapmıştır: "Baskı dayanılmaz olunca başkaldırı en kutsal görevlerden biri olur..."

Journal des Jacobins'e göre *10 Ağustos*'u örgütleyebilmek için kulübün belirgin siyasal çizgisini izleyebilmek çok zordur. Bununla birlikte Jakobenlerin 29 Temmuzdan başlayarak kralın "görevden alınmasını" ve genel oyla bir "ulusal kon-

vansiyon" seçilmesini öneren Robespierre'in tezlerini benimsemiş olduğu kesin gibidir. "Devletin ne pahasına olursa olsun kurtarılması gerekir; ve ancak anayasal olmayan şey yok olur" demiştir. Böylece Jakobenler, kuramsal çerçeveler içinde kalmakta direndikleri, Cumhuriyet üstüne tartışmayı reddettikleri 1791 yazının tersine, tarihlerinde ilk kez, meşru olmayan bir eylem biçimi öngördüler. Dilekçe, bildiri silahından umut kesilince, Chabot'nun dediği gibi "özgürlüğü kurtarmak" için son çare olarak başkaldırı ortaya çıktı. Ama başkaldırı doğaçlama olamayacağından Jakobenler "gizli başkaldırı direktuvarı"nın kuruluşuna katıldılar. Bu büyük bir taktik gerçekçilik deneyimiydi çünkü yakın geçmişten ders alındığından bu oluşumda sarayın istihbarat ajanlarının bulunmaması gerekiyordu. Kulüp, Temmuz sonunda, ikili bir eylem gerçekleştirdi: Biri, açıktan açığa kurumlar çerçevesi içinde yer alan ve taleplerden, dilekçelerden oluşan meşruiyetçi eylem; öbürü Babeufçü iktidarı ele geçirme stratejisini haber veren gizli eylem. Yasama meclisi Jakoben milletvekili ve geleceğin Montagnard konvansiyon meclisi üyesi Choudieu, *Anılar*'ında gizli Direktuvarın rolünü minimize etti; buna karşılık bölgesel hareketi ön plana çıkararak 10 Ağustos'un örgütlenmesi bağlamında oldukça isabetli görüşler öne sürdü.

> "İyi ama 10 Ağustos hazırlıkları nerede yapıldı? sorusu sorulacaktır. Kırk sekiz bölgede, gizlilik içinde değil, herkesin ve hatta sarayın gözleri önünde... Temsilcilerden Bazire, Chabot ve Merlin (Thionville'den) başkaldırının öncüleri oldular... Saint-Antoine semtinde gizli toplantılar yapılıyordu ve üç milletvekili her gece katılıyordu bu toplantılara. Ama yürekli insanlar olmalarına rağmen, hareketi destekleyen Paris'in farklı bölge meclislerinin desteği olmasaydı, başarılı olamazlardı. Mauconseil başkaldırıyı başlatan ilk meclis olmuştur."

10 Ağustos'la birlikte Jakobenler kulübü köklü bir değişim geçirdi. Uzun süre anayasal çizginin tutsağı olan kulüp son derece demokratik talepleri destekleyerek belli bir çıkmazdan kurtulmayı başardı. Bununla birlikte Paris'le her zaman uyum içinde olmayan taşra dernekleriyle ilişkiyi kopartmamak için de temkinli davrandı. Genel anlamda 10 Ağustos, taşra dernekleri tarafından olumlu karşılandı. Paris kulübü, federelerin sorumluluğunu üstlenerek, en ileri bölgelerin tavırlarından farksız tavırları benimseyerek devrimci enerjileri kanalize etmeyi bildi. Kendi bölgeleri içinde etkin olan Jakobenler bir başkaldırı stratejisini hayata geçirebilmek amacıyla çok kesin tavır aldılar. Buchez ve Roux şunları yazmıştır bu bağlamda: "Jakobenler 10 Ağustos'un başlatıcılarıdır, bu başkaldırının önderleri onların arasından çıkmıştır." Halkla doğrudan ilişki kuran Jakobenler bir siyasal çizgiyi denediler ve bu çizgiyi sürekli uygulamaya çalıştılar: Dinamik bir çerçeve içinde halk kitlelerini titiz biçimde denetlemeyi sürdürme ve her türlü taşkınlığa karşı çıkma. Böylece 10 Ağustos gününün, Jakoben egemenliğindeki bir ayaklanma olduğu düşünülebilir. Bu "İkinci Devrim"e koşulsuz sadakat ve Paris Komünü'nün sistematik biçimde savunulması yeni bir Jakoben inancı oldu. Girondin'ler yanılmadılar bu bağlamda. F. Braesch *La Commune de 10 août'* da (10 Ağustos Komünü) bu başkaldırı komününün "etkili" üyelerinin bir listesini çıkarırken çok sık karşılaşılan başkan ya da sekreter imzalarının görüldüğü tutanakları ölçüt olarak almıştır. Toplam 21 ad içinde en az 9 önde gelen Jakoben adı vardır: X Audoin, Billaud-Varenne, L. Bourdon, P. Chaumette, M.-J. Chénier, L. M. Lullier, F. Robert, Tallien. Bu oran Jakobenlerin 10 Ağustos gününde kesin belirleyici olduklarını doğrulamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JAKOBEN CUMHURİYET (10 AĞUSTOS 1792 - 9 THERMİDOR* YIL II)

Özgürlük ve Eşitlik Dostları Derneği

Kulüp "İkinci Devrim"in zaferini onaylamak için ad değiştirdi. Robespierre Şubat 1792'de "Jakoben" deyimine karşı çıkmıştı. "Düşmanlarımızın bizi sürekli onurlandırdıkları itiraflar sayesinde" işbirliği hatta hizip fikri doğurtan bir adlandırmadan kaçınılmasını" önerdi ama başarılı olamadı. Réal aslında düşmanları tarafından empoze edilen "baldırı çıplaklar" sözcüğünü benimseyen Hollandalı devrimciler örneğini anımsattı ve derneğin onayını aldı. Yeni adla ilgili tartışma 21 Eylül 1792'de, Fransa'da krallığın resmen kaldırıldığı gün yapıldı. Bu tartışma sırasında adı bilinmeyen bir üye şunları söylemiştir: "Jakobenler sözcüğü zorbaların nefretini ve eşitlik düşmanlarının sert tepkilerini çekmemize neden olan bir sözcüktür: Dolayısıyla ben, hangi adı seçersek seçelim Jakobenler adını asla bırakmamamız gerektiğini düşünüyorum."

(*) Devrim takvimi Cumhuriyet'in ilk günü 22 Eylül 1792'den başlıyordu. Aylara da sis ayı, yağmur ayı, çiçek ayı, sıcak ay (boréal, pluviose, floréal, thermidor) gibi mevsimin özelliklerini belirten adlar konulmuştu - yay.n.

Toplantı tutanağına şu ifade eklendi: "Bazı tartışmalardan sonra Dernek oybirliğiyle ileride Jakobenler Derneği, Özgürlük ve Eşitlik Dostları adını almayı kabul etti."

Aslında kulübün resmi evrakta yer alan kesin adı şöyleydi: "Eşitlik ve Özgürlük Dostları Derneği, toplantılarını bugüne dek Paris'te Saint-Honoré Jakobenleri'nde yapmıştır.

Paris ve taşra üyeleri

Araştırmaların bugünkü durumu kulüpçülerin kesin sayısını vermiyor, yaklaşık bir değerlendirme olanağı sağlıyor. Çok sayıda dernek Devrimin çeşitli dönemlerinde üye listeleri vermişlerdir. Ama demokratik döneminde toplam Devrim süresi içinde (1789-1794), özel tarihi bağlamında ele alınan kulüplerin toplamıyla ilgili kesin kaynakların bulunmaması, aidatların incelenmesi, bazı gazete haberleri, polis bültenlerinin incelenmesi gibi araştırma yollarına başvurulmasını gerekli kılıyor. Dernek merkezi tüm Fransa Jakobenlerinin kesin bir listesini verme konusunda çok titiz davranmış gözükmüyor. Buna karşılık, merkez, taşra dernekleriyle etkili ve sürekli bir haberleşme amacıyla da olsa, bu derneklerin sayısını tam olarak bilme konusunda çok titiz davranmıştır. Dolayısıyla Jakobenlerin sayısının belirlenmesi kolektif özellik (dernek sayısı) ve bireysel özellik (üyelerin listesi ya da tahminen hesaplanması) dikkate alınarak yapılmalıdır. Tarihçilerin verdikleri rakamlar, çoğu zaman yıl II'deki Jakoben hegemonya dönemi rakamlarıdır. Gerçekten de bu dönemde, kulüplerin etkinliğine katılım oranı en yüksek düzeye ulaşmıştır. Ama üye sayısı konusunda her türlü açıklamanın Jakobenciliğin özel kronolojisini dikkate almak zorunda olduğu kesindir. İstikrarsızlık dönemlerini, bölünmeleri, dışlamaları, temizlik hareketlerini dikkate almak gerekir. Bir kulüp 1790'da 1793'te üye sayısının 100 kadar olduğunu iddia edebilir. Sayı aynı gözükebilir ama üyelerin niteliği kesinlikle

değişmiştir. Üstelik Jakoben dernekleri, misyon olarak, kulüp üyelerini siyasal sorumluluk almaya ya da gönüllü ulusal birliklere yazılmaya hazırlıyorlardı. Taşra derneklerinin etkinliklerinin irdelenmesi bu çifte olguyu çok iyi gösterir. Kendilerini çeşitli görevlere seçtiren çok sayıda Jakoben vardır: Sulh hakimliğinden milletvekilliğine kadar... Çok sayıda örnek verebiliriz bu konuda: Sözgelimi Chaudron-Roussau 1790'da Bourbonne-les-Bains (Haute-Marne) kulübünü kurmuş, kendi bölgesinden Yasama meclisi ve Konvansiyon temsilcisi seçilmiştir; Bissy de Mayenne de aynı yolu izlemiştir; Alençon derneği başkanı Valazé Konvansiyon milletvekili seçilmiştir...1791 Yazından 1793 kitle ayaklanmasına kadar kulüpler gönüllüleri teşvik etmiştir sürekli biçimde. "Sınırlarımızı korumaya koşan bu yürekli yurtseverlerin" cepheye gidişini selamlayan birçok Jakoben kulübü olmuştur. Asker olan bu yurttaşlar devrimci ideolojiyi yayma etkinliğini sürdürmüşlerdir: İşte J. P. Bertaud'nun "Jakoben okulu"nun ürünü olan ordu imajı. Savaşa en yeteneklilerinin ya da en cesurların gitmesine rağmen dernekler işlevlerini yerine getirebilmek için yeterince yedeğe sahip oldular ve Jakobenlerin bu yenilenme kapasitesi onların büyük gücünü oluşturdu.

Paris Jakobenleri

Paris kulübü, kuruluşu sırasında, özellikle Versailles Breton kulübünden gelen milletvekillerinden oluşmuştur. Feuillants bölünmesi tarihi olan 16 Temmuz 1791'e kadar milletvekilleri, her şeyden önce Paris kulübü üyeleri olarak kabul edildiler. Daha sonra, özellikle Yasama meclisi döneminde güçlü prestijlerini yitirdiler ve onların yerine güçlü ve sürekli militanlar ön plana çıktı. Paris kulübü tarihinin çeşitli dönemlerinde oluşturulmuş bir liste yok elimizde. İstatistik pratiği hayata yeni girmekteydi o dönemde ve sıraya koymaları gereken bir yığın acil gözüken evrak nede-

niyle bunalan Jakobenlerin sadece belli dönemleri kapsayan rakamlar çıkarabildikleri kabul edilir. Gazeteler Devrimden hemen sonra eski Jakobenler tarafından kaleme alınan *Mémoires* (Anılar) gibi bazı kaynaklar sağlarlar. Ama verilen rakamlar çoğu zaman kuşkuludur ve bunların titiz araştırmalarla doğrulanması gerekir. Böylece dernek bütçesi vasıtasıyla nispeten kesin rakamlara ulaşabiliyoruz. 9 Şubat 1793 tarihli yönetim komitesi tartışmalarına göre vatandaş Fabre'ın "tüm dernek üyelerinin adlarının alfabetik olarak yazılacağı bir defter satın alması" karara bağlanmıştır. Ne yazık ki bu defterin izine rastlamak mümkün olmamıştır.

Bu bağlamda Paris için verilebilecek rakam 1000 civarındadır. Gerçekten de 10 Ağustos 1792'den sonra rakamlarda bir artış olmamıştır. Artık eşit haklara sahip vatandaşlar daha çok kendi bölgelerinin sınırları içinde etkin olmuşlardır. Buna göre Jakobenlerin sayılmasını, Saint-Honoré sokağı kulübüne bağlı Paris "halk dernekleri" üye sayısı dikkate alınarak genişletmek uygun olacaktır.

Böylece 1791 sonbaharından başlayarak 16 "kardeşlik derneği" saptandı. Eylül 1793'te kulüp 51 Paris derneğinden (48 bölge) oluşuyordu. Paris'teki üye sayısı değişimi nasıl gerçekleşti? 21 Aralık 1790'da derneğin bilinen basılmış tek listesinde 1102 üyenin adı yer aldı. 1791 Sonbaharında bunun yaklaşık 1200 olduğu söylenebilir, 1792-1794 arasında dernek yaklaşık 1100 üyeden oluşuyordu. Bu son rakam iki bilgiyle onaylanmıştır: Birincisi Derneğin hazinedarı Annibal Ferrières 1 Mart 1793'te "derneğimiz 1000 üyeden oluşuyor" demiştir. İkinci olarak, Yıl II 14 Fructidor'da (31 Ağustos 1794) yapılan bir yönetim kurulu toplantısı tutanağında şu bilgi yer almıştır: "Toplantıdan hemen sonra belgeler vatandaş Oblin'e teslim edilmiştir (162 lira karşılığında 1015 kırmızı kart): Bu kartları kendisi üç aylık messidor-thermidor-fructidor dönemi için Derneğe sağlamıştır."

Taşradaki Jakobenler

Taşra dernekleri listeleri, amacı kolaylaştırmamakla birlikte taşra "Jakoben kulüpleri"nin sayısını rakama dökmek, dernek üyelerinin kesin sayısını belirlemekten daha kolaydır. Bölgesine göre her kulüp kendi ritmine göre bir yaşam sürdüğünden üyelerle ilgili olarak verilen kabataslak rakamlar bu bağlamda esasen oynak rakamlardır. Jakoben nitelemesi 1790'dan Yıl II'ye büyük ölçüde değişmiştir ve geçerli olma iddiasını taşıyan her hesaplama kronolojiyi büyük ölçüde hesaba katmalıdır. Bu bağlamda Cl. Mazauric şu tespiti yapmıştır:

> "Birçok dernek ve kulüp üyesi tablosunu biliyoruz ama çoğu zaman, farklı tarihlerde istifalar ve katılmalar bağlamında çelişkili ve değişen bilgiler kesinlik iddiasındaki tüm hesapları olanaksızlaştırmaktadır. Ayrıca eylemci üyeleri tanımak ve ihtiyatlıları, konformistleri ve hayali üyeleri de saptamak gerekir."

Dernek merkezince şube olarak tanınan dernekler ve tanınmayan kulüpler için şöyle bir döküm önerebiliriz:

-1790; Ağustos, 90; Kasım,120; 1791; Ocak, 140; Mart, 210; Mayıs, 350; Haziran, 400; Ekim, 550; -1792-Haziran 1793: 600-800 arası; -Sonbahar 1793, 800; -İlkbahar 1794, 2000.

1790'dan Ekim 1791'e kadar görülen çarpıcı gelişme Eylül 1793'e kadar nispeten belli bir dengeye bırakmıştır yerini; bu tarihte Jakobenler-Montagnard'lar* halk derneklerini gerçek anlamda ellerine geçirmişlerdir. Ekim 1793'te Jakoben yerleşim haritası Konvansiyon yönetimi tarafından oluşturulan *Halk Dernekleri Tablosu*'na göre düzenlen-

(*) Mecliste solda, arkada ve yüksekte oturdukları için Dağlılar (Montanyar) olarak tanımlanan sol tandanslı grup - yay.n.

miştir. Benimsenen istatistik yöntemi çok basittir. Her departmandan mevcut derneklerin bir listesi istenmiştir ve Jakobenler kendilerine bağlı derneklerin adlarını da vermişlerdir. Burada amaç açıktır: Durumdan yararlanarak, tanınmamış dernekleri de "Jakobenleştirmek" ya da yenilerini kurmak söz konusuydu. Toplam sayı 1831'e çıktı ve bu derneklerin sadece 798'i (%43) şube olarak tanındı. Devrimci yönetim bu 798 dernek aracılığıyla nüfuzunu yaygınlaştırdı; harita için bu rakam geçerli oldu. Şubeler arasındaki farklılıklar ve toplam dernek sayısı Jakoben nüfuzunun nispeten zayıflığını yansıtırlar. Lozère'de (11'e 3), Ardèche'te (16'ya 3), Ardennes'de (19'a 4) durum böyledir. Federalizm, etkisindeki bölgelerde ise durum şu şekildedir: Calvados'ta 25 dernekten 8'i Jakoben derneği, Orne'da

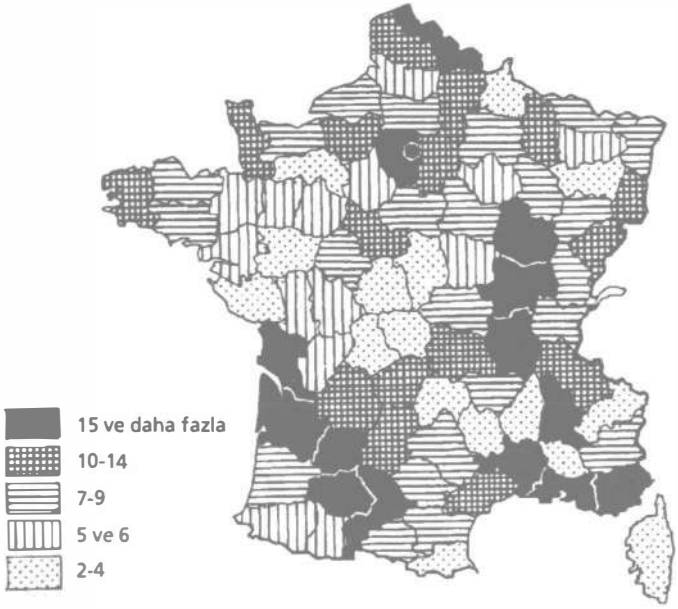

Ekim 1793'te Jakoben yerleşimi (bölgelere göre dernek şubeleri).

15 dernekten 3'ü, Manche'ta 30 dernekten 10'u, Seine-Inférieure'de 33 dernekten 9'u; Franche-Compté'de: Jura'da 18 dernekten 8'i ve Ain'de 28 dernekten 9'u. Bourgogne'da da durum aynıdır: Côte d'Or'da 33 dernekten 16'sı, Saône-et-Loire'da 30 dernekten 19'u; ve nihayet Cher'de 19 dernekten 3'ü.

Buna karşılık Midi ve Gironde'da yerleşim nispeten köklü olmuştur: Bouches-du-Rhône'da 28 dernekten 23'ü, Var'da 33 dernekten 21'i, Gironde'da 33 dernekten 20'si. Vendée ayaklanmasından etkilenen bölgeler pek fazla Jakoben değillerdi: Maine-et-Loire'da 14 dernekten 4'ü, Mayenne'de 11 dernekten 5'i, Sarthe'ta 15 dernekten 6'sı, Vendée'de 9 dernekten 4'ü, Ille-et-Vilaine'de 14 dernekten 6'sı.

Bu harita Ekim 1791'de yapılan haritayla karşılaştırıldığında üç önemli olgunun ortaya çıktığı gözlenir. Bazı bölgeler Jakobenciliği kabul etmemişlerdir: Alp'ler, Vosges bölgesi, Merkez, Val de Loire, Roussillon ve Korsika. Öteki bölgeler ise ilk eğilimlerine oldukça sadık kalmışlar ve daha yoğun bir yerleşme yönünde bir gelişme görülmüştür: Garonne vadisi, Güney Taşra, Bourgogne, Kuzey bölgesi, Paris çevresi. Nihayet taşra derneklerini destekleyen ya da güçlendiren bölgelerin yanı sıra bazı bölgeler de "Jakobenciliken uzaklaşmışlardır": Ardenne'ler, Orne, Creuse, Cantal'daki kulüp sayısı Ekim 1793'te Ekim 1791'e göre azalmıştır.

Sağlam bir referans oluşturan halk derneklerinin bu durumu dışında kaynaklar kesin bir bilanço sağlama konusunda son derece eksiktir. Devrimci hükümetin Şubat 1794'te yaptırdığı anketten sonra hiçbir listenin bulunamaması üzüntü vericidir. Yıl II, 27 pluviôse'da (15 Şubat 1794) Halk Kurtuluş Komitesi bölgelerdeki ulusal görevlilere bir sorular demeti gönderdi. Bu sorulara verilecek cevapların sistemli bir biçimde irdelenmesi Jakoben derneklerin sınıflandırmasını belirginleştirecekti.

"Bütün cumhuriyet sınırları içinde kurulmuş olan tüm halk derneklerinin sayısını özel bir biçimde bilmek ihtiyacı içinde olduğumuzdan bu sorular elinize geçer geçmez Bölgenizdeki arondismanda bulunan derneklerin kataloğunu bize göndereceksiniz ve bunların kuruluş dönemiyle ilgili bilgiler vereceksiniz."

Yıl II için 2000 Jakoben derneği rakamı kabul edilmekle beraber (Cl. Mazauric'e göre minimum rakamdır bu) yakın geçmişte, bazı tarihçiler bu rakamları büyütmüşlerdir. De Cardenal'e göre taşra derneklerinin sayısı 3000'dir. Brinton'a göre Jakobenler sonunda en azından her bölgede bir kulüp kurmuşlardır ve buna göre derneklerin sayısı 5-8000 arasındadır. Bu kadar yüksek bir rakam nasıl açıklanacaktır? Bergerac kulübü örneği bazı cevap unsurları sağlayabilir. Paris'e bağlı olan bu kulübe, 1791'de Dordogne'da 21 dernek bağlıydı. Böylelikle bir ana mikro dernek rolü oynayan Bergerac kulübü, dolayısıyla çok sayıda alt şubeyi gündeme getiriyordu; dolayısıyla da kimi zaman yüksek bir sayıya ulaşılabiliyordu. Ağustos 1793'te Bordeaux kulübü 35 dernekten oluşan bir ağa sahipti. Dolayısıyla iki rakamın dikkate alınması gerekiyordu: Paris'in tanıdığı derneklerle ilgili kesin bir rakam ve alt şube sistemi içinde organize olmuş halk dernekleriyle ilgili daha esnek bir rakam.

Üye sayısının hesaplanması taşra için Paris'e oranla daha zordur. 1790-1794 arasında kulüp üyelerinin sayısı ne kadar olabilir? Bütün bu dönem için Brinton bir milyon rakamını ileri sürmüştür. Bu rakam, bazı üyeler yaşamları boyunca derneklerine bağlı kaldıklarından Devrimin farklı dönemlerindeki dernek üyelerinin tümüne denk düşüyordu. Yıl II'yle sınırlı kalan Amerikalı tarihçi 500 000 rakamını önermiştir. Bu değerlendirme abartılı geliyor bize. Mart 1793'te, dernek yönetim komitesi tarafından yapılan bir de-

gerlendirmeyi referans alarak en azından 150 000 Jakoben olduğunu kabul ediyoruz biz.

Jakoben kulüplerinin toplumsal bileşimi

Jakobenlerin sosyoprofesyonel ve maddi durumları açısından kesin bir sınıflandırmasını yapabilmemiz için ayrıntılı bir inceleme gereklidir. İki kesin koşul ihmal edilmemelidir bu bağlamda. Her şeyden önce Paris kulübünü taşra derneklerinden ayırmak gerekir; çünkü milletvekillerinin, ünlülerin varlığı, taşranın genellikle daha mütevazı üyelerinin varlığıyla karıştırılmamalıdır. İkincisi, kronolojiyi dikkate almak gerekir; çünkü 1790'dan Yıl II'ye kadar farklı Jakoben kuşakları derneklerin toplumsal bileşimini büyük ölçüde değiştirdiler. Hiç kuşkusuz elimizde yakın döneme ait ayrıntılı yerel incelemeler vardır; ama sadece Brinton temel özellikler taşıdığı söylenebilecek bir sentez gerçekleştirme girişiminde bulunmuştur. Kendisi, sosyal kategoriler sınıflandırması sosyolojik yöntemlerinden esinlenerek Jakoben sayısını yaklaşık 15.000 olarak belirlemiştir. Brinton, H. Labroue'nun Bergerac kulübüyle ilgili incelemesi gibi, mevcut çalışmalardan yararlanmış ve belgelerini, Jakoben adlarına polisiye amaçlarla sahip olmak isteyen Thermidor'cuların denetlediği (Yıl III 25 Vendémiaire/16 Ekim 1794 yasası) merkezi hükümetin emriyle 1794'te düzenlenen dernek üyeleri listeleri incelemesiyle tamamlamıştır. Listeler aynı zamanda, sayıları belirlenen Jakobenlerle ilgili yararlı bilgiler de sağlamıştır: Adlar, doğum yeri, 1789 öncesi ve sonrası adres, yaş ve meslek. Brinton kentlerdeki ve kırsal alandaki 84 derneğin bir "örnekleme"sini çıkarmıştır. Çalışmasında bazı boşluklar bulunduğunu kabul ettiğinden (Fransa'nın Batısı incelenmemiştir) "istatistik bir çalışma konusunda bilgi verebilecek yeterli sayıda devrimci"den yararlandığı görüşünü savundu. Kulüplerin sosyal kompozis-

yonunun gelişimini daha iyi belirleyebilmek amacıyla 1789-1792 ve 1793-1795 dönemlerini ayıran bir anlayışı benimsedi bu bağlamda. Sosyoprofesyonel analizini sunarken bu dönem tarihçilerinin yaşadığı zorlukların da altını çizdi; gerçekten de 1789'dan önce belirtildikleri biçimde, mesleklerin sosyal düzeyini kesin biçimde belirginleştirmek çoğu zaman zordur: Esnaf, tüccar, hukukçu, köylü... Araştırmalardan şu sonuç çıkıyor:

	1789-1792	*1793-1795*
Orta sınıf	% 66	% 57
Zanaatkârlar ve askerler	– 26	– 32
Köylüler	– 8	– 11

Brinton hukukçuları, din adamlarını, serbest meslek mensuplarını, iş adamlarını "orta sınıf"ta topladı.

Yazar, Jakobenlerin maddi durumlarını ortaya çıkarmak için kulüpçülerin listelerini eski rejim vergi yükümlülükleriyle ve ulusal gelir sahiplerinin listeleriyle karşılaştırdı. Gelecekteki Jakobenlerin öteki Fransızlara göre daha fazla vergi ödedikleri sonucuna vardı: "Sanayide yirmide bir" oranları için 3 lira yerine 5 lira-Amerikalı tarihçiye göre özellikle çok önemli vergi; kişi başına vergi vb. dahil olmak üzere öteki vergiler için 10-17 yerine 15-32 lira. Ulusal mülkün satılmasına gelince, bu bağlamda, 1794'te Jakobenlerin belli ölçüde rahatladığı görülmüştür. Araştırma ve incelemeler kısıtlı bir komün sayısına (13) götürmüştür ama örnek bir değeri vardır bunun. 3558 Jakobenden 763'ü (21 %) 11 milyon lira yatırmışlar, buna karşılık sayıları 817 olan öteki mal edinenler-Jakoben olmayan-sadece 5 milyon lira harcamışlardır.

Böylece, esas olarak, Jakobenler "orta sınıf"tan burjuvazi içinde bir araya gelmişlerdir. Brinton'a göre hiçbir kulüpçü herhangi bir "muhtaçlar" listesinde yer almamıştır. Ama Brinton'ın her bakımdan ilginç çalışmasında iki önemli

nokta yer alır. Birincisi Paris kulübünün yüzüstü bırakılmasıdır ve bu kulübün önemi dikkate alındığında kabul edilebilir değildir bu durum. İkincisi, yazar, dönemlere ayırma gibi bir tutum belirlemiş olsa da çok statik olan vizyonunu sürdürmüştür. Ona göre Jakobenlerin sosyal düzeyinde zamanla bir gerileme olamazdı kesinlikle; 1789-1795 kulüplerinin sosyal kompozisyonu arasındaki fark fazla değildir ve bu da ortaya çıkarılan istatistik tabloyla çelişir.

Jakoben derneklerinin yapıları ve işleyişi

Kulüplerin kuruluşu sırasında kaleme alınan iç mevzuatlarda 10 Ağustos 1792'den sonra önemli değişiklikler gözlendi. Taşra derneklerinin kabul ettiği metinler bu gelişmeyi doğrular. Buna karşılık Paris için elimizde basılı iki mevzuat vardır sadece: Şubat 1790 mevzuatı ve Yaz 1791 mevzuatı. Bununla birlikte dernek merkezinin çalışmalarından 1790-Yıl II arasına denk düşen belli bir siyasal pratik tipi çıkartmak mümkündür. Mevzuat Şubat 1790'da şöyle diyordu: "Dernek Meclisin çalışmadığı günlerde her akşam saat 6'da toplanacaktır." Olağanüstü toplantılar dışında haftada dört toplantı düzeni aksatılmayacaktır. Jakobenler genellikle akşam 16-22 arası toplanıyorlardı ve o günkü gündeme uymaya çalışıyorlardı. Derneğe kabul edilmek için en azından iki üyenin desteği ve takdim komitesinin kabulü gerekiyordu. Dernekte yapılacak bir oylamayla da adayın kesin kabulü onaylanırdı. Bunalım dönemlerinde bir arınma oylaması düzenlenmiştir ve sadece "iyi Jakobenler" bırakılmıştır dernekte. İlk tasfiye hareketi Temmuz 1791'de yapılmıştır. O dönemde Feuillants grubunu safdışı ederek kulübe yeni bir düzen vermek söz konusuydu. Yarısı milletvekillerinden (Robespierre, Petion, Coroller, Roederer, Grégoire, Royer) oluşan 12 üyeli bir komisyon dernek kadrolarını yeniden düzenledi. Daha sonra birçok tasfiye hareketi gerçekleşti: Nisan 1793'te, Yıl II, nivôse'da (Aralık 1793)...

Bu yöntemle topluluk yenileniyordu ve böylelikle ideolojik ve politik bir süreklilik sağlanıyordu. Ulusun temsilcilerinin varlığı Yasama meclisi döneminde bile gerekli moral bir güvence gibi görülmüştür. Paris kulübünün siyasal eylemi milletvekillerinin oluşturduğu çekirdek temelinden hareketle gelişmiştir. Toplumdaki tartışmalara paralel olarak komiteler yadsınmaz bir önem kazandılar. Etkinlikleri genel meclislerin etkinliğinden daha büyüktü. A. Soboul *La Première République*'te (Birinci Cumhuriyet) bu özelliğe dikkat çekmiştir: "Jakobenler sınırlı sayıda komite uygulamasını ön plana çıkarmışlar, öğretiyi sabitleştirmişler, basit ve etkin sloganlarla somutlaştırmışlardır".

Jakobenciliğin gelişmesinde lokaller çok önemli bir rol oynamıştır. Ana bina manastır kilisesi tarafından sağlanmıştı. Kilisenin yanında, komiteler ve büroların bulunduğu ek binalar Paris kulübüne bir tür şirket görünümü veriyordu. 1791-1792 bütçesi aylık gelir itibariyle ortalama 5000 lira gibi gözükmüştür. Harcamalar lokallerin işletilmesinde (1792'den sonra manastır, varlıklı bir Jakoben gazeteci olan Guirault tarafından ulusal mülk olarak satın alınmıştı), kulüp görevlilerinin ücretlerinin ödenmesinde (1792'de yaklaşık on beş görevli), özellikle de Jakoben ideolojinin yaygınlaştırılmasında kullanılıyordu. Gelirler esas olarak aidatlardan (1790-1792 arasında 3 ayda bir 6 lira; daha sonra 9 lira), kayıt ücretlerinden, bağışlardan sağlanıyordu. Harcamaların büyük bölümü konuşmaların ve sirküllerin basımına, dernek şubelerine gönderilen mektupların posta giderlerine, Jakoben gazetelere sağlanan sübvansiyonlara gidiyordu. Bu son nokta 1790-1793 arasında büyük ölçüde gelişen bir tavrı açıklamaktadır. Dernek, önce, toplantı tutanaklarını istedikleri gibi düzenleyip aktarma konusunda gazetecilere her türlü esnekliği tanıdı. Daha sonra 25 Temmuz 1791'de Deflers, dernek tarafından resmen *Journal des*

débats' nın sorumlu yöneticisi olarak atandı. Ama hiçbir para yardımı almadı. Buna karşılık, Kasım 1791'den Haziran 1792'ye kadar Tallien'e *L'Ami du Citoyen* gazetesi için ayda 300 lira verildi. 21 Ocak 1792'de, dernek J.-C. Laveaux'nun *Journal des Amis de la Constitution de Strasbourg* adlı yayın organına abone oldu. 25 Şubat 1792'de Carrier'ye, Lyon'da bir gazete çıkarması için 180 lira verildi. Aralık 1792'de dernek, Deflers'le olaylı bir şekilde yollarını ayırdıktan sonra kendi gazetesini çıkarmak için çalışmalara başladı. *Le Mensonge et la Vérité* için T. Rousseau'ya sübvansiyon sağladı; 3 Mayıs 1793'te 1300 lira ödendi kendisine. Nihayet 1 Haziran 1793'te *Journal de la Montagne* kulübün resmi yayın organı oldu. A. Valcourt ve Ducos gazetenin yöneticiliğini üstlendiler, J.-C. Laveaux yazı işleri müdürü oldu. Dernek artık bu gazete abonelerinden gelen paraları da bütçesine dahil etmişti. Hugh Gough'un çalışmaları son derece aydınlatıcıdır bu konuda.

Taşrada ise dört ana mevzuattan söz edilebilir: Yurtsever derneklerin ortaya çıkmasına yol açan ve belli bir ücret ödeyenlerin seçme ve seçilme hakkına sahip oldukları Monarşi dönemi mevzuatları: Genel seçimlerin yapılanmasını ön plana çıkaran Eylül 1792 sonrası Cumhuriyetçi dönem mevzuatları; halk derneklerinin kayboluşunun yaygınlaşmaya başladığı Haziran-Eylül 1793 döneminde Devrimin en demokratik evresinin mevzuatları; kulüplerin genellikle "Anayasa dostları, Sans-Culottes dernekleri" (1793) adını verdikleri Yıl II'de "yoldan çıkan" derneklere Paris Jakobenlerinin el attıkları dönemin mevzuatları. Böylece Alençon'da, Eylül 1793'te ve Mayenne'de, Yıl II, Ventôse'da "yeniden canlandırılan Sans-Culottes* derneği" kuruldu.

(*) Kırmızı başlık, kısa ceket ve alışılmışın tersine külot yerine pantalon giyen yurtseverlere (Külotsuzlar) verilen ad. Bkz. Murat Sarıca, *100 Soruda Fransız İhtilâli*, Gerçek Yayınevi, 1970 - yayn.

Birinci ve dördüncü tip mevzuatların karşılaştırılması 1791-1793 arasında ortaya çıkan dönüşümleri değerlendirme olanağı verir. Bölgelere uyarlanan ve kopya edilen Paris mevzuatı metinlerinin yerini gerçek anlamda ilke bildirileri almıştır. Sözgelimi Alençon'da yeni derneğin görevlerine ayrılan bölümlerde kulübün eğilimleri belirtilir. Mayıs 1791'de şu ifadeyi okuyoruz:

> "Bir araya gelen Dostlar'ın görevleri ahlak ve siyaset irdelemelerinde yoğunlaşacaktır; herkes halkın çıkarının yaygınlaşması için çalışacaktır".

Eylül 1793'te ise şu ifade çıkıyor karşımıza:

> "Derneğin genel olarak görevleri halkın çıkarlarını gözetmek ve Anayasanın işlerliğini sağlamak, mutluluğumuzu oluşturan kutsal gemi olan kamuoyunu aydınlatmak, yönlendirmek ve belirlemektir. Ancak kamuya açık toplantılarda derneğin özel görevleri, özellikle kendi gerçek çıkarları konusunda aydınlatmak, düşmanlarını tanımasına yardımcı olmaktır; dernek halka bir eliyle haklarını, öbür eliyle ödevlerini göstermelidir, ona sevgi ve saygı duyguları aşılamalıdır, bizim mutluluğumuzu sağlayacak olan yasalara ve anayasaya bağlılığı öğretmelidir; krallardan, alçak katillerden nefret etmeyi, tiksinmeyi (yani onları tanımayı) öğretmelidir ve tüm eski zorbaların cehennemini tanıtmalıdır halka; nihayet bütün hainlerin maskesini düşürmeli, komploculuğun tüm oyunlarını bozmalı, halkın düşüncelerini zehirleyecek tüm önyargılarla mücadele etmeli ve yok etmelidir onları."

Montagnard'ların yeni rejimine destek olayına topluca edilen bir yemin eşlik etmiştir. Mayenne'de, Yıl II, Ventôse'da dernek üyeleri "Tek, bölünmez ve ölmez Cumhuriyet'e sadık kalacaklarına, mülkiyeti koruyacaklarına; özgürlük ya da ölüm" üstüne yemin etmişlerdir.

Alençon'da da aynı sahneye tanık olunmuştur: Her dernek üyesi "Anayasayı korumak ya da koruma uğruna canını vermek" üstüne and içmiştir. Bunun dışında, mevzuatların karşılaştırılması, sınırlı bir ilgiye değer ancak: Örgütlenme bir aylığına seçilen bir başkan ya da birçok sekreter, bir hazine sorumlusu ve bir arşivciyle aşağı yukarı aynıdır. Bununla birlikte Paris'teki gibi, komiteler, çoğu zaman genel meclislerin önüne geçmiştir: Muhabere, tanıtım, gözetim komiteleri. Kulüpler haftada üç ya da dört kez toplanıyorlardı, ayrıca olayların gidişatına göre olağanüstü toplantılar da oluyordu. Yıl III'te genelleşen kamuoyuna açık toplantılar genellikle "halkı aydınlatmak" için, monarşi döneminden itibaren uygulanmaya başlamıştır. Böyle bir girişimin amacı özellikle küçük kentlerde "köylüleri" siyasal yaşama ısındırmaktı. Bu amaçla pazar kurulduğu günler ya da Pazar günleri tercih edilirdi. Toplantı yerleri toplantıların sadece üyelere açık olması ya da kamuoyuna da açık olması durumuna göre değişirdi. Sözgelimi Bourbonne-les-Bains Jakobenleri 1790'dan Yıl II'ye kadar bir senyör şatosunun ek binalarında gerçekleştirmişlerdir toplantılarını. Kontun bulunmamasının da kolaylaştırdığı feodal bir konuta yerleşme durumu bir ölçüde sembolik kabul edilebilir. Kulüp, kamuoyuna açık toplantılar için manastır kilisesini tercih ediyordu. Ayrıca kulüpler çoğu zaman mekân olarak kullanılmayan kilise ya da manastırları tercih ederlerdi. Kimi zaman da Cardenal'in belirttiği gibi "dernek merkezi taklit edilerek, çok sayıda kulüp eski Jakoben manastırlarına yerleşmiştir; Béziers, Clermont-Ferrand, Valenciennes, Carcassonne, Grenoble..."

Taşra derneklerinin bütçesi doğrudan doğruya üyelerin sorumluluğundaydı. Giderler aidatlarla karşılanıyordu; ama aidatlar Paris'teki kadar yüksek değildi ve üstüne üstlük 1793'te daha da azalmıştır. Fiyatların yükselmesine rağmen halk derneklerinin olabildiğince çok sayıda yurttaşa ulaşma

çabaları bağlamında iki örnek dikkat çekicidir. Mayenne'de aylık aidat 1791'de 12 sol'ken, Yıl II, Ventôse'da 10 sol'e gerilemiştir. Bourbonne-les-Bains'de fark daha da belirgindir; 1791'de aylık 10 sol'den Yıl II'de 5 sol'e düşmüştür. Harcamaların büyük bölümü bildirilerin basımına, posta masraflarına ve Jakoben yayın organları aboneliklerine gidiyordu. 1792'den başlayarak askere giden gönüllüleri donatmak amacıyla yardım parası uygulaması genelleşti. Derneklere kayıtlar Paris'teki gibi yapılıyordu ama o kadar titizlik gösterilmiyordu. Büyük kentler dışında üye kaydı bölge düzeyinde yapılıyordu. 1791-1793 arasında üye sayısında görülen artış, beraberinde sorunları da getirdi. Bu bağlamda üye sayısı 113'ten 460'a çıkan Le Havre ve üye sayısı 131'den 200'e yükselen Mayenne örnek gösterilebilir; Bergerac'ın üye sayısı da 200'den 500'e yükselmiştir. Ama bu gelişmeleri bu derneklerin üyelerinin hem niteliksel hem niceliksel dönüşümü dışında bir olguyla açıklamak mümkün müdür?

Üye listelerinin dikkatli bir incelemesi hem kulüplerin kompozisyonunun yenilenmesini hem de Yıl II'ye kadar kuruluştan beri mevcut dernek üyelerinden oluşan bir çekirdeğin varlığını gösterir. Böylece Yıl II, 19 Ventôse'da (9 Mart 1794) Mayenne kenti kulübü "yeniden canlanan dernek çekirdeği"ni anımsatmıştır. 16 üyeden oluşan bu çekirdek dernek varolduğu sürece toplam 268 birimde kadro görevleriyle ilgilenmiştir. Derneklerin işleyişi genellikle bu çekirdekten hareketle gerçekleşmiştir. Basit üye ve gerçek militan ayrımı yapmak uygun düşerse eğer, kulüpçülerin etkin katılım oranını değerlendirme noktasına varıyoruz. 16 üyeden oluşan bu çekirdek dernekler defalarca düzenli çalışma çağrıları yaparak devamsızlığa karşı mücadele ettiler. Bununla birlikte gerçekler karşısında bir orta yolu benimsemek ve yeter sayı aramak gerekli oldu: Alençon'da 1791'de kayıtlı üye sayısının üçte biri olarak kabul edildi bu sayı.

Farklı kulüplerle ilgili olarak gerçekleştirilen tespitler Mayıs 1793-Yaz 1794 arasında tasfiye oylamaları için üyelerin çok büyük bölümünün katılımını sağladığını gösteriyor. Jakoben gelişme dernek üye sayısı ve şu ya da bu kent nüfusu arasındaki ilişkiyle değerlendirilebilir. Bir siyasal tutunma işaretidir bu ve başka bir şey değildir. Brinton 1789-1795 dönemini kapsayan 2500-56000 nüfuslu 14 kent üstüne bir inceleme yapmıştır. Yüzde 4,2'lik bir oran saptamıştır (Lille için 2 %, Bergerac için 10,5%). 1793-1795 döneminde, ortalama 25 kentle ilgili daha ayrıntılı bir yaklaşım yüzde 2,2'lik bir oran ilişkisi verir. Brinton aynı döneme ilişkin olarak, küçük kentler bağlamında yüzde 8,5'luk bir oran veriyor. Dolayısıyla Jakoben tutunma Yıl II'de büyük kentlerde küçük kentlere göre daha zayıftır. Taine'in kuramlarına karşı çıkan Amerikalı tarihçi bu oranları kesinlikle "çok düşük" buluyordu. Tersine, ona göre 6 vatandaştan birinin bir kulübün etkinliğine aktif katılımı Jakobenlik için yeterli bir gelişme unsuru oluyordu.

İktidarın ele geçirilmesi (Eylül 1792 - 31 Mayıs-2 Haziran 1793)

Konvansiyon seçimleri

Genel seçimle yeni bir meclis oluşumu ilkesi –Ulusal Konvansiyon– çok büyük ölçüde Jakoben talepleri karşılamıştır. Kurucu meclis gücünün, halkın temsilcilerinden oluşan bir meclise verilmesi Jakoben ideolojinin ne derece tedricen geliştiğini gösteren bir tartışmaya konu olmuştur. Sieyès 1789 tarihli ünlü el kitabı *Qu'est-ce que le Tiers Etat*'da problemin verilerini açık ve seçik bir biçimde sergilemiştir.

> "Olağanüstü temsil (kurucu meclis gücüyle) olağan bir yasama gücüne hiç benzemez. Bunlar farklı güçlerdir. Biri an-

cak kendisine empoze edilen biçimler ve koşullar içinde etkin olabilir. Öbürü hiçbir özel biçime tabi değildir: Az sayıda insandan oluştuğundan yönetimine bir bileşim kazandırmak istese de ulusun kendisi gibi toplanır ve tartışır."

20 Haziran 1789'da Millet Meclisi'ni Kurucu Millet Meclisi'ne dönüştüren Jeu de Paume andı Sieyès'in de içinde bulunduğu "birinci kuşak" tarafından savunulan ilkeleri kabul eden en çarpıcı bildiri olmuştur hiç kuşkusuz. Champ-de-Mars'taki kurşuna dizme olayından ve "devlet terörü"nden sonra artık Feuillants grubununun etkisinde olan milletvekilleri bir Anayasa revizyonuna giriştiler. Ve Condorcet toplum içinde ve Jakobenler nezdinde "Konvansiyon"la ilgili tezlerini geliştirdi. Petion'un ardılı Brissot Paris kulübünde Condorcet'nin teorilerini yineledi ve bunları taşradaki dernekler için basitleştirdi. Burada söz konusu olan gelecekteki meclisle ilgili Feuillants projeleriyle mücadele etmek ve Fransızlara, demokrat yurtseverlerin gözünden düşmüş, belli bir ödeme gücü olanların seçme ve seçilme hakkına sahip oldukları bir monarşinin kurumlarını değiştirme olanakları sağlamaktı. Brissot "bu kurucu ya da muhafazakâr meclis gücünü sadece halkın seçtiği özel bir meclise verme ve bizim Konvansiyon dediğimiz meclis, yasama ve icra gücünden ayırma gerekliliğini" kanıtladıktan sonra 1688 İngiliz modelinden ve yakın dönemdeki ABD örneğinden esinlenen bir tanım geliştirmiştir: "Sadece kendi anayasasını yapmak ya da değiştirmek amacıyla halkın özgürce seçtiği temsilcilerden oluşan bir meclis." Bu önerilerin arkası gelmedi kesinlikle; tersine yasama meclisi, çok karışık ve Condorcet ve Brissot'nun görüşlerine ters düşen "anayasal kararnamelerin revizyonu" sistemiyle donatıldı.

Bu son meclisin iflası, kurumların icra gücü tarafından bloke edilmesi meşruti monarşinin ortadan kalkması sonu-

cunu getirdi. Üçlü talep: Kralın düşürülmesi, yeni bir meclisin seçilmesi ve genel seçim Jakobenlerin "üçüncü kuşağı"nın sloganı oldu. Robespierre 29 Temmuz 1792'de Paris kulübünde açık seçik biçimde dile getirmiştir bunları. Bununla birlikte bu dönemde sadece yasama erkinin yenilenmesi söz konusuydu. Konvansiyon sözcüğü kesinlikle kullanılmıştır ama Robespierre bu sözcüğün anlamını belirtmemiştir henüz. 10 Ağustos akşamı kurucu meclis gücüyle donanan geleceğin meclisi "sonsuz bir egemenlik"e sahip oldu. Konvansiyon seçimlerinin sonuçları, global bir açıdan bakıldığında Cl. Mazauric'in o dönemlerde altını çizdiği belli bir devrimci sürekliliği göstermiştir: "Dolayısıyla Konvansiyon kesinlikle dört yıllık Devrimle ve Eski Rejim'e karşı karmaşık mücadelelerle oluşmuş siyasal sınıf mensupları arasından seçilmiştir." Jakobenler için siyasal anlamı olan bir istatistik çıkarmak mümkün müdür? Çağdaş anlamda siyasal gruplar yoktu kesinlikle. Bir "Jakoben programı"na göre seçilmiş milletvekili sayısını çıkarabilmek için -olabildiğince kesin olarak- iki ölçüt vardır elimizde: 22 Ağustos 1792 tarihli bir Jakoben sirküleri ve Eylül-Ekim 1792'de Paris kulübünde onaylanan kayıt ya da katılım.

22 Ağustos sirküleri seçmenlere yaklaşık 260 milletvekilinden oluşan bir liste sundu. Listenin temelini Lafayette'in tutuklanması kararına yönelik 8 Ağustos 1792 çağrısı oluşturmuştur (lehte oy sayısı 224; aleyhte oy sayısı 411). Lehte oy veren "224" kişinin hepsi Jakoben değildi ama sirküler, cesur yurtseverler olan bu milletvekillerinin yeniden seçilmelerinde ısrarcı oldu. Kırk kadar eski kurucu meclis üyesi de önerildi seçmenlere. Girondin grubun aleyhine hiçbir ayrımcılık kabul edilmedi. Gerçekten de "224"ler listesinde Brissot, Fauchet, Grangeneuve, Guadet, Lasource, Vergniaud vardı... Eski kurucu meclis üyelerinin listesinde ise Buyot, Petion, Robespierre, Grégoire yer alıyordu. Seçim

sirküleri şu ifadeyle son buluyordu: "Kardeşler ve dostlar, katillere ve saraya meydan okuyan halkın 224 temsilcisi, kurucu meclisin 40 doğruluktan ayrılmazıyla oylarımızı alırlarsa ülke kurtulur."

Jakobenler hiç milletvekilliği yapmamış olan geleceğin temsilcilerine karşı nispeten kuşkuluydular. Dolayısıyla hiçbir isim önermediler. Mutlak parlamenter çoğunluk peşinde olmadıklarından kendilerine özgü bir ilkeyi ifade ettiler yeniden: Razı etmek, ardlarından sürüklemek:

> "Onlar ("224"ler) ulusal temsilin geri kalan bölümünü onurlu bir yol tutmaya zorlayacaklardır." Çoğunluğu yeni isimlerden oluşan bir meclise karşı güvensizlik onları, "başkaldırı"yı, halka sadık temsilcilerin başarısızlığı durumunda başvurulacak bir çare gibi görmeye götürdü.
>
> "Konvansiyon sadece yeni milletvekillerinden oluşmuşsa, bunlar ne kadar erdemli olurlarsa olsunlar, çok büyük olasılıkla bizim kurtuluşumuz sadece kendi cesaretimiz ve yeni bir başkaldırıdadır. Vatandaşlar, bu arada, temsilcilerimizin unutabilecekleri haklarımız için her zaman uyanık olalım ve silahlarımızı elimizden bırakmayalım."

10 Ağustos'tan sonra büyük bir düzensizlik içinde olan dernek seçilen üyelerinin kesin listesini çıkaramadı. 5 Ekim'de başkanın verdiği 113 rakamı hiçbir biçimde güvenilir bir rakam değildir. 22 Ağustos sirkülerin sağladığı referans 9 Ekim gününe kadar geçerliliğini korudu. Aynı gün Desfieux şöyle dedi: "Gerçek Jakobenlerin listesini yayınlamak gerekir ve bu listede Guadet, Vergniaud, Brissot, Girondin'ler yer almayacaktır kesinlikle." 22 Ağustos bildirisi temelinde seçilmiş olanları ve 9 Ekim 1792'den önce kulübe kayıt olanları ya da kulübe devam edenleri topladığımızda aşağıdaki şekilde dağılan toplam 205 milletvekili bulunduğunu görüyoruz: Aralarında Robespierre'in de bu-

lunduğu 30 eski kurucu meclis üyesi; aralarında Brissot, Vergniaud, Couthon'un da bulunduğu 102 eski Yasama meclisi üyesi; aralarında Saint-Just'ün de bulunduğu 73 yeni isim.

Aslında Jakobenlere yakın olan bazı milletvekilleri, Paris kulübünde etkinlikleri ya da mevcudiyetleri tasvip edilmediğinden seçilmediler. Genel olarak listelenen temsilciler kendi bölgelerinin ünlü isimleriydi: Kulüp lokali açarak ve yerel görevlere seçilerek (belediye başkanı, bölge ya da departman temsilcisi) ünlenmişlerdi. Öte yandan Paris kulübü toplantılarına sürekli katılımlarıyla tanınmışlardı bu kişiler. Sözgelimi Jakobenlere yakın olan ama kulübe hiç gitmeyen Robert Lindet gibi milletvekillerini saymadık. Oluşturulan liste, *dar anlamda* 9 Ekim 1792'den önce, büyük Gironde-Montagne bölünmesinden önce ünlenen milletvekillerinin listesi olma amacını taşıyor. Dolayısıyla Dufriche-Valazé gibi milletvekilleri sayılmamıştır. Bu Alençon'lu, Jakoben Konvansiyon'a seçilen ilk Orne milletvekilidir ve Paris kulübüne hiç devam etmemiştir. Valazé'nin 1792 İlkbaharında, Gironde lehindeki siyasal tercihinden gelen tavrı anlaşılmakla birlikte, Haute-Marne milletvekili Chaudron-Rousseau'nun tavrı sorgulanabilir. Kendisi "224"ler içinden Bourbonne-les-Bains kulübü temsilcisi olarak seçilmiş, rahat bir biçimde Konvansiyon'a girmiş ve Paris kulübünün hiçbir toplantısına katılmamıştır. Bununla birlikte siyasal tavrı "Montagnard" olmuştur.

1792 sonbaharının bu 205 Jakoben milletvekili ne oldu? J. Chaumié'nin Girondin'lerle ilgili çalışmalarından hareketle karşılaştırmalı bir inceleme ve F. Brunel'in son çalışmalarına bir göz atma şu gelişmeyi ortaya çıkarmaktadır. 137 Girondin'den 38 Jakoben seçilmiştir (daha yüksek bir azınlık: yüzde 28). Buna karşılık 1793'te F. Brunel tarafından adları verilen 267 Montagnard'dan 129'u Eylül 1792'de Jakoben olarak seçilmiştir (düşük bir oran: yüzde 48). Geri kalan 38 seçilmiş

La Plaine'ne* [Ova] doğru bir gelişme çizgisi izlemişlerdir. Temel bilanço hiç kuşkusuz geleceğin 129 Montagnard'ının seçilmesini kapsar (Ekim 1792'de seçilenlerin toplamının yüzde 63'ü). Aşağıdaki tablo bu gelişmeyi doğrulamaktadır:

Ekim 1792 Jakobenleri	*Eski kurucu meclis üyeleri*	*Eski yasama meclisi üyeleri*	*Yeniler*
Girondin'ler	6	18	14
Montagnard'lar	15	65	49
Plaine	9	19	10

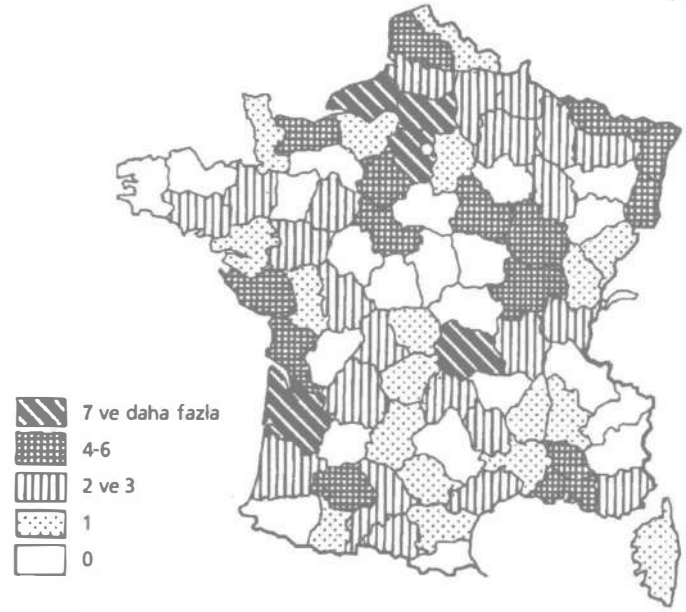

Konvansiyona seçilen Jakobenler (Eylül 1794). Paris: 20.

Seçilen Jakobenler arasından eski kurucu meclis üyelerinin yarısı Montagnard oldu; eski yasama meclisi üyelerinin çoğunluğu aynı yolu izlediler; nihayet seçilen yeni Jako-

(*) Mecliste çoğunluğu oluşturan ılımlı milletvekillerine verilen ad. Marais (Mare) [Bataklık] de denir - yay.n.

benlerin yüzde 67'si tercihlerini Montagne lehinde kullandılar. 22 Ağustosta bunlarla ilgili önlem alınması eğilimi desteklenmedi artık.

Şimdi bu sonuçlar irdelendiğinde ortaya çıkan tablo nedir? Ezici bir sonucun elde edildiği Paris'te seçilen 20 Jakobenden 18'i yeni isimlerdi, 15'i La Montagne çizgisine doğru meylettiler. Bütünüyle ele alındığında sonuçlar Ekim 1791 Jakoben tutunmasını doğrular ve yoğunlaştırır. Hiç kuşkusuz Seine-Inférieure, Eure-et-Loir ve Gironde bölgesinde geleceğin Girondin oranının ağır basmasını dikkate almak gerekir. Ama Oise, Puy-de-Dôme'da özellikle Jakoben eğilimler ortaya çıkmıştır. Pas-de-Calais, Kuzey-Doğu bölgeleri, Bourgogne bölgeleri, Vendée, Charente-Inférieure, Bouches-du-Rhône'da Paris bölgesi sonuçlarına yakın sonuçlar elde edilmiştir. Gers'de mevcut derneklerle ilişkilerde bir gelişme gözlenmiştir. Bununla birlikte tek bir Jakoben temsilcinin çıkmadığı bölgeler de olmuştur: Alpler bölgesi, İç bölgeler, Bretagne, Normandiya, Roussillon, Basque bölgesinden söz edilebilir bu bağlamda. Bir gözlem daha: Konvansiyona seçilenler tablosu 1791 Yazına göre Jakoben oylarının genel bir onayıdır. Aynı zamanda oylama ile taşra dernekleri arasındaki doğrudan bir ilişkiyi de göstermektedir. Bununla birlikte bazı uyumsuzlukları da gizlememek gerekir. Kulüp sayısının en bol olduğu Bretagne çok az Jakoben milletvekili çıkarabilmiştir. Çok az kulübün bulunduğu Vendée ise hem 1791'de hem 1792'de 5'ten fazla Jakoben milletvekili çıkarmıştır. Bretagne'la aynı özellikleri taşıyan Lot-et-Garonne'un durumunu da tartışmak gerekir.

Gironde tehditleri ve kralın davası (Eylül 1792 - 21 Ocak 1793)

Jakobenler Cumhuriyetin birliği ve bölünmezliği ve gene onlar kadar önemli Eşitlik temaları çevresinde ancak hemfi-

kir olmuşlardı ki ulusal politik örgütlenme olarak yaşamlarını tehdit eden yeni bir polemikle karşı karşıya kaldılar. Girondin'ler, Ağustos 1792'de kendi kulüplerinden uzaklaştılar ve yavaş yavaş kendi aleyhlerine dönen bir çatışmanın koşullarını yarattılar.

İlk Girondin eleştirileri kesin Valmy zaferinden sonra Paris kulübüne yöneldi. İstila bunalımından kurtulan Girondin'ler Jakobenlere, Paris Komünü'ne ve başkentin temsilciliğine saldırdılar. Bu, Fransızlar arasındaki derin bölünmenin temelini oluşturdu.

Son ana kadar tüm yurtsever cumhuriyetçilerin birliğini koruma kaygısı içindeki Jakobenler biraz ağır davrandılar ama gene de etkin olmayı başardılar. Basit bir strateji izlediler: Girondin'lerin saldırılarına aşama aşama karşılık verdiler ve onları *doğal olarak* kulüp dışında kalan bölücüler gibi takdim ettiler.

Jakobenler ve ekonomik ve sosyal konjonktür (Kasım 1792-Mayıs 1793)

Cl. Mazauric'in belirttiği gibi "1792-1793 bunalımının görünüşteki özellikleri çok iyi bilinse de" Jakobenlerin büyük bir ekonomik ve sosyal bunalım karşısında benimsedikleri tavrı sorgulamak uygundur. Öncelikle bölgelerinin sosyo-ekonomik gerçekliği içinde kök salmış taşra dernekleri üyelerini, bir devrim devleti örgütlenmesinden kaynaklanan problemlerle karşı karşıya olan Paris yöneticilerini ayırt etmek gerekir. Hiç kuşkusuz Paris halk hareketi esinlendirici bir rol oynamıştır ama Paris Jakobenlerinin, girişilen mücadelelerin ekonomik ve sosyal boyutu konusunda bilinçlenmeleri çok yavaş gerçekleşmiştir. Doğal olarak, sosyal kökenleri itibariyle bu hareketin ekonomik alandaki bütünsel değerini pek iyi anlayamıyorlardı. Tersine "siyasal alanın göreli özerkliği"ni ön plana çıkaran bir dünya görü-

şüne sahiptiler. Cl. Mazauric şöyle diyor: "Şubat 1793 halk hareketi patlaması karşısında Jakoben yöneticiler şaşırdılar. Çoğu mütevazı bir yaşam sürüyordu; ama aç ve açıkta değillerdi. Onlar için siyaset önemliydi". Bu durum, sans-culotte'ların tezlerine ekonomi alanının dışındaki nedenlerle bir katılım gerçekleşinceye kadar Paris kulübü pratiğinde gözlemlenen çelişkileri büyük ölçüde açıklamaktadır.

Büyük, küçük kentlere besin maddeleri (özellikle ekmek) ve ham madde sağlanması Devrim sırasında Jakoben kulüplerinin başlıca ve sürekli kaygısı olmuştur. Bunların sağlanabilmesi söz konusuydu. Bir yokluğa çare bulabilmek için önce nedenlerin araştırılması gerekmez miydi? Saint-Just 29 Kasım 1792 Konvansiyon konuşmasında "yapay kıtlık"ın mekanizmasını ifşa etti.

> "Gömüsüne kesinlikle kâğıt koymak istemeyen (değeri düşmüş kâğıt paralar) çiftçi ürününü pişmanlık içinde satar. Başka her türlü ticarette insanların amacı kârlarıyla yaşamaktır. Çiftçi tersine hiçbir şey satın almaz; ihtiyaçları ticarette değildir. Bu sınıf topraktan aldığı ürünün bir bölümü karşılığı nakitini her yıl biriktirmeye alışmıştı; bugün kâğıt biriktirmekten çok ürününü biriktirmek istiyor."

Kanıtlamasında çok büyük ölçülerde kâğıt para emisyonunun getireceği enflasyon tehlikesi üstünde durmuştur.

> "Ekonomimizdeki olumsuzluk kâğıt para fazlalığı olduğundan çöküntüyü derinleştirmemek için bu fazlalığı daha da artırmamak gerekiyor. Tedavüle olabildiğince az kâğıt para çıkarmamız gerekiyor; ama bu amaca ulaşabilmemiz için de hazinenin yükünü azaltmak gerekir: Alacaklılara toprak dağıtarak ya da para basmadan faiz indirimine giderek."

Saint-Just'ün ekonomik fikirleri enflasyon, stoklama, ürün tekelleşmesi gibi kavramlar içerir.

Oysa bu kanıtlama, Ağustos 1792'de, tam tersine yeni kâğıt para basımı kararı veren Cambon tarafından yönetilen Finans komitesi tarafından izlenmedi. Cambon'un genel siyaseti Paris kulübünde Leroi (Alençon'lu ve Girondin'lere yakın, Valazé'nin dostu) tarafından reddedildi. Leroi 17 Kasım'da şöyle demiştir:

> "Vatandaş Cambon'da, finans konularında gözlemci bir filozofun, kısır düşünceler, gerçek siyasal ekonominin yerini alan komik bir ekonomi bulması ilk kez olmuyor. Büyük bir halkın finans sistemi bir muhasebecinin küçük hesaplarına benzememelidir."

Leroi ekonomi politik söylemlerine önem veren ender Jakobenlerden biridir. Girondin'lere yakın olması yeteneklerini çok iyi açıklar. Dorigny'nin "Girondin'lerin ekonomi üstüne fikirleri"nin açıklanmasından beri bunların, sadece feodalizmden kapitalizme geçişte değil, aynı zamanda tüccar kapitalizminden sanayi kapitalizmine geçişte de etkili bir yol olarak kabul edilen Devrimin ekonomik değeri bağlamında ne kadar açık seçik bir bilince sahip olduklarını gösterir. Leroi, Paris kulübünde kıtlığı ifşa edenlerden biri olmuştur. 27 Ekimde "Leroi komünlerin çoğunda görülen buğday kıtlığını iki nedene bağlar: Uzun zamandan beri karşıdevrimci istifçiler tarafından gizli gizli yapılan depolamalar ve olağanüstü durumlarda ekmek fiyatını belirleme hakkını kullanmayan belediyelerin ihmalciliği. Leroi bu bağlamda Mortagne bölgesinde (Orne) başgösteren birçok olay aktarıyor; dolayısıyla ona göre istifçilik yaptığından kuşkulanılan insanların gözaltına alınmaları için emir verilmesi gerekirdi".

Özellikle Eure-et-Loire'da halka getirilen yükümlülüklerden sonra kulüp bu konuda bir tartışma açmak zorunda kaldı. Ama aynı zamanda da çok temkinli davrandı; hiçbir karar almadı; iyi bir Jakoben olan temsilci Maure'u, Courvil-

le'deki eyleminden dolayı kınadı sadece. İki milletvekiliyle birlikte görevlendirilen Maure halkın baskısıyla tahılın fiyatını belirledi. 2 Aralıkta Jakobenlere durumu açıkladı ve bu "açıklaması" yayımlandı. Dolayısıyla kulüp Konvansiyona karşı bir siyasal tavrı benimsedi çünkü Konvansiyon Manuel'in önerisiyle üç temsilcinin tavrını "onaylamamıştı". Bununla birlikte temkinli davranma konusunda ısrarcı oldu ve tahıl fiyatının belirlenmesi yönünde bir başka öneride bulunmadı. Toplantı tutanaklarının üslubu bile Jakobenlerin bu önerilerin kamuoyuna yansımasını kesinlikle istemediklerini göstermektedir: Söylemleri aktarma yerine belirsiz bir üslup egemen oldu. 30 Kasımda "Bentabole de gıda maddeleri üstünde durdu ve gıda maddelerini ele geçirmek amacıyla sahnelenen oyunlardan söz ettikten sonra bunların vergilendirilmesi gerekliliğinin altını çizdi". 2 Aralıkta Maure'a övgüler yağdırdıktan sonra şu konuşmayı gerçekleştirdi.

> "Lulier gıda maddelerinden söz ediyor. Tahılın pahalı olmasının üç nedeni olduğunu söylüyor: çok fazla kâğıt paranın emisyonda olması; göçmenlerin mallarının fiyatlarının belirlenmesinin çiftçilere bırakılması; ve mal sahiplerinin, ordunun gereksinimi dolayısıyla bu fiyatın daha da artması umudu içinde olmaları. Her şey düzene girinceye kadar geçici bir vergi uygulaması gerektiği kararına varmıştır."

Lulier Saint-Just'ün tezini radikalleştirerek yineliyordu. Kulüp hiçbir biçimde kendisini onaylamadı. Bütünüyle siyasal söylemler yönünde kullandı tercihini. Ekonomik ve sosyal bunalımı kargaşanın temeli gibi gören Jakobenler halkı sükûnete ve yasalara saygılı olmaya davet ettiler. Robespierre 7 Aralıkta bu yönde bir müdahalede bulundu.

> "Her şeyden önce gıda maddeleri konusunda korku ve telaşa kapılmamamız gerekir: Kıtlık kesinlikle buğdaysızlık

sonucu değildir çünkü Fransa arazisi vatandaşlarını besleme konusunda gerektiğinden fazla üretmektedir. Dolayısıyla halk devlete zararlı olabilecek hiçbir eylemde bulunmamalıdır.

Montagne ve Marais [Ilımlılar] arasında öğle vaktinden akşam saat yediye kadar süren bir tartışmadan sonra bir karar alındı: Hemen zenginlerden bir milyar borç alınacaktı ve bu borç barıştan üç yıl sonra ödenecekti (*dinmek bilmeyen alkışlar; on beş dakika süren neşe ve coşku gösterileri*)."

Sans-culotte'lara göre yetersiz olan bu önlemler, onların toplumsal taleplerini somutlaştırmıştır. Ama bu sırada başka birtakım olaylar ortaya çıkmış ve 10 Martta başlayan hareket hızlanmıştır: Savaşın yaygınlaşması, askeri alanda ilk tersliklerin başgöstermesi, taşrada, özellikle Vendée'de karşıdevrimci başkaldırılar... tüm bu unsurlar Girondin'lere karşı asla unutulmayan savaşı şiddetlendirmiştir. Halk kitlelerini kendi stratejilerine olabildiğince entegre eden Jakobenler iktidara gelme amaçlarında güçlendiler. P. Viola'nın 1793 İlkbaharında kulübün gelişimi konusunda yaptığı değerlendirmeyi böyle anlamak gerekir:

"Kulübü yöneten grubun, terörist çözümü, aşırı devrimcilerin spontan uygulamalarına bırakmadan ve kurumlar düzeyinde bir devlet reformu gibi göstererek açık seçik üstlenme kapasitesi Jakoben hegemonyanın zaferini açıklamanın en önemli noktası gibi geliyor bana. Bu, halk hareketi içinde mümkün olabilecek en üst düzeyde birlik ve etkinliğin gerçekleşmesine olanak vermiş ve bu hareketin enerjisini hedefi ve amacı çok açık olan bir siyasal mücadeleye kanalize etmiştir."

Girondin'lerin saf dışı edilmesi (Mart - 2 Haziran 1793); iktidarın ele geçirilmesi

Girondin'leri ve Montagnard'ları karşı karşıya getiren derin nedenler sürekli tartışılmıştır. Bu çatışmayı "burjuvazilerin boşanması" (Bouloiseau) gibi mi yoksa "burjuvazide siyasal bir boşanma" gibi mi görmek gerekir? Sonuçta temel ayrılığı oluşturan siyasal uygulama olmuştur. Özellikle halkla ilişkilerdeki siyasal uygulama. A. Soboul'e göre "Halk kitleleri öteki gruplarda varlıklarını hissettirmiyorlardı ancak denge noktası Girondin tarafından çok Montagnard tarafına yakındı". Mazauric'in tavrı sadece onaylamaktadır bu tezi: "Girondin'ler ve Montagnard'lar arasındaki ayrılık, *yeni 10 Ağustos demokratik safhası*'ndan sonraki döneme özgü, halk ittifaklarına göre tavır almanın yeni ve farklı bir biçimine dayanır. Girondin'ler 1789'da kabul ettikleri ve 1792'de destekledikleri fikirleri 10 Ağustos'tan sonra reddettiler; Pétion Aralık 1792'de halktan söz ederken şöyle diyor: "Halkın, karşımızda devrilmesi gereken bir zorbalık varken bize yararlı olabilen başkaldırı eğilimini desteklemek yerine, özgürlüğe zararlı olabileceği gerekçesiyle bastırmak gerekir bu eğilimi." Devlet ve devrimci kurumlar düzeyine ulaşan bir Montagnard siyasetinden güç alan Jakobenler Mart-Nisan 1793'te kendi örgütlerini yeniden ele alma çabası içinde oldular. Birliklerini güçlendirmek amacıyla çabalarını iki temel noktada yoğunlaştırdılar: Paris'te gitgide gruplaşma hareketine bağlanan bir Montagnard siyaseti uyguladılar; taşrada ise derneklerle, çok gerekli özel bağlantıları korumaya özellikle dikkat ettiler.

Paris'te kralın davası sırasında istinaf mahkemesi lehinde oy kullanan milletvekillerinin muhtemel bir görevden alınma sorunu üstüne bir tartışma başladı. Bu tartışma 22 Şubat 1793'te Marsilya derneğindeki şu sirkülerle başladı:

"Yurttaşlar, kardeşlerimiz, derneğin tüm şubelerine gönderdiğimiz ve halka çağrı yapılmasını isteyen tüm Konvansiyon üyelerine bir hatırlatma olan bir sirküleri dağıtıyoruz sizlere. Brissot ve Girondin hiziplerinin geri çekilmeleri gerekliliği üstünde ısrarla duruyoruz. 24 grubun yirmi üçünün onayıyla Barbaroux'ya gönderilen çağrı mektuplarının bazı kopyalarını gönderiyoruz. Uygun olmayan bir görevde daha fazla kalamayacaklarını bildiriyoruz onlara."

Tartışma 27 Şubatta devam etti ve dernek Desfieux'nün görüşünü benimsemeye hazır gözüktü. "Derneklerin çoğunluğu halkın davasına sadık olmayan milletvekillerine çağrı yapılmasını istiyor. Gündeme getirilmesi gereken sorunun kendisi değil, yapılacak çağrının biçimi ve kendilerine yüklenecek çabadır." Bu durumda Robespierre devreye girer ve kulübe zorla kabul ettirir tezini.

"Halk dernekleri sadık olmayan milletvekillerini dışlasınlar... İrtibat komitesinin derneklere, ilkelerini paylaştığımızı, kendileriyle aynı düşünceler içinde olduğumuzu ama sadık olmayan milletvekillerine çağrı yapılması yerine onların sivil sansürle kurutulmaları ve yararsızlığın ve zarar verememenin utancına teslim edilmeleri gerektiğinin bildirilmesi gerektiğini düşünüyorum."

1 Martta, Robespierre'in argümanlarını yineleyen Jeanbon Saint-André önergesini kabul ettirdi. "Derneğin, şu ya da bu üyenin liyakatini tartışmadan her dava açanın ya da ilkelerden sapan her üyenin ihraç edilmiş sayılacağına ilişkin uygulamadan vazgeçmesini istiyorum." Bu, kulübün kapısını Girondin'lere kapatmak anlamına geliyordu. Bununla birlikte bu önlem yeterli kabul edilmedi ve 19 Martta, Feuillants bölünmesi sırasındaki modele göre bir temizlik hareketi başladı. Bu temizlik hareketinde şöyle bir yön-

tem uygulandı: Takdim komitesi derneğe "temizlik oylamasının çekirdeği"ni oluşturan on altı üyeden (aralarında Robespierre, Dubois-Crancé, Albitte, Dufourny, Fouquier-Tenville de vardı) oluşan bir komite önerdi.

Taşra kulüplerine yönelik uygulama Mart-Nisan 1793'te, tümü Gironde'u hedef alan on sirküler gönderilmesiyle somutlaştı. Ocak ayından beri Roland propaganda bürosundan-Konvansiyonun kaldırdığı büro-kurtulan Jakobenler ideolojik broşürlerinin dağıtımı konusunda karşılaştıkları güçlüklerden kurtulmuş olmadılar böylelikle. Bu kez posta dağıtımı bir engel olarak çıktı ortaya ve buna bir de Paris'ten gelen postaya el koyan bazı yerel yönetimlerin yarattığı sıkıntılar eklendi. O dönemde postanın bilgilerin yayılmasında çok önemli bir rolü vardı. İyi örgütlenmişti bu örgüt ve neredeyse bütün ülkeye yayılmıştı, hızlı atlarıyla doğrudan ilişkili olarak oldukça güçlü bir haberleşme sağlıyordu. Kuşkusuz bu yöntem doğrudan ve taze bir bilgi elde etme olanağı vermiyordu; dolayısıyla Paris'ten gelen haberlerin yorumunda bazı sapmalar gözleniyordu. Ama posta, ulusal birliği güçlendirmiştir ve Jakobenler de bundan en yüksek derecede yararlanmayı bilmişlerdir. Halkın kurtuluşuyla ilgili olarak taşrayla ilişki bağlamında, posta hizmetlerinden kaynaklanan eksiklikler karşısında Jakobenler ilişkiyi koparmamak için, masraflarını kendi ceplerinden karşılayarak özel haberciler göndermekte duraksamadılar. Ama Nisan ayında, Bordeaux kenti güvenlik komitesi haberleşmeye müdahalede bulununca işler sarpa sardı. Kulüp, 26 Nisanda yayınladığı ayrıntılı bir sirküler de özgürlüğe yapılan bu saldırıyı ifşa etti ve "tıpkı bir dönemde Marsilyalıları yoldan çıkaran Barbaroux, Rebecquy gibi, vatandaşlarını yoldan çıkaran hizipçi Gensonné, Vergniaud, Guadet vb'den etkilenen" suçluların cezalandırılmasını istedi.

Taşraya gönderilen sirkülerler içinde Jakoben ideolojinin belirgin özelliklerini taşıyan üçünden söz edebiliriz. 26 Mart tarihli birincisi Aix-la-Chapelle ve Liège'de askeri bozguna neden olan olayların kısa bir tarihsel sunuşu (Jakobenler bu işi yapmayı çok iyi biliyorlardı) olmuştur. Girondin'lere yakın olan general Dumouriez şiddetle mahkûm edildi. Karışık bir üsluptan oluşan sonuç metni suçluları kamuoyuna gösterdi.

> "Kardeşler ve dostlar, Cumhuriyette görülen kötülükler ve eksiklikler doruğa ulaşmıştır. Ulus ayağa kalksın, departmanlar konuşsunlar ve Brissot, Gensonné, Vergniaud, Guadet, general Dumouriez ve tüm öteki komplocu generaller, Clavière, Beurnonville, beş posta yöneticisi, vatana ihanet eden tüm öteki kamu görevlileri yargılansın."

İkincisi, 5 Nisanda, tehlikeye düşen vatan teması üstüne bir çağrı yaptı.

> "Fransızlar! Vatan büyük bir tehlikeyle karşı karşıya! Dumouriez halka savaş ilan ediyor ve bu azılı katilin ayarttığı askerlerin bir bölümü, birdenbire Fransa'nın azılı düşmanlarının önüne düşmüş krallığı ihya etmek ve ulusal Konvansiyonu dağıtmak amacıyla Paris'e doğru yürüyor. Silah başına cumhuriyetçiler! Paris'e uçun; Fransa orada buluşacak; Paris Cumhuriyetin karargâhı olmalıdır. Silah başına! Silah başına!..."

Bu çağrıdan önce de Girondin'ler acımasızca mahkûm edilmişti:

> "Departmanlar, bölgeler, belediyeler, tüm halk dernekleri birleşsin ve Konvansiyon nezdinde taleplerde bulunsun, kesin çağrılar yapsın, görevlerini yerine getirmeyen bütün üyeler ve zorbanın ölümünü istemeyenler ve özellikle yol-

larını sapıtanlar mahkûm edilsin. Bu temsilciler hain, kralcı ya da aptaldır."

Muhabere komitesi tarafından kaleme alınan Paris sirküleri dönemin kulüp başkanı Marat tarafından normal olarak imzalandı. 13 Nisanda, Konvansiyonda, Guadet, Marat'nın suçlanması amacıyla bu sirkülerin üslubundan yararlandı. Kralın davası sırasında olduğu gibi milletvekillerine özel davetiye çıkarıldı. Görev başında olan temsilcilerinden mahrum Montagnard'lar azınlıkta kaldılar. Bunlar ayrıca Gironde'la uzlaşma arayan Danton'un siyasal oyunlarıyla bölünmüşlerdi ve sirküleri sadece 96 kişi imzaladı. Kulüp başkanını kayıtsız şartsız destekledi ve ünlü sirküleri afiş haline getirdi. Devrim mahkemesine verilen Marat aklandı ve 26 Nisanda muzaffer biri olarak kulübe geri döndü.

Nihayet 19 Nisan tarihli üçüncü büyük sirküler belli başlı iki tema çevresinde yoğunlaştı: Marat'nın savunulması ve Girondin'lerin acımasızca mahkûm edilmesi. Dernek *L'Ami du Peuple*'ün bir portresini övgüler düzerek çizdi.

> "Acıyla ve derin düşüncelerle oluşmuş bu filozofun ateş gibi bir yüreği ve güçlü bir karakteri var, önsezileri eşsiz, olayları önceden, herkesten önce seziyor, büyük bir erdeme sahip... Marat, halkın bu uyanık bekçisi Devrimden beri halkın uyanık bekçisi, aristokratların terörü oldu ve Makyavelciliğin kendisini gömülmek zorunda bıraktığı yer altından ışık saçtı ve bu ışık karanlık komploları ortaya çıkardı."

Dilekçeler Girondin'leri ve Dumouriez'yi iç ve dış felaketlerin "Orléans ailesi hizibiyle" birlikte sorumlu gösteriyordu.

> "*Cezasız kalan Roland*'ın tüm karşıdevrimcilere ve tüm göçmenlere açıkça sağladığı himaye sonucu Kuzey bölgeleri kan ve ateşe boğan cüretli başkaldırı."

15 Nisanda 48 Paris seksiyonundan 35'i tarafından Konvansiyona sunulan 25 Gironde milletvekilinin tutuklanması kararı zar zor gizlenen bir üslupla yinelendi.

> "Dolayısıyla bir an önce ulusal Konvansiyondan ortalığı karıştıran, atılımları engelleyen, bahtsız vatanımızı daha etkili bir biçimde mahvetmek için bu kurumun saygınlığını yok eden canavarları atmaya bakın."

Bundan böyle Girondin'lere karşı mücadelenin yoğunlaşması kulübün siyasal eylemini tekelleştirdi. Belli başlı önderlerin tutuklanması teziyle pek kolay uyuşamayan Jakobenler Mart ortasında Cumhuriyeti tehdit eden tehlikelere karşı bir "kutsal birlik" yönünde son bir girişimde bulundular. 17 Mart 1793 tarihli toplantıda Yonne milletvekili, Lepelitier'nin dostu Maure Konvansiyonda başkan Pétion'a şunu söylediğini anlatır:

"Meclisteki bölünmelere son vermenin tek yolu Girondin'lerin artık Komitelerde komplo peşinde koşmamaları ve halkın çıkarlarını engellemeye çalışmamalarıdır." Maure şöyle sürdürmüş konuşmasını: "Bu konuşma Buzot ve Robespierre arasında çok kardeşçe bir diyalog doğurmuştur. Dün bir birlik umudu içindeydik. Beklentim boş çıktı ve birliğin mümkün olmadığına inandım."

Dumouriez'nin ihaneti Gironde'a karşı nihai saldırıyı çabuklaştırdı. 3 Nisanda Robespierre Konvansiyonda Jakoben ve Montagnard stratejisini kesin olarak belirledi. Halkın selameti adına "Dumouriez ve özellikle de Brissot ile işbirliği içinde olan herkesin suçlanması" gerektiğini bildirdi. Jakobenler toplantısında devrimci bir halk ordusu kurulmasını ve böylelikle Montagnard'lar ve Sans-Culotte'lar arasında ittifaka büyük önem verilmesini istedi.

"Devrimci bir ordu kurmak gerekiyor; bu ordunun yurtseverlerden ve Sans-Culotte'lardan oluşması gerekli; bu ordunun gücünü ve çekirdeğini varoşların oluşturması gerekiyor... Ilımlılık yanlısı herkesin, gözünün yaşına bakılmadan uzaklaştırılması gerekir. Silahsızlandırılması gerekenler soylular ve dinciler değil kuşkulu ve karanlık yurttaşlar, entrikacılar, yurtseverlik karşıtlarıdır; Marsilya'da bu önlemler alındı. Dumouriez'nin Marsilya birliklerinden önce Paris'te olması gerekiyor. Bu nedenle acele ediyor. Tehdit altındaki Paris'in kendini savunması gerekiyor. Bu önlemlere karşı çıkan herkes kötü vatandaştır."

5 Nisanda *genç* Robespierre Girondin'lere karşı Jakoben taktiğini belirginleştirdi.

"Tüm namuslu yurttaşların kendi bölgelerinde birleşmeleri, kamuoyunu şimdiye kadar olduğundan daha yararlı bir biçimde yönlendirmeleri ve sadakatsizlik gösteren milletvekillerini tutuklamamız için Konvansiyonu zorlamaları gerekir."

Bu, iki ay önceden, Girondin'lerin tutuklanmasıyla sonuçlanan günlerin akışının düzenlenmesiydi. Jakobenler ve gruplaşan militanlar arasında sistemli bir işbirliği başladı.

Dufourny'nin Mart ayında bildirdiği gibi "başkaldırı"nın ana merkezi olmak istemeyen Jakobenler halk hareketini merkezileştiren Piskoposluk Komitesi'yle bütünleşmeyi başardılar. Bildiriler kaleme alınması amacıyla düzenli bir biçimde komiserler gönderdiler oraya. Bir başkaldırı düşüncesi yaygınlık kazanmaya başladı ve 5 Mayısta, kulüpte, *insan türünün hatibi* A. Cloots Girondin çoğunluğa karşı başkaldırı çağrısı yaptı. 8 Mayısta, Robespierre çatışmanın amacını gösterdi. Gironde-Montagne düellosunu açıkladı ve iki grubun ortadan kaldırılması mümkün olmayan kar-

şıtlığının sosyal özelliklerini belirginleştirdi. Gene "siyasal" eğilimli olan söylemi güç ilişkilerinin değerlendirilmesinde son derece açık seçik özellikler taşıyordu.

> "Halktan yana olmayan halka karşıdır; yaldızlı külotlar giyen, Sans-Culotte'ların düşmanıdır. Sadece iki parti vardır: yoldan çıkmış olanların partisi ve erdemli insanların partisi. İnsanları zenginliklerine ve durumlarına göre değerlendirmeyin, karakterlerine göre değerlendirin. İnsanlar iki sınıfa ayrılır: Özgürlük, eşitlik dostları, mağdurların dostları, yoksulluğun dostları ve haksız zenginliğin ve zorba aristokrasinin savunucuları. İşte Fransa'da görülen manzara budur. Ancak bir iç savaş istenmiyorsa bu iki sınıfın birbirinden ayrılması gerekir."

Gironde son bir karşı saldırı girişiminde bulundu. Marat'nın suçlanması sonucuna varan aynı yöntemi uyguladı. Sözcüsü Guadet Konvansiyonda, Parisli yöneticileri "paragöz ve egemenlik peşinde koşan anarşistler" olarak suçladı. Guadet böylelikle 17 Mayısta Jakoben kulübünde sunulan, Camille Desmoulins tarafından kaleme alınan bir broşüre (*l'Histoire des Brissotins ou Fragment de l'Histoire secrète de la Révolution*) cevap veriyordu. Guadet Konvansiyondan hepsi Girondin olan on iki üyeli bir komisyon kurulması kararı çıkmasını sağladı. Bu komisyon, 24 Mayısta, Paris Komünü üst düzey görevlilerinden Hébert'i, *Père Duchesne*' in 239. sayısında yazdıkları nedeniyle tutuklattı:

> "Père Duchesne'in, tüm Sans-Culottes departmanlarında Brissotin, Girondin, Rolandin, Buzotin, Pétion'cu komploları ve yiğit Montagnard'ları, Jakobenleri, Paris Komünü'nü katletmek amacıyla, özgürlüğe bir darbe indirmek ve yeniden krallığı getirmek amacı peşinde koşan uğursuz

Capet ve Dumouriez işbirlikçileri konusunda çok önemli ifşaatları."

Jakobenlerin desteklediği Komün'ün baskısıyla Hébert serbest bırakıldı. Kulüpte "alkışlarla" karşılandı ve keyfi bir biçimde tutuklanışının öyküsünü anlattı. Gitgide kırılganlaşan bir savunma üslubunu benimsemek zorunda kalan Girondin'ler temsilcileri Isnard aracılığıyla Paris'e karşı son ve şiddetli bir saldırıda bulundular. 25 Mayısta Hébert'in serbest bırakılmasını isteyen bir Komün delegasyonuna karşı zengin bir tüccar olan Var milletvekili Konvansiyonda şöyle haykırdı:

> "Sürekli biçimde yeniden başlayan bu ayaklanmalarla ulusal temsile zarar verme noktasına gelindiği takdirde Paris yok olur; yakında Seine kıyılarında Paris diye bir kentin var olup olmadığı araştırılabilir."

Bu, Eylül 1792 Lasource önerilerinin büyük ölçüde ötesine geçerek 10 Ağustos başkaldırısının nedenlerinden biri olan Brunswick bildirisini hatırlatıyordu daha çok.

Departmanlarda gerçekleşen daha vahim olaylar da şunlardı: Gironde aristokrasi ve karşıdevrim hareketinin ekmeğine yağ sürüyor ve çoğu zaman kralcıların yönettiği bir *grup hareketi*'ni destekliyordu. Mayıs 1793'te tek bir sirküler bile göndermeyen Jakobenlere taşradan haberler gelmeye devam etti. Seine-Inférieure temsilcisi Pocholle, görev dönüşü Dieppe kulübünü etkileyen bunalımı şu sözcüklerle anlattı 29 Nisanda:

> "Dieppe'te, bir zamanlar çok olumlu ve verimli fikirlerle donanmış olan ancak birkaç aydan beri sapkınlaşan bir dernek buldum. Bu da Roland hizibinin bir suçudur; hemen hemen tümü alçakça ifadeler kullanan gazetelerin suçudur bu; sadece *Le Républicain* (Ch. Duval'in gazetesi) ve

Audoin'ın gazetesini (*Journal universel*) aklıyorum bu bağlamda."

20 Mayısta Marsilya'lı bir yurtseverden gelen bir mektup toplantıda okundu ve genel bir sıkıntıya yol açtı. "Barbaroux partisi" kente egemen olmuştu. Jakobenler Lyon olaylarından zamanında haberdar olamadılar. 29 Mayısta ılımlılar ve kralcılar grupların büyük bölümünü ele geçirdiler ve Montagnard belediyeyi devirdiler. Jakoben yönetici Chalobin tutuklandı. Muhtemelen 17 Temmuzda idam edildi. Ölümü onu üçüncü *özgürlük kurbanı* yaptı.

Dolayısıyla bir Girondin komplosu korkusu engelleyici bir başkaldırı başlatma düşüncesiyle çelişmedi. Ayaklanmaya başvurma Robespierre tarafından 26 Mayısta Jakobenlere açık seçik bir biçimde duyuruldu:

> "Halk baskı altına alındığında, kendisinden başka başvuracağı bir makam olmadığında, ona ayaklanmaya gerek olmadığını söyleyen bir alçaktır... Bu hareketin zamanı gelmiştir... Halkı yozlaşmış milletvekillerine karşı ayaklanmaya çağırıyorum."

Bu tercih çıkarcı değil, stratejik bir tercih oldu. Jakobenler iki günün (31 Mayıs-2 Haziran 1793) hazırlanmasına aktif biçimde katıldılar. Kendi seksiyonları içindeydiler, Piskoposluk komitesinde temsilcileri vardı; 30 Mayısta "halkın kurtuluşu olanaklarının tartışılması amacıyla komiserler tarafından diğer 47 seksiyonu kendi seksiyonları içinde tartışmaya" davet eden Cité seksiyonunun önerisini kabul ettiler. 2 Haziranda gecenin geç saatlerinde *Boissel* günün bir bilançosunu çıkardı. 29 Girondin milletvekilinin ve iki bakanın, Clavière ve Le Brun'un tutuklanma haberi üzerine "meclis ve tribünde oturan halk sürekli bravo sesleri ve alkışlar arasında sevinçlerini ifade ettiler".

G. Lefebvre tarafından *31 Mayıs ve 2 Haziran devrimi* olarak nitelendirilen bu iki günün sosyal anlamının altı çizildi: "Büyük burjuvazinin saf dışı edilmesi, Sans-Culotte'ların sahneye çıkması". Siyasal düzlemde Jakobenler muzafferdiler ve La Montagne Konvansiyonda çoğunluktaydı artık. Bu, Cl. Mazauric'e göre "Gerçek Jakoben Cumhuriyeti olayı, Jakoben burjuvaziyle halk kitlelerinin tam bir devrimci zafer amacıyla tam ittifaklarıyla mümkün olan olay"dır.

"Jakobenler-Montagnard'lar" ve iktidar uygulaması (Haziran 1793 9 Thermidor yıl II - 27 Temmuz 1794)

"Mükemmel bir ayaklanma"nın ertesinde

7 Haziranda Paris kulübü 31 Mayıs-2 Haziran günlerine meşruiyet kazandırmak amacıyla küçük bir broşür biçiminde bir sirküler gönderdi: Taşra derneklerini ve kamuoyunu bilgilendirmenin klasik yöntemiydi bu uygulama. *Olayların kısa tarihi*' ni bir kez daha yayınlayarak özenle eğildiler bu işe. Entelektüel elitin daha güçlü desteğini sağlamak amacıyla Antik dönem tarihiyle çok sayıda kıyaslamalar yaptılar ve metinlerini Seneca, Cicero, Platon, Sallustius'dan alınmış Yunan-Latin alıntılarıyla süslediler. Sirküler bu iki günün özellikle devrimci anlamı üstünde durdu. Birçok temel fikir ön plana çıkmıştır bu bağlamda. Öncelikle, ayaklanma "özellikle talihsiz vatanımızı Vendée iç savaşından kurtarmak için" çok geç başlamıştır. Ama zamanında gerçekleşmiştir.

Paris,

> "muazzam nüfusuyla boyun eğdirilemeyen ve aydınları, halk dernekleri ve deneyimiyle egemen olduğunu söyleme cesaretini gösterdiğimiz bu kent... Paris... hiçbir yurtsever kentin yapamayacağını yapmıştır. Üçüncü kez (hiç kuşku-

suz 10 Ağustos ve 14 Temmuz insanları için çok geç) ayağa kalkmıştır bu kent".

Sirküler önemli bir olgu üstünde durmuştur: Ayaklanma tek bir kurban bile vermemiştir, dolayısıyla *mükemmel bir ayaklanma* fikri doğmuştur.

> "En yararlısı, en sağlıklısı olan bu üçüncü ayaklanmada tek bir kan lekesi görülmemiştir... Yirmi dört saat boyunca kızgın bir halkın silah tehdidi altında olduğunu, tek bir eylemcinin burnunun kanamadığını söylemek yeterlidir bu bağlamda."

Ayaklanmanın doğrudan nedenleri arasında taşra karşıdevrimci ayaklanmaları çok önemli bir yer tutmuştur; en iyi yurttaşları boğazlayan Nantes, Rennes, Lozère, Bordeaux, Marsilya ve Lyon adları anılmıştı. Konvansiyon "bir gladyatörler arenası ve ve çoğu zaman bir hal" gibi takdim edildi. Ama sirküler özellikle ayaklanmanın organizasyonu üzerinde durdu. Şubeler kan akmasını ve 2 Eylül'ün tekrarlanmasını engellemek için bir devrimci komite oluşturan komiserler tayin ettiler. Ve Dion Cassius'ten alıntılar yapan Jakobenler ayaklanmanın zorunluluğunu kanıtladılar: "kişiliklerine güvenerek komployu bastırmakla başlamak gerekir". Dolayısıyla Girondin'lere karşı girişilen bir "temizlik harekâtıydı söz konusu olan. Ayaklanma Paris'te Konvansiyonun varlığıyla kısmen meşrulaştırıldı: "Karşı devrim"in önce yurtseverlikleriyle ünlü birçok kentte olduğu gibi orada gerçekleşmesinin engellenmesi" gerekiyordu. Bununla birlikte Paris "Cumhuriyetin gözünde" ayrıcalıklıydı ama taşranın desteği çok önemliydi ve bu destek ülkenin kurtuluşu için temel amaçtı. "Paris... artık sadece kendi sorumluluk payını üstlenmek istiyor ve saygılı bir tavırla öteki departmanların ve egemenin (halk) kararını bekliyor". Nihayet bu sirkülerin

son özelliği de şudur: Hak eşitliğine dayalı ulusal birlik. "Tarım yasası"nı "anlamsız bir yalan" gibi ifşa eden Jakobenler Girondin'ler tarafından sık sık dile getirilen çelişkiler içine kapanmayı kabul etmediler: "Paris'e karşı taşrayı, yoksula karşı zengini, köylere karşı kentleri tahrik ediyorlardı." Önerilen program "despotizmle de uyuşmacılıkla da uyumlu olmamalıydı". Özgür hükümetler için model olacak ve "herkesin mutluluğu"nu sağlayacak bir anayasanın hayata geçirilmesi gerekiyordu. 800 derneğin kurulan yeni rejime uyum sağlaması Jakoben başarısının çarpıcı bir işaretidir. Bununla birlikte Jakobenler-Montagnard'ların iktidara gelişi özellikle zor koşullarda gerçekleşti. Fransa büyük bir bölünme içindeydi ve karşıdevrimci hareketler ülkeyi sarsmıştı. Üstelik Jakobenler ilk kez, hegemonik bir biçimde, tek başlarına iktidara geliyorlardı. Hiç kuşkusuz parlamenter çoğunlukların desteklediği hükümetlere ortak olmuşlardı. Ama bu kez ellerinde devlet aygıtı vardı ve özellikle mahvolmuş bir ülkeyi yönetmeleri gerekiyordu. Ülkeyi "yeniden fethetmek" için tek yöntem Terör uygulaması oldu.

Hükümetin çalışması: Devrimci hükümet

Kurumlar düzeyinde büyük bir değişiklik olmadı. Mart-Nisan 1793'te hayata geçirilen idari yapılar sürdürüldü. Bununla birlikte derin niceliksel bir değişiklik gerçekleşti ve Montagnard eğilimleri açık seçik biçimde belirginleşti. Devrimci mahkeme, görevli temsilciler, Halk Kurtuluş Komitesi despotizm ve uzlaşmacılığa karşı Montagnard mücadele öğretisini uygulamaya soktular. Konvansiyon önce yeni bir anayasayı benimsedi. Ekim 1792'den sonra Girondin'lerden oluşan ve Condorcet'nin başkanlık ettiği bir anayasa komitesi projeyi hazırlayıp sunmakla görevlendirilmişti. Kralın davası nedeniyle geciken tartışma Şubat 1793'te başladı ve Condorcet'nin projesi bağlamında gerçekleşen tartışma 2

Haziran tarihinde henüz bitmemişti. 19 Ekim 1792'den itibaren, Paris kulübü, Girondin'lerin etkisini dengeleyebilmek amacıyla Collot d'Herbois, Billaud-Varenne, Robespierre, Danton, Chabot, Couthon vb. isimlerin yeraldığı bir *Yardımcı Anayasa Komitesi*'yle donandı. 24 Nisan 1793'te Robespierre, Konvansiyonda, *Projet de déclaration des droits de l'homme et du citoyen*' de (İnsan ve yurttaş Hakları Bildirgesi Projesi) Jakoben görüşünü açıkladı. 10 Mayısta *Temsili Hükümet Üstüne* tezlerini sergiledi. 24 Haziran 1793'te bir insan hakları bildirgesiyle birlikte kabul edilen anayasanın, büyük ölçüde Robespierre'in savunduğu fikirlerden esinlendiği söylenebilir. Bildirge Jakoben burjuva ideolojisi ve halkın özlemlerinin uzlaşmasının bir sonucudur. Mal ortaklığı düşüncesi reddedilmiştir ("mülk eşitliği bir hayaldir" demişti Robespierre 24 Nisanda), buna karşılık 17. madde ekonomik özgürlüğü ilan etmektedir. A. Soboul, Montagnard'ların sosyal demokrasi yoluna angaje olmayı reddettiklerini söylemiştir. Bununla birlikte 21. Madde yardım ve işbirliği hakkı getiriyordu ve 22. maddede şu ifade yer almıştı: "Eğitim herkesin hakkıdır. Toplum bütün gücüyle ortak aklın gelişmesini desteklemelidir ve eğitimden bütün yurttaşların yararlanmasını sağlamalıdır." Nihayet "yönetim halkın haklarını gaspettiğinde " ayaklanma hakkı 35. maddede açık seçik belirtilmişti. Sonuç olarak önerilen siyasal rejim hem Rousseau'dan hem Robespierre'ci tezlerden esinleniyordu. Yasamanın icraya üstünlüğünü güvence altına alıyordu. Ulusal egemenlik uygulaması referandum kurumuyla genişletildi. Ama milletvekillerinin genel oyla seçilmesi Sans-Culotte'ların çok sevdiği doğrudan demokrasi uygulamasını karşılayamıyordu. Anayasa parlamenter temsilin burjuva sistemini benimsedi.

Montagnard'lar anayasal etkinliği onaylatmak için olumlu sonuçlar veren cüretli bir taktik uyguladılar. Fransız ulusu metni oylamak amacıyla bir araya gelmeye davet

edildi. Taşra kulüpleri çoğu zaman bildirgeyi ve anayasayı madde madde okudular. 14 Temmuza doğru bu amaçla bir araya gelen seçmenler düşüncelerini dile getirdiler. Görüşmelerin sonucu, Cumhuriyetin Birliği ve Bölünmezliği gününde, 10 Ağustosta resmen açıklandı: 12.000 yurttaşa karşı, 1.800.000 yurttaş anayasayı onayladı. Montagnard'lar metni Konvansiyonda bir *kutsal sandığa* koydular. Bu anayasanın uygulanmasının ertelenmesi için dış ve iç savaş bahane edildi. Devrimci bir yönetimin uygulamasıyla ifade edilen Jakoben strateji kulüpleri iktidarın uygulamalarına ortak etti. 2 Hazirandan sonra de Cardenal şunları yazmıştır: "Devrimci hükümetin işleyişinin tarihi halkın temsilcilerinin ve halk derneklerinin ilişkilerinin tarihiyle karışıyor..." Montagnard Konvansiyon kulüplerle ilgili mevzuatı belirginleştirdi. Örgütlenme özgürlüğü adına etkinlikleri iyi kötü hoşgörüyle karşılanan kulüpler 25 Temmuz 1793 kararnamesiyle meşruiyet kazandılar. Bu kararnameye göre:

> "Hangi bahaneyle olursa olsun, toplantılara engel olan, halk derneklerini dağıtmak amacıyla herhangi bir yola başvuran her makam, her birey özgürlüğe karşı saldırıda bulunmuş kabul edilecek ve cezalandırılacaktır."

Yıl II, 14 frimaire (2 Aralık 1793) kararnamesi Halk Kurtuluş Komitesi'nin kulüplere yüklenmesini gerekli bulduğu görevi belirtti:

> "Halk dernekleri kamuoyunun araçları olmalıdır ama onun izleyeceği yolu ve amacını sadece Konvansiyon belirleyebilir... Bu dernekler kesinlikle oluşturulmuş bir otorite değildir, ama bir tür kamuoyu inisiyatifine sahiptirler. Birtakım entrikacıların eline geçtiği takdirde güçleri özgürlük için bir tehlike oluşturmaz mı?"

Kararname bölgeyi özellikle bir yönetim birimi haline getirerek bir Jakoben ilkesini ön plana çıkarmıştır.

Paris'te izlenen siyasal çizgi Billaud-Varenne'in 9 Haziranda (*Sur des mesures de Salut public*[Halkın Kurtuluşu Üstüne Önlemler]), Saint-Just'ün 10 Ekimde ve nihayet Robespierre'in yıl II, 5 nivôse'da (25 Aralık 1793) (*Sur les principes du gouvernement révolutionnaire*[Devrimci Hükümetin İlkeleri Üstüne]) belirlediği çizgi olmuştur.

> "Devrimci hükümet teorisi bu teoriyi getiren devrim kadar yenidir. Onu kesinlikle bu devrimi hiç düşünmeyen siyaset yazarlarının kitaplarında ve güçlerini kötüye kullanmaktan memnun olan ve pek fazla meşruiyet arayışı içinde olmayan zorbaların yasalarında aramamak gerekir; öte yandan bu sözcükler aristokrasi için sadece bir terör konusu ve bir iftira ifadesidir; zorbalar için rezaletten başka bir şey değildir; birçok insan için de muammadır sadece; en azından, iyi yurttaşları kamusal çıkar ilkeleriyle birleştirmek için herkese açıklamak gerekir bunun anlamını."

Robespierre Jakoben öğretiyi Yıl II, 17 pluviôse (4 Şubat 1794) tarihli *Siyasal Ahlak İlkeleri Üstüne* adlı söylevinde belirginleştirmiştir:

> "...Konuştuğum şu ana kadar, bizim, belirleyecek vakti bile bulamadığımız doğru bir teori ve belirli davranış kurallarından çok, zor koşullarda, iyilik aşkıyla ve Vatanın ihtiyaçları duygusuyla yönlendirilmiş olduğumuzu kabul etmemiz gerekir. Devrimin amacını ve varmak istediğimiz noktayı açık seçik belirlemenin zamanı gelmiştir; kendi kendimize hesap vermenin zamanı gelmiştir, bizi amaçlarımızdan uzaklaştıran engelleri ve amaçlarımıza ulaşmamız için benimsememiz gereken yolları saptamamızın zamanı

gelmiştir: Hiçbir zaman fark edilmemiş gibi gözüken basit ve önemli bir düşüncedir bu."

İktidarların delegasyon sistemini bir kez daha dile getiren Robespierre şöyle der:

"Demokrasi halkın sürekli bir araya geldiği, tüm devlet işlerini kendisinin düzenlediği bir sistem değildir... Demokrasi kendi yaptığı yasalarla yönetilen egemen halkın yapabileceği şeyi kendisinin yaptığı ve yapamayacağı her şeyi temsilcilerine yaptırdığı bir sistemdir."

Nihayet hükümet programını açıklarken de şunları der:

"Halk hükümetinin barış zamanında dayanağı erdemdir... halk hükümetinin devrim zamanında dayanağı ise hem erdem hem *terör*'dür: Erdeme dayanmayan terör yararsızdır; terörsüz erdem de güçsüzdür. Terör hızlı ve çabuk, acımasız, sert, kırılmayan adaletten başka bir şey değildir; dolayısıyla erdemin yansımasıdır; özel bir ilkeden çok vatanın acil gereksinimleri için uygulanan genel bir demokrasi ilkesinin sonucudur."

Jakobenler kısa süre içinde kendilerini devrimci düşüncenin tek merkezi gibi görmeye başladılar. A. Soboul *Parisli Sans-Culotte'lar Üstüne* adlı tezinde bu gelişmenin altını çizmiştir. Yıl II 26 ventôse'da (16 Mart 1794'te) Robespierre ve Yıl II 21 germinal'de (10 Nisan 1794) Collot d'Herbois bölgelerdeki halk derneklerine karşı saldırıya geçtiler. Prairial* için şunları anlatır A. Soboul:

"Çok sayıda dernek dağıtılmıştır ancak gruplaşma özelliği taşımayan ya da daha kararlı Sans-Culotte'lardan oluşan birçok dernek Jakoben atılımını izlemeyi kabul etmiyordu.

(*) Fransız devrim takviminde, 20 Mayıs'tan 18 Haziran'a kadar süren dokuzuncu ay - yay.n.

Bunlar uzun süre direnebilecekler miydi? Jakobenler için *tek kamuoyu merkezi* olan resmi makamların bakış açılarında da mahkûm edilmiş oldukları kesindir bunların."

Trajik 1793 yazında ülkenin sistemli bir biçimde yeniden fethedilmesi derneklerde siyasal bir temizlik yapılması sonucunu doğurdu. Görevli temsilcilerin eylemi Paris kulübüne bir ön bilanço çıkarma olanağı verdi. Anlamlı örnekler bağlamında iki kategoriden söz edilebilir: Bir yanda coğrafi konumları itibariyle bir karşıdevrimci ayaklanmaya karışan dernekler; öte yanda karşıdevrimin saldırısına uğramayan ve Jakoben eylem için güçlü direniş ve dayanışma sığınakları olarak kalan kent kulüpleri.

Birinci kategoride Mayenne kenti kulübü belirgin özellikleriyle dikkat çeker. Nisan 1791'de Montagnard'lara ancak 2 Haziran ertesinde yaklaşan Bissy tarafından kurulan kulüp dernek şubesi olarak ancak Yıl II ventôse'da (Mart 1794) resmen kabul edilebilmiştir. Toplam 8.000 kişilik bir nüfustan en fazla 400 üyenin oluşturduğu kulüp üyeleri ticaret, zanaat ve sanayi (45 %), yasa adamları ve entelektüellerden (25 %) ve askerlerden (13 %) oluşuyordu. Vendée ayaklanması sırasında ortaya çıkan çalkantı içinde kulüp yalnız ve savunmasız kaldı ve kısa süre sonra karşıdevrim hareketiyle uzlaştı. Kasım 1793'te kent Chouan'ların* eline geçti ve kulüp en küçük bir direniş eylemi gerçekleştiremedi. Federalizm düzleminde bile en küçük bir temizlik hareketi örgütlenemedi çünkü adam kalmayacaktı böyle bir eylem sonucunda. Mart 1794'te Montagnard'lara yakın, Sarthe milletvekili, temsilci François kulübü örgütledi. Kulübü, Laval savunması gerekçesiyle biraz ihmal etti ancak çok belirgin bir atılım da kazandırdı ve böy-

(*) Eski Fransızca *choan*'dan, baykuş anlamına gelen sözcük. Devrim sırasında Cumhuriyet'e karşı çıkan ve silahlı mücadele veren Bretagne ve Maine'deki karşıdevrimci ve kral yandaşı köylülere verilen ad - yay.n.

lelikle *Société régénérée des Républicains de la commune de Mayenne* (Yeniden Canlandırılan Mayenne Komünü Cumhuriyetçileri Derneği) kurulmuş oldu. Yıl II 18 ventôse'da (8 Mart 1794) yeni bir mevzuat kabul edildi. Arınma oylaması "Thirion temsilcisinin gelişiyle (1793 sonbaharında göreve gelen) Mayenne cumhuriyetçi derneğinin kuruluşundan sonra kabul edilen yurttaşlar listesi" temelinde gerçekleşti. 9 üyeden oluşan dernek merkezi yüz kadar "Jakoben"i kabul etti ve kulüp Paris'e bağlandı-ama çok geçti artık!-. François bu kulübe gerekli hoşgörüyü gösterdi. Böyle bir ideolojik bozgun noktasına nasıl gelindi? Paris'e bağlı olmayan kulüp kuruluşundan beri dernek merkeziyle irtibattan yoksundu. Olaylar konusunda bilgilenmek için çok önemli olan bu haberleşmenin "talihli gerekliliği"nin bir kanıtı *(a contrario)* olacaktı bu deneyim. Bissy, "yurdun çocuğu" kulübüyle haberleşerek ve özellikle Hıristiyanlıktan uzaklaştırıcı tavrıyla Mayenne dernek üyelerini bütünüyle yanlış yönlendirerek kesinlikle büyük bir sorumluluk üstlendi. Misyonunun bilincinde olan François bundan böyle *Yeniden canlanan derneğe* dayandı, Yıl II 10 prairial'de (29 Mayıs 1794) kulübün başına geçerek bölge yöneticilerini yeniden örgütlemekle yükümlü 10 üyeden oluşan bir komite kurulmasını istedi. Bu edim, kulübün siyasal işlevini tanımak anlamına geliyordu. 12 prairial'de (31 Mayıs 1794) François'ya yeni kamu görevlilerinin listesi okundu. Kulüp gecikmiş olarak "Jakoben" olmasına rağmen aristokratların, ılımlıların ve aşırı devrimcilerin devleti karşı karşıya bıraktıkları tehlikeleri kabul etti. Bu devrimci Hükümet'le koşutluk içinde olan güzel bir bildiriydi!

İkinci kategoride Mayenne benzeri, ortalama bir kent derneği örneği gösterilebilir: Bourbonne-les-Bains. Bir Jakoben kulübü bulunan ilk Haute-Marne kenti Bourbonne'da özellikle hukukçulardan, hekimlerden, cerrahlardan (bir askeri hastane vardı kentte) oluşan bir dernek vardı; zanaatçılar ve

tüccarlar üyelerin (108) yüzde 28'ini oluşturuyordu sadece. Nancy olayından kısa süre sonra kurulan dernek Mayenne derneğinden çok farklı olarak örnek bir tutum sergiledi. Yurtsever ardından cumhuriyetçi bir mücadele verdi, dikkat çekici bir militanlıkla coğrafi ve yönetimsel çerçeve içinde Jakobenlerin de takdir ettiği bir tür Jakoben hegemonyası sağladı. Feuillants bölünmesi sırasında Paris kulübüne sadık kalan dernek üyelerinden birinin Temmuz 1791'de dilediği Cumhuriyet'i sevinçle kabul etti. Eğitimci rolünü gerektiği gibi üstlenerek kamuoyuna açık toplantılar düzenledi ve köylere "misyonerler" gönderdi. Yurtsever davaya sadık kalan dernek 1792'de çok sayıda ulusal gönüllünün ilgisini çekti ve askerleri donattı. Özellikle ekonomik alanda Girondin ideolojinin etkisinde olan dernek 31 Mayıs-2 Haziran ayaklanmasını kabullendi. 8 Temmuz 1793'te, 30 Haziranda hazırlanan anayasayı kabul ettirdi. "Halkı aydınlatmak" amacıyla bu metnin yorumlanması, tartışılması ve onaylanması için manastır kilisesinde toplantılar düzenlendi. Ekim 1793'te, Bourbonne derneği, Langres kulübüyle birlikte bir bildiri yayınlayarak "yiğit Montagnard"ları kutladı ve "bataklıkta kokuşmuş alçak temsilcilerin dışlanmasını" istedi. Dolayısıyla kulüp Jakobenler tarihinde bir örnek oluşturdu. Görevli milletvekili Rühl'ün, 1793 sonbaharında, bir rapor kaleme aldığında, Haute-Marne departmanıyla ilgili olarak olumlu düşünceleri biliniyor: "Burada kamuoyunun fikirleri Devrim'le uyum süresine girdi ve bu departman gerçek ilkelerden asla sapmadı." Rühl Yıl II, 12 brumaire'de (2 Kasım 1793) Bourbonne'da kulübün toplantısına başkanlık etti ve bu sırada egemen olan olumlu sivil ve Montagnard düşünceye tanık oldu. Milletvekili Konvansiyonda savunma vaadinde bulunduğu bir yığın yerel taleple ayrıldı oradan.

Böylelikle bölgelere ve taşra kulüplerinin izlediği çizgiye bağlı olarak Jakoben uygulama bir siyasal eylem birliğine

yöneldi, taşra derneklerini devrimci yönetimin zorunlu konakları haline getirdi ve onlara çok önemli bir yerel siyasal otorite işlevi yükledi. Paris Jakobenleri uygulamalarını daha bir güvence altına almak için de Haziran 1793'te taşra derneklerine *Journal de la Montagne* aboneliğini empoze etti neredeyse. H. Gough son çalışmalarından birinde Haziran 1793'ten yıl III brumaire'e kadar yaklaşık 600 derneğin bu gazeteye abone olduğunu göstermiştir. Bu rakama Paris'teki 2 112 bireysel abonelik, taşradaki 3358 abonelik ve 85 asker aboneliği eklenince Jakobenlerin resmi gazetesinin gerçek başarısının ne olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, H. Gough'un da belirttiği gibi "Jakobencilik, çoğu zaman söylendiği gibi aslında bir kent olgusu olmuştur ve *Journal de la Montagne* aboneleri de kent kökenliydi". Bu gözlem Jakobenlerin bilincinde oldukları bir gerçekliği yansıtır. "Köylülere" yönelik militan eylem gerçek anlamda 1792'nin ilkbaharında biçimlenen bir uğraş olmuştur. Bütün köylüleri davalarına kazandırmak isteyen Jakobenler köylerde gerçek "misyonlar" örgütlediler. Ama çoğu zaman taşra kulüplerini şaşırtan ve cesaretlerini kıran bir direnişle karşılaştılar. "Kentli beyler" iyi kabul görmediler. Oysa köylülerle ittifak Jakoben ideallerinin muzaffer olması için her zamankindan çok gerekliydi. Bu konuda, Montagnard konvansiyon üyesi, Morbihanlı tarım işletmecisi Lequinio çok önemli tanıklıklar bırakmıştır. Kendisi ilk Jakobenlerdendir ve *Journal des Laboureurs*'ün (1791-1792) yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır; 1796'da *La Philosophie du Peuple ou Eléments de Philosophie politique et morale mis à la portée des habitants des campagnes*'ı (Halkın Felsefesi ya da Köylülere Yönelik Siyaset ve Ahlak Felsefesi) yayınlamıştır. Bu yapıt bir tür başvuru kitabı kabul edilir.

"Devrimi kim yaptı?" sorusuna Lequinio köylü dünyasına Jakoben bakış gibi kabul edilebilecek anlayışlarla cevap

vermiştir. "Sizi papazlardan, senyörlerden ve soylulardan, maliyecilerden, mevzuatçılardan kim kurtardı; sizi aşardan ve tuz vergicisinden, kötü muamelelerden ve küçümsemelerden, kemiren yağmacılardan kim kurtardı? Kentliler değil mi? Onlar olmasaydı devrimin yok ettiği o baskılar altında inliyordunuz hâlâ; onlar olmasaydı siz hâlâ toplumun yük hayvanlarıydınız. Çoğunun maddi durumu iyiydi; çoğu eski rejimde rahat yaşıyordu; soyluların egemenliği altındaydılar ama onlar da size egemen olarak telafi ediyorlardı bu durumu; çoğu çok mutlu bir yaşam sürüyordu; çoğu bu durumlarını kaybettiler; hepsi, size olan üstünlüklerini yitirdiler; devrim için her şeyi feda ettiler; her halükârda kazanan sizler oldunuz; dolayısıyla sizin tarlalarınızdan gelebilecek tüm yardımları onlardan esirgemek nankörlük ve adaletsizlik olur. Düşünün ki işlediğiniz tarlayı yaratan siz değilsiniz; düşünün ki o tarla Fransa toprağının bir parçasıdır ve sizin olmaktan önce Fransa'nındır: Sizin mülkiyetiniz olmasına izin verilmiştir, bu doğrudur ama toplumun yararlanması koşuluyla; ve eğer ürünleri ondan esirgerseniz bu tarlayı ürünsüz bırakmış kadar suçlu olursunuz; ve toplum ona yeniden sahip olma ve onu sizden daha çalışkanlara verme hakkına sahipken inanmaktan kesinlikle vazgeçmeyeceksiniz. Buğday ve köylerdeki öteki tahıllar kent sokaklarında yetişmez, aynı şekilde çiftçilerin ihtiyaç duyduğu sanatların ve mesleklerin çoğu onlar tarafından icra edilmez. Aletleriniz için gerekli olan demir ve çeliği, sizin dışınızdaki kişiler toprağın derinliklerinde aramasalardı ve tüccarlar ulaştırmasaydı nereden bulacaktınız? İşçiler sizin için durmadan çalışmasalardı kullandığınız aletleri ve giydiğiniz elbiseleri nereden bulacaktınız, vb.?"

Lequinio, kanıtlamalarıyla "tarihsel Jakobenlik"te "ulusal ve popüler bir kolektif irade" çevresinde gerçekleşen bir "kent-köy birliği" gören Gramsci düşüncesine büyük bir de-

rinlik kazandırmıştır. Gerçekten de Montagnard'lar iktidara gelir gelmez köylülük lehinde bazı önlemleri kabul ettirmişlerdir. 3 Haziran 1793'te çıkarılan bir yasayla göçmenlerin topraklarının küçük parseller halinde satışı (ödemeler on yıla yayılmıştır) örgütlenmiştir. 10 Haziranda da komün arazisinin eşit biçimde paylaşımı sağlanmıştır. 17 Temmuz 1793 yasasıyla da Montagnard Konvansiyon feodal sistemi radikal bir biçimde yıktı ve tüm ilkel sanları ortadan kaldırdı. Bu köylüler için toprağın mutlak olarak özgürleşmesiydi.

Jakoben enerji ve burjuva devrimi

Enerji kavramı Jakoben vokabülerin bir parçası olmuştur her zaman. Bir olayın siyasal anlamını kavrama ve ona ulusal bir yankılanış kazandırma yeteneğini ifade etmiştir. Enerji aynı zamanda, sözcüğün manevi anlamında, her iyi Jakobenin, Eski Rejim, aristokrasi ya da büyük burjuvaziyle uzlaşma sistemine karşı mücadelelerden galip çıkabilmesi için sahip olması gereken vazgeçilmez bir niteliktir. Büyük ölçüde stoacılık damgası taşıyan bir ahlaka dayanan Jakobenler, kimi zaman yorgun gözükme tehlikesini göze alarak ama asla çökmeden var güçleriyle işi sonuna kadar götürmeyi bir görev bilmişlerdir. Her düzeydeki Jakobenin siyasal, sosyal, dinsel devrimci eylem kapasitesini sorgulayan Georges Lefebvre şöyle yazıyor:

> "sır, önderleri yani küçük bir azınlığı karakterize eden, aynı zamanda enerjik ve otoriter olan ve kökünü biyolojinin açıklayabileceği bir oluşumda yatmaktadır büyük olasılıkla."

Montagnard Konvansiyonun ve devrimci yönetimin eserini bütünüyle Jakoben bir bilanço gibi takdim etmek söz konusu olamazdı. Ama kabul etmek gerekir ki kulüplerin güçlü örgütlenmeleri ve Jakoben derneklerin militanlarının

desteği olmasaydı Montagnard'lar çoğu zaman bir motivasyon gibi kabul edilen şeyden yoksun kalacaklardı. Ülkenin yavaş yavaş yeniden ele geçirilmesi, Ağustos 1793 kitle ayaklanması, koalisyon güçlerine karşı kazanılan zaferler... bütün bunlar Jakobenciliğin artık ulusal olan orduya girmesiyle mümkün olabilmiştir. Askerlerin ve Montagnard'ların birlikte gerçekleştirdikleri eylem, kesinlikle ülkeyi iç bölünmeden ve istila tehditlerinden kurtarmıştır. 13 Temmuz 1793'te Marat öldürülünce her şeye yeniden başlamak gerekti. Marat ikinci *Özgürlük Şehiti* oldu. Ve bunalım Jakoben cumhuriyeti tehlikeye düşürdü. Terörün teşvik ettiği savaş çabası aslında Jakoben formasyonlu insanlara kaldı. Bunların Jakoben dernekleri üyeleri ya da Jakobenlere yakın kimseler olduğunu anlamak için sorumluların adlarını anmak yeterlidir.

Jakobenlerin eylemi

Sans-culotte savaş bakanı Bouchotte Nisan 1793'te, Paris Jakobenlerine gönderdiği bir mektupta "dernek üyelerinin onlar hakkında fikirlerini söylemeleri için" ordudaki bütün subayların listesini gönderdi.

Carnot ve Prieur (Côte d'Or'dan) Halk Kurtuluş Komitesi'nde ve orduda askeri eylemi koordine ettiler.

Robespierre, Saint-Just, Jeanbon Saint-André savaş çabasının ana hatlarının belirlenmesinde kesin bir rol oynadılar.

İki bilgin Monge ve Hassenfratz Paris'te silah üretiminin örgütlenmesini üstlendiler. Böylece bilimsel araştırmayı ulusal savunmanın hizmetine veren gözüpek bir siyaset izleme örneği verdiler.

İyi bir Montagnard olan Robert Lindet bıkmadan usanmadan erzak sağlanması işiyle ilgilendi. Federalist ve karşıdevrimci türden ayaklanmalarla bölünen ülkenin departmanlarının üçte ikisinde, Temmuz 1793'te başkaldırılar var-

dı. Devrimci atılım Montagnard'lara bütün ülkeyi altı aydan kısa bir süre içinde denetim altına alma olanağı verdi. G. Lefebvre, şöyle demiştir bu bağlamda: "1793 yazında Cumhuriyeti Jakobenlerin ve temsilcilerin girişimleri kurtarmıştır: Ulusal birliği yeniden kurdular, asker topladılar, bu askerleri donattılar ve halkı doyurdular."

Jakobenlerin Halk Kurtuluş Komitesi'ndeki üstünlüğü

10-27 Temmuz arasında yeniden örgütlenen *Büyük Halk Kurtuluş Komitesi* on iki üyeden oluştu ve bunların en az sekizi Jakobenler kulübüne düzenli devam eden üyelerdi: Robespierre, Couthon, Saint-Just, Prieur (La Marne), Hérault de Séchelles, Billaud-Varenne, Collot d'Herbois, Jeanbon Saint-André; öteki dördü de iyi Montagnard'lardı (R. Lindet, Carnot, Barère, Prieur (Côte d'Or). G. Lefebvre'in belirttiği gibi:

> "Yönetmek, savaşmak ve yenmek; ortak çaba, tehlike, iktidar keyfi ve gururu Komiteyi, özerk bir organizma haline getiren bir dayanışma yaratmıştır."

25 Eylül 1793'te Robespierre Jakobenlerden kulübün kayıtsız şartsız desteğini istedi:

> "Jakobenler, unutmayınız ki siz devrimi sadece kardeşlerinizi özgürleştirme zevkini tatmak için yaptınız. Saldırıya uğrayan Montagne'ı destekleyeceksiniz, özgürlüğü hak etmiş olan Halk Kurtuluş Komitesi'ni destekleyeceksiniz ve böylece sizin sayenizde bu örgüt halkın düşmanlarının saldırılarını bertaraf edecektir; böylece, sayenizde özgürlük muzaffer olacaktır ve onunla birlikte muzaffer olacaktır."

Jakobenler ve ekonomik problemler

Ekonomik alanda, planlı ekonomiye başvurma bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. C. Richard'ın tezi (*Le Comité de Salut public et les Fabrications de Guerre*, 1922) bu süreci çok iyi göstermiştir. Özellikle Paris'te, kıtlık nedeniyle çok güçlü olan halkın tepkisi Haziran 1793'te sosyal sorunları yeniden gündeme getirdi. Jakobenlerin dışladığı Varlet, 8 Haziranda Paris Komünü'nde *Sosyal Devlette İnsan Hakları Bildirgesi*'ni (eşitlikçilik yanlısı bildirge) okudu. Ama Jakobenlerin tavrında temel bir değişiklik zorunluydu. Bir zamanlar halkın özlemlerine duyarlıydılar ve bu yöndeki bazı girişimleri desteklemişlerdi: Brunoy'nın Aralık 1792 tarihli bildirisi ya da Mart 1793'te eleştirilmesine rağmen Varlet'nin önergesi. Bundan böyle daha uzlaşmaz bir tavırı benimsediler ve yönetimdeki varlıklarının halkın acılarını dindirme konusunda yeterli bir güvence olduğuna inandılar. Böylelikle J. Roux'nun bildirisi bir kepazelik olarak nitelendi. Robespierre 28 Haziranda duyarlılığını gizlemedi:

> "Jakobenlere, Montagnard'lara, Cordelier'lere, özgürlüğün eski atletlerine iftira ediyorlar. En azından niyetlerinden kuşku duyulacak bir adam (J. Roux) yurtseverlik kisvesi altında Ulusal konvansiyonun onuruna saldırıyor."

Montagnard'ların ilkesel olmaktan çok koşullara bağlı önlemlere razı olmaları için halk hareketinin bütün gücünü göstermesi gerekli oldu. A. Soboul bu anlamda şunları söylemiştir:

> "Stokçularla ilgili yasa kabul edildi... 26 Temmuz 1793: Bu yasa Konvansiyon açısından taktiksel bir ödün gibi gözüküyor... Konvansiyon, Collot d'Herbois'nın raporu doğrultusunda tekelcilere karşı ölüm cezası getiren kararnameyi kabul etti."

4-5 Eylül 1793 gösterilerinden sonra Paris Sans-Culotte'ları un ve tahıl konusunda en yüksek nicelik değerini elde ettiler; G. Lefebvre tarafından "yaşam hakkının hukuksal biçimi" gibi düşünülen fiyatların ve ücretlerin en yüksek genel değeri 11 ve 29 Eylül'de oylanarak kabul edildi."

Soboul şöyle diyor bu konuda:

> "Halkın zaferi ama aynı zamanda yönetimin de başarısıdır bu: Meşruiyet korundu, meşru terör doğrudan eyleme baskın çıkıyordu. Halk Kurtuluş Komitesi direndi; her şeyi, kendi seçtiği bir alanda zamana bırakmayı başardı. Ve sonuçta otoritesi güçlendi, devrimci yönetimin güçlenmesine doğru bir adım daha atılmıştı."

Jakobenler ve eğitim

En temel yönelimlerine (halkın eğitimi) ve 1793 Haklar Bildirgesi'ne bağlı olarak Jakobenler bir *Ulusal Eğitim* önerisi getirme konusunda yoğun çalışmalar sergilediler. 13 Temmuz 1793'te Robespierre, Konvansiyona, Lepeletier'nin büyük ölçüde J.-J. Rousseau'nun *Emile*'inden esinlenerek kaleme aldığı *Milli Eğitim Planı*'nı sundu. 29 Temmuzda, Hassenfratz Jakobenlerin bu planla olabildiğince ilgilenmelerini istedi: "Bunlar gerçekten Halkın Kurtuluşuyla ilgili önlemlerdir çünkü gelecek kuşakları eğitme biçimimizle yurdumuzu ya kurtaracağız ya da yitireceğiz." Yıl II, 29 frimaire (19 Aralık 1793) kararnamesiyle zorunlu, parasız ve laik ilkokulların kurulması karara bağlandı. Kızlara ve erkeklere açık olan bu okullar öğrencileri özellikle bir meslek eğitimine hazırlayacaktı. A. Léon tezinde (*Devrim ve Teknik Eğitim*, 1968) bu konu üstünde durmuştur. Fransızca konuşma zorunluğu Yıl II 8 pluviôse (27 Ocak 1794) kararnamesiyle kurumsallaştırıldı. Bu bağlamda gerçekleştirilen son çalışmalar, özellikle Balibar ve Certeau'nun çalışmaları,

Jakobenlerin, ülkenin birlik faktörü olan ulusal dil uygulamasını ne kadar önemsediklerini göstermiştir. Paris Jakobenleri, Alsace'lılar, Provence'lılar ya da Bretonlar tarafından anlaşılmama riskini göze alarak metinlerini yerel dillere çevirmeyi hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Bas-Rhin milletvekili Simond, devrimci metinleri Alsace'lıların kesinlikle anlamadıkları gerekçesiyle Almancaya çevirmenin büyük bir gereklilik olduğunu itiraf etmiştir. Dolayısıyla bir tür dilsel terörizm söz konusu olmuştur. Özgürlüğün tek dili olan Fransızcanın hiçbir dille karşılaştırılmaması gerekiyordu. Jakoben burjuvazi Yıl II 16 prairial'de (6 Temmuz 1794) Grégoire raporuyla Fransız gençlerinin okula kavuşmasıyla ilgili görüşlerini açıkladı. İki düzey söz konusuydu bu bağlamda: "Yeni bir gramer"e dayalı bir okul Fransızcası ve kitleye yönelik "yeni bir vokabüler" ve seçkin burjuvalar için bir karşılaştırmalı gramer ve retorik. Cl. Mazauric şöyle diyor bu bağlamda: "Grégoire programı sonraki yüzyılda, *demokratik burjuva devriminden, oluşturulan burjuva ulusuna* geçildiğinde hayata geçecektir."

Yardım sorunu

Jakobenlerin halk kitleleriyle birlikte gerçekleştirdiği ittifaktan kaynaklanan önemli bir uğraş da, *Yardım* hakkıdır. Konvansiyon, Yıl II, 22 floréal (11 Mayıs 1794) yasasıyla yardımı devletleştirdi ve "halk hayırseverliği" sayfasını açtı. G. Lefebvre şöyle diyor bu konuyla ilgili olarak:

> "Sosyal güvenlik dediğimiz ilke hayata geçirilirken konutta parasız tedavi, yaşlılara yardım, birçok anneye yardım kurumlaştı."

Gerçekten öncü bir önlem olan bu yasa Yıl II 8 ve 13 ventôse kararnameleri ile sonuçlanan ve mutluluğu "Avrupa'da yeni bir düşünce" gibi gören Saint-Just'ün projesiyle

birleşiyordu. *Ventôse kararnameleri*'nin amacı basit bir siyasal kritere uygun olarak geniş bir özel mülkiyet aktarımını örgütlemekti: Ülkesinin düşmanı olan kişi ülkesinde mülk sahibi olamazdı. Dolayısıyla bazı kuşkulu kimselerin mallarının, bedelsiz olarak yoksullara dağıtılması söz konusuydu. Bu demokratik programı gerçekleştiremeyen Montagnard'lar cumhuriyetçi ilkelere dayalı bir ahlak uygulaması üzerinde yoğunlaştılar. Bir devlet aygıtı olarak Katolik kilisesine biçilen rol ortadan kalkmış olduğundan sadece eğitim ve yardım-hayır- konusundaki boşlukların doldurulmasının yanı sıra, yeni bir etik anlayışın getirilmesi de gerekli olmuştur. 1791'de Jakobenlerin deyim yerindeyse kerhen destekledikleri anayasal kilise ülkeyi saran Hıristiyanlıktan uzaklaştırma dalgası karşısında çaresiz kaldı. B. Plongeron'un tezi *Devrim Sırasında Din Bilinci* (1969) devlet yanlısı din adamlarının başkaldıran din adamları kadar saldırıya uğradıklarını göstermiştir. Yıl II 27 germinal'de (16 Nisan 1794) Moselle departmanı Direktuvarının tanıklığı özellikle anlamlıydı:

> "Din adamlarının her zaman ve her yerde, genel olarak ulusları mutsuz ettikleri düşüncesiyle... bunun özellikle Özgürlük ve Devrim arabasına sadece çıkarlarını ve tutkularını doyurmak amacıyla binmiş gibi davranan anayasa yanlısı denen din adamlarına uygun düşeceği düşüncesiyle..."

Din sorunu ve Jakoben ahlak

Ulusal uzantılar kazanan Hıristiyanlıktan uzaklaştırma kent ve kırsal kesim kökenli halk kitlelerinin ve de çanların sökülmesi emrini veren Konvansiyon'un eseri olmuştur. M. Vovelle tarafından Güney-Doğu bağlamında irdelenen din adamlarının işten el çektirilmelerinde, ötekilere göre Hıristiyanlıktan uzaklaştırma çalışmalarında daha ak-

tif olan bazı temsilcilerin çok belirgin etkisi ortaya çıkar: Sonuçta Fouché, Javogues, Albitte, Barras, Boisset ve Fréron'dan daha aktif olmuşlardır. Ama 21 Kasım 1793'te Robespierre Jakoben kulübünde Hıristiyanlıktan uzaklaştırmaya ve ateizme karşı çıkar:

> "Konvansiyonun, sivil adakları kabul ederek Katolik kültü yasaklamış olduğu sanıldı. Hayır, Konvansiyon hiçbir biçimde böyle cüretkâr bir girişimde bulunmadı, Konvansiyon kesinlikle böyle bir şey yapmayacaktır. Onun amacı ibadet özgürlüğünü sağlamaktır... Bazıları daha ileri gitmek istiyor; boş inançları ortadan kaldırmak bahanesiyle ateizmi bir tür din haline getirmek isteyenler var... Ateizm aristokratiktir; baskı altındaki masumiyeti gözeten, egemen suçu cezalandıran büyük bir Varlık fikri bütünüyle halka özgüdür... Tanrı olmasaydı yaratmak gerekecekti onu."

Bu açıklama güç dengelerinin değerlendirilmesinde belli bir bilinçliliği gösteriyor. Ulusu daha fazla kaynaştırmak, Jakobenlerle halkın arasındaki ittifakı güçlendirebilmek için ateizm tuzağına düşmemek gerekiyordu; çünkü bu takdirde karşıdevrim, inancından vazgeçmeyen bir inananlar kitlesine dayanabilirdi. Kesinlikle "eylemlerimize ve sözlerimize uygun düşecek bir inanca yönelmek gereklidir; halkın temsilcileri halkın inancına, ulusal bilince inanıyor..." diye ekledi Robespierre (28 Kasım 1793).

Büyük ahlak ve dinsel eğilimler bu şekilde konulmuştur. Katolik dininin bıraktığı boşluğun bilincine varan Jakobenler bu boşluğu, tek amacı ulusal birlik olan gösterileri destekleyerek doldurmaya çalıştılar. Özgürlük kurbanları kültünün gelişmesini desteklediler: Lepeletier, Chalier, Marat sonra Bara ve Viala...1793 cumhuriyetçi mücadelesinin genç kahramanlarındandır. Daha sonra da sivil şenlikler aracılığıyla cumhuriyetçi rejim sevgisini aşı-

ladılar. *Devrimci Şenlik* kolokyumu (Clermont-Ferrand, 1977) Montagnard eyleminin bu özelliğini değerlendirdi. Ahlak, genç Fransızlara genellikle bir din dersi biçiminde öğretildi. *Alphabet des Sans-Culottes ou premiers éléments de l'éducation républicaine*'de (Sans-Culotte'ların Alfabesi ya da Cumhuriyetçi Eğitimin İlk Unsurları) [Yıl II] şunları okuyoruz:

> – "D. Devrimin yayılmasına en fazla katkıda bulunanlar kimlerdir?
>
> – R. Jakobenler derneğini oluşturan vatandaşlar.
>
> – D. Özgürlüğü seven eskileri say.
>
> – R. Brutus, Mutius Soevola, Wilhelm Tell.
>
> – D. Yazılarıyla devrimi hazırlayanlar kimlerdir?
>
> – R. Helvetius, Mably, J. J. Rousseau, Voltaire, Franklin.
>
> – D. Yapıtlarıyla ne öğretmek istiyorlar?
>
> – R. Yüce Varlığı sevmeyi, yasalara uymayı ve insanları sevmeyi."

G. Lefebvre bir metafizik empoze edenin Robespierre olduğunu göstermiştir:

> "Bu metafizik bazı ansiklopedicilerin materyalizmine ve pozitif felsefeye doğrudan doğruya karşı çıkmıştır... O dönemde Konvansiyon başkanı olan Robespierre'in, doğrudan doğruya Rousseau'dan alınan yeni dinin peygamberi gibi görüldüğü David tarafından düzenlenen Yüce Varlık şenliği, Tanrı Şenliği töreni alayına denk düşen 20 prairial'de (8 Haziran) kutlandı ve ayrıca bir yerde de Hıristiyanlıktan uzaklaştırmanın sona erdirilmesi kararına varıldı. Yeni kült ve Katolikliği uzlaştırmak hayalci bir girişimdi: Ama bunun tersini düşünen spiritüalist bir propaganda da kırsal proletaryanın kazanılması için yeterli değildi ve sonuç olarak Devrimci hükümet kentlerde yarattığı ve ha-

yal kırıklığına uğrattıktan sonra boyun eğdirdiği Sans-Culotte'ları neredeyse hiç tatmin edemiyordu".

Sonuç olarak Jakobenler, Brinton'un gösterdiği gibi, dinsel anlamda bir inançdan mı esinlendiler? İlk laik devrimin, Fransız devriminin, Robespierre'in defalarca altını çizdiği gibi hiçbir Kutsal Kitap'ı yoktu. Lequinio bu bağlamda, daha önce sözünü ettiğimiz bir kitapta, Jakobenlerin, hoşgörü konusundaki görüşleri nedeniyle büyük saygı duydukları, ve W. Penn ve B. Franklin tarafından temsil edilen Quaker'lar mezhebi modeline gönderme yaparak bir cevap vermeye çalışmıştır.

Lequinio şöyle diyor:

> "*Quaker*'lar dışında, bütün dinlerde, din adamları körü körüne bir itaati vaaz ederler... Örneğin Fransa'da (en azından dört mezhepte) uygulaması görülür bunun: Katolik, Protestan, Yahudi ve hepsinin en basiti olan ve neredeyse saf ahlak ilkeleriyle, Yüce varlığa tapma, yardımseverlik, cumhuriyetçi kardeşlik ve özgürlüğün en yaygın uygulamalarıyla sınırlı kalan Quaker'lar arasında... Quaker'lar, bir başka deyişle dostlar..., hiçbir tören bilmezler; kardeşliklerini tazelemek ve kendilerini eğitmek için bir araya gelirler; genellikle senli benlidirler birbirleriyle; birbirlerine dost daha doğrusu kardeş muamelesi yaparlar; hiç kimseyle savaşmazlar ve hiçbir biçimde savaşı desteklemezler; birbirlerini severler ve her zaman yardım etmeye çalışırlar... Umut edelim de bütün halklar sonunda, doğada olan, her insana esinlenen ve kimseye rahatsızlık vermeme ilkesi üstüne kurulan bu basit dini kabul etsinler."

Böylece, Lequinio, Quaker'ları överken Yüce Varlık kültünü ve Jakobenlerin sivil ahlak ilkelerini meşrulaştırmıştır. Hoşgörü kavramı üstünde durmuştur ve bu bağlamda hal-

kın eğitilmesi gerekiyordu: "Eğitimsiz kişiler hayallerin peşine takılırlar." Fransızların birliğini perçinleyebilecek yeni bir kült arayan Jakobenler çok kesin biçimde Rousseau'dan etkilenmişlerdir. Rousseau'nun *Tiyatro Oyunları Üstüne d'Alembert'e Mektup*'u (Lettre à d'Alembert sur les spectacles) Jakoben törenlerinin taslaklarını içerir. Jakobenlerin Mirabeau'ya bir yas töreni düzenlettikleri 1791'den, 18 floréal kararnamesine kadar süreklilik gösteren bir duruma tanık olundu: Hayalleri, duyarlığı etkilemek ve halkı devrimle daha iyi kaynaştırmak için şenlikler, törenler düzenlemek.

Geriye *Jakobenlerin sosyal ideali*' ni sorgulamak kalıyordu. E. Labrousse, ardından Cl. Mazauric Jakobenlerin "öngörüleri" üstünde durdular. Ama, bu öngörüler, halk kitlelerinin etkisiyle Yıl II'de alınan ekonomik ve sosyal önlemler içinde yer almışlarsa da onların uzun vadeli idealleri konusunda neler söylenebilir? Bu ideal bağımsız küçük üretici (dolayısıyla çok sayıda Jakoben zanaatkâr) kavramına odaklanmıştır ve on dokuzuncu yüzyıl sanayi dünyasından çok geçmişe yönelmiştir. Saint-Just'ün sistematize ettiği küçük bir arazide sert, Sparta tarzı çileci bir yaşama ait referanslar, Rousseau'cu eşitlikçi bir cumhuriyette emeğinin ürünüyle yaşayan yurttaş teziyle yoğrulmuş Jakoben ideale temel oluşturacaklardır.

9 thermidor

Tarihsel anlam

Robespierre ve yakın çalışma arkadaşları Yıl II, 9 thermidor akşamı tutuklanma durumuyla karşılaştıklarında Paris Komünü'nün girişimiyle yeni bir halk ayaklanması durumu tersine çevirebilecekti. Ama başkaldırı girişimi belirgin bir örgütlenme ve titiz bir koordinasyondan yoksun olduğundan başarıya ulaşamadı. Konvansiyon suçlama kararname-

sini oybirliğiyle kabul etmişti ve buna karşılık Robespierre'cilerin desteklenmesi sınırlı kalmıştı: Paris şubelerinin üçte biri Grève alanına ulusal muhafız birlikleri gönderdiler. Boyun eğen ve Konvansiyona karşı bir başkaldırıya pek eğilimli olmayan Robespierre'ciler koşulların değişmesini beklediler. Couthon, Saint-Just, Robespierre ve 19 yandaşının, ayın 10'u akşamında yargısız infazının arkasından, ertesi gün 71 başka infaz daha gerçekleşti. Bu radikal temizlik hareketi Konvansiyonun ve Jakobenler kulübünün genel eğilimleri bağlamında derin bir çalkantıya neden oldu. 11 thermidor'da Collot d'Herbois ve Billaud-Varenne ayın 9'u ve 10'uyla ilgili olarak "klasikleşmiş" bir yorum getirdiler. Robespierre Catilina'ya benzetildi ve La Fayette ve Brissot'yla bir tutuldu. Bütün kulüp Konvansiyona taşındı ve o dönemde başkan olan Tallien kendilerini kabul ederken şunları söyledi:

> "Halkın davasına ve Konvansiyona sadık kalan ve Robespierre'e satılmış vicdansızlar yerlerini işgal ederken, şubelerinde hazır bulunan Jakobenler yönetimde göreve talipler."

Jakobenler-Konvansiyon-Halk birliği Collot d'Herbois tarafından şöyle takdim edildi:

> "Tek bir aile olmalıyız. Özgür olmak istemeyen bu aileden kovulacaktır; çünkü biz hepimiz kardeşiz. Jakobenler Konvansiyondur! Konvansiyon halktır! Ve Dernek özgürlük gibi ebedidir!"

18 thermidor'da (5 Ağustos) kulübün dernek şubelerine gönderdiği bir sirküler başka birtakım olaylar vesilesiyle geliştirilmiş olan bir argümantasyonu yineledi. Komploların örgütlediği bir başkaldırı Konvansiyon sayesinde anında bastırılmıştı.

"Ulusal Konvansiyon büyük bir yüreklilik göstermiştir; zorbayı ve zorbalığı devirmiştir; ama özgürlük düşmanlarının hâlâ nefes aldıklarını kesinlikle unutmamıştır."

Suçlama kesindi ve bir kez daha "aristokrasinin ve uzlaşmacılığın girişimlerine karşı" bir siyasal çizgi açıklandı. Bir tür süreklilik üstlenildi. Aynı uygulamalar Lequinio tarafından 26 thermidor'da (13 Ağustos) tanımlanan yeni bir siyaset için yararlı olacaktır:

"Jakobenlerin amacı nedir? Halkı aydınlatmak; yasalara saygılı olmayı öğretmek; böylelikle ödevlerini tanıtmak ve sevdirmek; tek kelimeyle derin ve aydınlatıcı bilgelik dolu tartışmalarında Konvansiyonda yeteri kadar geliştirilemeyen bütün noktaları geliştirmek." 28 thermidor'da (15 Ağustos) kulübü 9-10 Ağustos gecesi benimsenen tavır doğrultusunda yenilemek amacıyla bir temizlik etkinliği komitesi oluşturuldu. Bir onay belgesi falanca üyenin kendi grubunda ya da Konvansiyonda veya "devlete hizmet ettiği" başka bir yerde görevde olduğunu doğrulayacaktı."

Taşra kulüpleri olayı Konvansiyon çevresinde birlik teması olarak kabul ettiler. Marsilya kulübünün gönderdiği ve 29 thermidor (16 Ağustos) toplantısında okunan bildiri bu düşünce akımını belirginleştirmiştir. Paris halkı, bir Catilina'yı, bir Cromwell'i yok ettiğinden tebrik edilmiştir. Şöyle devam eder bildiri:

"Devam edin yiğit Parisliler, defalarca kurtardığınız vatanınızı hak etmeye devam edin... Onsuz, hiçbir hükümetin asla özgür olamayacağı ulusal temsili, bedeninizle örtmeyi sürdürün."

Girondin'leri mahkûm etmeye yarayan tezler, bu durumda Robespierre'cileri ifşa etmek amacıyla yinelenmiştir. Bununla birlikte gerçek Jakobenlerin, ayın 9'unda, gece ku-

lüpte bulunmayanlar olduğunu kanıtlamak zor olmuştur. Dolayısıyla 7 fructidor'da (24 Ağustos) ikinci bir sirküler gönderilmiştir:

> "Hiç unutulmayacak bu gecede bu çatı altında yerlerimizi lekeliyorlardı, onlar oraya zorbanın soktuğu sahte Jakobenlerdi."

Bununla birlikte Paris kulübü her türlü geri dönüş olasılığını dışlayan siyasal çizgiyi bir kez daha açıklamak zorunda kaldı:

18 thermidor tarihli sirkülerde şunu okuyoruz: "Şu sırada sizlere şunu söylemekle yetinelim ki tüm aristokrasi ve uzlaşmacılık girişimlerine karşı hazırlıklı olmalıyız. Uzun bir baskı döneminden sonra güçlü ve çektiğimiz sıkıntılarla orantılı bir tepki beklemek gerekiyor."

Jakoben cumhuriyetin tarihsel sonunu getiren nedenler arasında tarihçiler çoğu zaman özellikle Yıl II prairial yasasından sonra terör uygulamasından kaynaklanan yorgunluktan söz etmişlerdir. Bu yorgunluğa burjuvazi için devriminin özünü sağlayan bir keyif arzusu eklenmiştir. Nihayet Yıl II 8 messidor'da (26 Haziran 1794) kesin bir sonuç sağlayan Fleurus zaferi bir ateşkes gereksinimini ve genel teröre ara vermeyi doğrulamış gibi gözüktü. Ve Jakobenler bu koşullar altında tarihlerindeki en büyük krizi yaşadılar. Kendi içlerinde tutarlı Robespierre'ciler Hébert'cilere yakın unsurlardan ve tepki sonrasında sarsılan milletvekillerinden gelen çifte saldırıya direnemediler. 9 thermidor'un derin anlamı A. Soboul'un teziyle verilmiştir:

> "Dokuz thermidor, son tahlilde eski tiers état içinde sınıf çatışmasının trajik bir safhasıdır."

Germinal'de Aşırılar tasfiye edilince Devrimci hükümet halk desteğini kısmen yitirdi. Indulgent'ların (Hoşgörücü)

katledilmesi yönetici sınıfı iyice yalnızlığa itti ve bu durum Saint-Just'ü "Devrim dondu" ifadesini kullanmak zorunda bıraktı. Germinal'den sonra Montagnard ve Sans-Culotte ittifakı git gide zayıfladı.

> "İttifak burjuvaziye, hatta Jakoben olan burjuvaziye ters geliyordu; çünkü iktisadi özgürlüğü yok ediyordu ve kazanca sınırlamalar getiriyordu. En azından Jakoben burjuvazi devrimci savunmaya önem verdi ve Komiteler diktatörlüğünü kabul etti. Ama sadece masraflarını devletin karşıladığı savaş gereçleri, köylülerden, zanaatkârlardan ve esnaftan sağlanan tahıl ve ot konusunda Jakobenler bile kaçak güreşiyorlardı: Ücretlilerle çatışma kaçınılmazdı."

9 thermidor'da büyük Jakoben hedefi için çanlar çaldı. "Jakobenler bir sınıf oluşturmuyorlardı; son derece disiplinli, siyasal eylemin etkili aracı bir sınıf partisi hiç değillerdi. Yıl II rejimi sosyal ilişkiler ve demokrasi bağlamında spritüalist bir anlayışa dayanıyordu: sonuçları çok acı oldu bunun.

SONUÇ

Jakobenlerin sonu

Yıl II 22 brumaire'de (12 Kasım 1794) Konvansiyon Paris kulübünün kapatılması için emir verdi. Kararı okuyan Laignelot şöyle dedi: "Bu kararda tutkunun kesinlikle bir rolü olmamıştır; sadece vatanın selameti için alınmıştır bu karar. Jakobenlerin yaptıkları olumlu işlerin hakkını teslim ediyoruz ve kulüplerini kapatırken kesinlikle ihlal edemeyeceğimiz ilkelere saygılı olduk; her yerde halk derneklerinin bulunmasının gerekli olduğuna inandık çünkü bunlar cumhuriyetçi hükümetin ayrılmaz parçalarıydı; ama Jakobenler derneğini gerçek anlamda bir halk derneği gibi görmedik." Ardından, Yıl III, 28 floréal (17 Mayıs 1795) tarihli kararname "Saint-Honoré-Jakobenleri binasını "9 thermidor pazarı adıyla bir halk pazarına" dönüştürme emri verildi. Yıl III 25 vendémiaire (16 Ekim 1794) yasasıyla da halk derneklerine üyelerininin listesini çıkarma, derneklerini feshetme zorunluluğu getirildi.

Böylece siyasal bir örgütlenme olarak Jakobencilik orta-

dan kalktı. Jakoben kulüpleri beş yıllık bir icraattan sonra faaliyetlerine son veriyorlardı. Fransız devrimi tarihinde bir dönüm noktası oldu bu. 9 thermidor'dan sonra ortaya çıkan büyük çalkantı konusunda bilinçlenme, karmaşıklığına ve göreli gecikmesine rağmen devrimci burjuvazinin siyaset pratiğine vermek istediği sınırlar konusunda açıklayıcı olmuştur. Thermidor'cuların büyük bölümü için söz konusu olan sadece Yıl II Jakobenciliğine göre gerekli olan demokratik ve eşitlikçi gelişmeye bir son vermektir. Az sayıda Montagnard için 9 thermidor yeni bir 31 Mayıs anlamına gelmiştir. Robespierre'ciler yerinde gerekçelerle tasfiye edilmiş yeni Girondin'ler gibi görüldü. Güç dengesi onların lehinde gelişmedi. Yıl II 25 fructidor'da (11 Eylül 1794) Collot d'Herbois'nın Konvansiyonda aristokrasinin muhtemel bir geri dönüşüne karşı yaptığı konuşmayı Jakobenler alkışladılar ve "ölümüne bir savaş olacaktır bu" çığlıkları attılar.

Yıl III, 20 brumaire'de (10 Kasım 1794) Eure Montagnard milletvekili Duroy aynı eğilime saldırdı:

> "Ilımlılık yanlılarının baş kaldırdığını gördüm. Ne getirdi bize bu? Yurtseverleri arkalarından bağırarak, onları haksız yere, faaliyetleri yasaklanması gereken insanlarla bir tutarak gözaltına aldılar ve aristokratlara özgürlüklerini geri verdiler. Aristokrasinin bölgelerde ve halk derneklerinde ön plana çıkmalarının nedeni budur, size ılımlılık anlayışının egemen olduğu bildiriler gönderdiler. Aristokrasi, üstünde baskı uygulanmadığı takdirde yeniden başkaldıracaktır."

Jakoben örgütün dağılmasına karşı direniş yakın dönemde Françoise Brunel tarafından irdelendi. Ağustos 1794-Kasım 1794 arasında Konvansiyona, Jakobenler kulübünü sürdürmek amaçlı 116 mektup gönderildi. Bunların büyük

bölümünü taşradaki Montagnard'lar göndermiştir: Côte d'Or, Puy-de-Dôme, Charente-Inférieure, Nord, Haute-Marne... Kulübün kapatılmasına anında karşı çıkan Montagnard'ların sayısı fazla değildir. Yıl III, 22 brumaire'de (12 Kasım 1794) Konvansiyonda Duquesnoy Laignelot raporuna karşı çıkmıştır: "Jakoben olduğumu ve ülkemi sevdiğimi ilan ediyorum." Ama kulübün etkinliklerinin askıya alınması konusunda ısrarlı baskılar karşısında boyun eğmiştir: "Bu karar doğru bir karar değildir; ama halkın selameti için gerekliyse eğer destekliyorum." Thermidor tepkisinin dönüm noktası Yıl III 26 frimaire'de (16 Aralık 1794) Carrier'nin tutuklanması ve idam edilmesidir. Bundan böyle Yıl I anayasasının uygulanabilmesini düşünmek mümkün olmamıştır. F. Brunel'in irdelediği son yüz Montagnard Thermidor uygulamasına karşı çıktılar ama 12 germinal ve 1 prairial günleri ertesinde iktidardan uzaklaştırıldılar. E. Tarlé'ye göre "bu iki ayaklanma da galiplere bütün düşmanlarının 9 thermidor'da ezilmediklerini göstermiştir." İlkbahar 1793 dönemi kesinlikle son bulmuştu ve son Montagnard'larla Paris'li Sans-Culotte'lar arasında hiçbir ilişki kurulmadı. Dolayısıyla K.D. Tønnesson'un çıkardığı bir sonuç da şudur: "Germinal ve prairial ayaklanmaları ne Jakoben bir ayaklanma ne de terör yanlısı ayaklanmalardır". Montagne'a ihanet eden Dubois-Crancé'nin görüşü eski Jakobenlerin Yıl III'teki yeni eğilimlerini göstermiştir. Dubois-Crancé nispeten mülk sahiplerine özgü fikirlerini korurken bir yandan da siyasal terörü mahkûm etti ve bir serbest girişim kapitalizmine doğru geçişi sağlayabilecek bir mevzuatın devreye sokulmasını istedi.

Bu bağlamda şunları yazdı:

> "Konvansiyon'un hiçbir şiddet, hiçbir acı ve sıkıntı doğurmayan bilgelik dolu yasalarla ilgilenmesi gerekir, servetin

ve rahat yaşam koşullarının olabildiğince çok sayıda insana ulaşmasını sağlamalıdır" ama aynı zamanda da "bu olanakların özellikle kişi ve mülkiyet haklarına tecavüzle değil sanayiyi köstekleyen engellerin kaldırılmasıyla ilişkili olması gerekir."

Bir başka deyişle yasaların bundan böyle liberalizme dayanan bir iktisadi gelişmeye destek olması ve böyle bir gelişmeyi kösteklememesi gerekir. Bu, Yıl III 21 ventôse'da (11 Mart 1795) toplumsal eşitsizliği doğrulayan ve liberal ekonominin gelişmesini köstekleyen siyasal engellerin kaldırılmasını isteyen Thermidor'cuların tipik temsilcisi Boissy d'Anglas'nın tavrıyla özdeşleşmektir. Şunları söylemektedir bu bağlamda: "Bilgelik dolu yasalar gerekir, zenginliğin hüküm sürebilmesine ve yoksulluğun aşağılanmasına engel olacak ve yoksulluğun zenginliğe tecavüz etmesini yasaklayan güçlü barikatlar gerekir... Servet eşitliği sosyal devletin yok olmasından ve ilkel yaşama dönüşten başka bir şey değildir... Feodaliteyi devirdik; cumhuriyette eşitlik hüküm sürüyor... Külübeler ve evler arasında, tüccar ve işçi arasında, üretici ve zanaatçi arasında ebedi barış; zengin ve yoksul arasında ebedi barış".

F. Brunel bu öneriyi yorumlarken şöyle der:

> "Thermidor söylemi ve nihayet Fransız burjuvazisi tarafından seçilen yol budur: Sermaye ve emeğin birbirinden kesin bir biçimde ayrılması, Yıl II siyasetiyle tam bir uyuşmazlık içinde, ticari kapitalizmin büyük merkezlerine öncelik verilmesi. Ama Montagnard Konvansiyonun bir eseri olan feodalitenin ortadan kaldırılması hiçbir zaman tartışmaya açılmamıştır."

Jakoben miras

Amaçlarına ulaşan, iktidardaki yerini sağlamlaştıran burjuvazi siyasal hegemonyasının tartışılmasını hiç gündeme getirmedi ve kulüpçü uygulamalardan vazgeçti. Roederer, Direktuvar döneminde bu görüş açısını bir kitapçıkta (*Des Sociétés particulières telles que clubs, réunions etc.*) çok etkili bir biçimde açıkladı. Burjuvazinin Jakoben tipte örgütlenmelerden kaçınması gerektiğini kanıtladı; tersine bireyciliği destekleyerek toplumu istikrara kavuşturmalıydı burjuvazi. Şöyle diyor Roederer:

> "Toplumdaki rastlantıların dağıttığı unsurları orduya sokmak gerekir mi? Talihli soyutlanmışlıklarıyla atıl kalan öldürücü güçleri kitlelere dahil etmek gerekir mi? Kendimizi yok etme olanaklarını büyük bir zevkle oluşturmak nasıl bir siyaset olabilir?... Yurtsever toplumlarda kolektif bir düşüncenin oluşması bireylerin düşüncelerine, sadece yurttaşların bireysel düşüncelerinin çoğunluğundan oluşan ve özgürlüğün aydınlığında sessizce ve kendiliğinden doğan kamuoyuna karşı bir zorbalıktır."

Bu kesinlikle geleceğin seçim pusulasına ve sandığına dayalı demokratik uygulamaları haber vermektir. Öte yandan Babeuf de Fransız devrimi ve Jakoben teknikler deneyimine karşıt sonuçlar çıkarmıştır.

Son tahlilde Jakobencilik ancak tarihsel olarak varolabilir. Halka dayalı bir konsensüs yaratabilen en devrimci Fransız burjuvazisi pratiğini ve siyaset felsefesini temsil etmiştir. Yıl II rejimi bu praksisi görkemli bir biçimde canlandırmıştır. Günümüzde her şeyden önce merkeziyetçi hatta kimilerine göre otoriter dolayısıyla da aşağılayıcı ve küçümseyici bir anlam taşıyan Jakoben sözcüğünden türetilmiş aşırı, uygunsuz kullanımı desteklemek söz konusu ola-

maz. Bununla birlikte 1793 Anayasasına ve germinal ve prairial şehitlerine çok sıkı biçimde bağlı Jakoben ideal on dokuzuncu yüzyıl boyunca cumhuriyetçi, demokrat ve sosyalist bir tepki verme biçimi esinlemiştir. 1848'de "atalar"a göndermelerde bulunmak, tartışmalarda hiç eksik olmamıştır. Jakobenlerin tarihçisi L. Gallois bu dönemde şöyle demiştir:

> "1848 Devrimi için ağırlığı olan, bir kulüp, bir ana dernek, 1790-1794 arasındaki Jakoben derneği gibi bir dernek olmaması talihsizlik olmuştur. O zaman bütün demokratlar aynı bayrak altında, Cumhuriyet bayrağı altında yürüdüler, aynı demokratik ilkeleri benimsediler..."

Louis Blanc'ın Robespierre'e hayranlığı ve dolayısıyla bu bağlamdaki özdeşleşme süreci biliniyor. Jakoben söyleni [mit] bir Jakobenler kulübünün varolduğu ve Paris Komünü'nüne katıldığı 1871 tarihine kadar sürmüştür. Versailles'lılar tarafından ezilen Paris Komünü Jakobenciliğin son uzantısı olmuştur kesinlikle. Jakobenler kulübü ve Paris Komünü üyesi Charles Delescluze'ün kahramanca intiharı hiç kuşkusuz Jakoben efsanesinin gerçek anlamda sonuna denk düşer. Lissagaray, Komün savaşının son temsilcisi Delescluze'ün 25 Mayıs 1871'de ölümünü şöyle anlatıyor:

> "Delescluze her zamanki kıyafeti içinde, redingotu ve siyah pantolonu, belindeki kırmızı atkısıyladı... silahı yoktu, bir bastona dayanıyordu. Château-d'Eau'da bir panik durumundan korkarak temsilciyi izledik... Güneş meydanın arka tarafında batıyordu. Delescluze, arkasında kimsenin olup olmadığına aldırmadan ve adımlarını bozmadan ilerlemeye devam ediyordu; Voltaire bulvarındaki tek canlı varlıktı. Barikata vardığında sola saptı ve kaldırım taşlarının üstüne çıktı. Beyaz, kısa bir sakalın çevrelediği bu hüzünlü ve so-

guk yüz ölüme bakıyordu sanki. Delescluze birdenbire kayboldu. Château-d'Eau meydanında birdenbire düşmüş, yok olmuştu..." (Bugünkü République meydanı).

Sonunda Yıl II'de bildirildiği şekliyle Jakoben programı uygulama alanını özellikle III. Cumhuriyette bulmuştur: Devlet ve Kilise ayrılığı, ilköğretim, hatta Birinci Dünya Savaşı'nın Fransa'da hazırlanışının ideolojik koşulları...

Günümüzde Jakoben düşünceleri üç farklı miras paylaşmaktadır. 1920'den beri ikiye bölünmüş Fransız işçi hareketi sürekli "atalar"ı referans göstermiştir. Sosyalist Parti saflarında 1945'ten sonra bir Jakobenler kulübü kuran üyeler vardır.

Komünistler Jakobenleri eşitlikçi bir ütopyanın yaratıcıları ve sıradışı devrimci örgütçüler olarak görürler. Bu bağlamda soyağacı genellikle Babeuf'ten Blanqui'ye, sonra da Lenin'den Gramsci'ye uzanır. Bonaparte'çılıktan gelen bir başka gelenek de, de Gaulle'cülükte* Jakoben özellikler bulur. Toplumsal düzlemde, tarihsel Jakobenlikle en fazla benzerlik buradadır belki de; gerçekten de de Gaulle'cü militanlar arasında hali vakti yerinde burjuvaların yanında hatırı sayılır bir halk kitlesi de vardır... Michel Debré iyi bir Jakoben olmakla övünmüyor mu hiç? Kuşkusuz, Direniş [Rezistans] ve ulusal birlik Jakoben miti kesinlikle canlandırmıştır; 1793 Anayasasında şu ifade yer almamış mıdır?:

> "Fransız halkı özgür halkların dostu ve doğal müttefikidir (madde 118). Toprağını işgal eden bir düşmanla kesinlikle barış yapmaz (madde 121)."

Jakobenler büyüleyici özelliklerini koruyorlar. Devrim döneminden başlayarak sahne Jakobenlere tahsis edildi.

(*) General de Gaulle taraftarlarının siyasi tutum ve davranışlarına verilen ad – yay. n.

Fransız ve yabancı kültür üstündeki Jakoben etkisinin yoğunluğunu kavrayabilmek için daha çok araştırma yapmak gerekiyor. Ama şu bir gerçek ki edebiyat, tiyatro, günümüzde sinema ve televizyon alanında Jakobenler esinleyici olmaya devam ediyor. Sylvain Maréchal'den Théâtre du Soleil'e kadar aynı uğraşa tanık oluyoruz: Jakoben ideolojiye belli ölçüde yaygınlık kazandırmak. Gerçek tarihçi Stellio Lorenzi *La Terreur et la Vertu* (Terör ve Erdem) adlı yapıtıyla televizyon yayınlarında tarihsel gerçekliğe uygun bir imaj vermeyi başarmıştır. Hébert, Danton, Saint-Just, Robespierre'le 1794'ün ilkbahar ve yazında yaşanan dramatik olaylar ilginç bir biçimde sergilenmiştir burada. Böylece eylemleriyle kendilerine rağmen politik modeller olan Jakobenleri yerli yerine oturtmak gerekir. Kimilerinin hayran olduğu kimilerinin küçümsediği Jakobenler güncel polemiklerde ve tartışmalarda hiç eksik olmazlar. Yaşadıkları dönemin ve Fransa sınırlarının çok ötesinde etkili olmalarının işaretidir bu.

Jaurès "Jakobenler kulübüne devam etseydim, Robespierre'in yanında otururdum" demekten hoşlanırdı.

KAYNAKÇA

Genel Yapıtlar

A. Aulard, *Histoire politique de la Révolution française, origines et développement de la démocratie et de la République* (1789-1804), Paris, 1913.

A. Kuscinski, *Dictionnaire des Conventionnels*, Paris, 1916 (Yeni basım, Brueil-en-Vexin, Yvelines, 1973).

J. Jaurès, *Histoire socialiste de la Révolution française*, A. Soboul tarafından gözden geçirilmiş basım, Paris, 1968.

A. Mathiez, *La Révolution française*, Paris, 1922, yeni baskısı 1960'da.

G. Lefebvre, *La Révolution française*, Paris, 1957.

A. Soboul, *Les Sans-Culottes parisiens en l'an II. Mouvement populaire et gouvernement révolutionnaire 2 Juin 1793-9 thermidor an II*, Paris, 1959.

A. Soboul, *Précis d'histoire de la Révolution française*, Paris, 1962.

M. Bouloiseau, *Le Comité de Salut public*, Paris, 1962.

M. Reinhard, *La chute de la royauté*, Paris, 1969.

M. Vovelle, *La chute de la monarchie* (1787-1792), Paris, 1972.

M. Bouloiseau, *La République jacobine (10 août 1792-9 thermidor an II)*, Paris, 1972.

A. Soboul, *La civilisation de la Révolution française*, Arthaud, 2 c., 1970-1982.

Cl. Mazauric, F. Hincker, J.-P. Bertaud, *Histoire de la France contemporaine*, c. 1, Paris, 1977.

Jakobenler Üzerine Çalışmalar

H. Labroue, *Le Club jacobin de Toulon*, Paris, 1907.

H. Labroue, *La Société populaire de Bergerac pendant la Révolution*, Paris, 1915.

N. Discop, *Le club des Jacobins de Sierck* (1791-1794), Metz, 1974.

M. Kennedy, *The Jacobins of Marseille*, 1973.

G. Walter, *Histoire des Jacobins*, Paris, 1946.

J. Castelnau, *Le club des Jacobins* (1789-1795), Paris, 1948.

L. De Cardenal, *La province pendant la Révolution* (Histoire des Clubs jacobins, 1789-1795), Paris, 1929.

Cl. C. Brinton, *The Jacobins*, New York, 1930.

A. Mestre et F. Guttinger, *Constitutionnalisme jacobin et constitutionnalisme soviétique*, Paris, 1971.

F. Furet, *Penser la Révolution*, Paris, 1978.

A. Corbin, *L'esprit du Jacobinisme*, Paris, 1979.

E. Tarlé, *Germinal et Prairial*, Moskova, 1959.

K. D. Tønnesson, *La défaite des Sans-Culottes, mouvement populaire et réaction bourgeoise en l'an III*, Paris, 1959.

İletişim'den

BAŞVURU DİZİSİ

Neo-Klasik İktisat
BERNARD GUERRIEN / Çev. Ertuğrul Tokdemir / 170 SAYFA

Hayır Demeyi Bilmek
MARIE HADDOU / Çev. Madie Selen / 189 SAYFA

Sürmeneja Son
MARIE HADDOU / Çev. Alev Er / 206 SAYFA

Hasta Hakları
ŞÜKRÜ HATUN / 169 SAYFA

Ortaçağ Felsefesi
ÉDOUARD JEAUNEAU / Çev. Betül Çotuksöken / 134 SAYFA

Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi
MEHMET KANAR / 250 SAYFA

İletişimin Dünyasallaşması
ARMAND MATTELART / Çev. Halime Yücel / 144 SAYFA

İletişim'den

B A Ş V U R U D İ Z İ S İ

Reklamcılık
Kavramlar, Kararlar, Kurumlar
FÜSUN KOCABAŞ - MÜGE ELDEN / 239 SAYFA

Reklam ve Halkla İlişkilerde Hedef Kitle
FÜSUN KOCABAŞ - MÜGE ELDEN - NİLAY YURDAKUL
214 SAYFA

"Zor Kişilikler"le Yaşamak
CHRISTOPHE ANDRÉ - FRANÇOIS LELORD
Çev. Rıfat Madenci / 336 SAYFA

Bizans Tarihi
PAUL LEMERLE / Çev. Galip Üstün / 135 SAYFA

Bilgi Toplumunun Tarihi
ARMAND MATTELART / Çev. Halime Yücel Altınal / 136 SAYFA

İletişim Kuramları Tarihi
ARMAND VE MICHÈLE MATTELART / Çev. Merih Zıllıoğlu
162 SAYFA

İletişim'den

BAŞVURU DİZİSİ

Depresyon
Hüzünden Melankoliye
LEVENT METE / 128 SAYFA

Şizofreni
En Uzak Ülke
LEVENT METE / 136 SAYFA

Psikanalizin Serüveni ve Çağrısı
ERDOĞAN ÖZMEN / 200 SAYFA

Türkiye'de Anayasalar
TAHA PARLA / 176 SAYFA

Şamanizm
MİCHEL PERRİN / Çev. Bülent Arıbaş / 144 SAYFA

Kriz Yönetimi
Halkla İlişkiler Açısından Bir Değerlendirme
AYLİN PİRA - ÇİSİL SOHODOL / 288 SAYFA

Kutsal Savaşlar Tarihi
JACQUES G. RUELLAND / Çev. Teoman Tunçdoğan / 132 SAYFA

İletişim'den

BAŞVURU DİZİSİ

Migren
OLIVER SACKS / Çev. Devrim Toksöz - Erhun Yücesoy
415 SAYFA

Avrupa Birliği Hukuku'nda Birey
ERCÜMENT TEZCAN / 424 SAYFA

Otistik Çocuk
Dahi mi, Engelli mi?
İSMAİL TUFAN / 244 SAYFA

Eski Mısır
JEAN VERCOUTTER / Çev. Emine Çaykara / 125 SAYFA

Kurum Kültürü
Z. BERİL AKINCI VURAL / 204 SAYFA

Tıp Eğitimi
Toplum Sağlığına Bir Köprü
CEM TERZİ / 183 SAYFA

Erkekler Kadınlardan Neden Korkar
JEAN COURNUT Çev. Bülent Arıbaş / 288 SAYFA